

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI

KRAJOWEGO PROGRAMU
PRZECIWDZIAŁANIA DYSKRYMINACJI
RASOWEJ, KSENOFOBII
I ZWIĄZANEJ Z NIMI NIETOLERANCJI

ZA LATA 2004-2009

WARSZAWA 2010

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ I – INFORMACJE OGÓLNE	3
1. Założenia Programu	3
2. Instytucje realizujące	3
3. Koordynacja Programu	4
4. Monitoring realizacji Programu	5
4.1. Zespół Monitorujący	5
4.2. Zakres monitorowania	5
4.3. Realizacja zadań	6
4.4. Realizacja celów	6
5. Finansowanie	9
CZEŚĆ II – REALIZACJA ZADAŃ I CELÓW PROGRAMU	10
1. Uwagi wstępne	10
1.1. Realizacja zadań	10
1.2. Realizacja celów	10
2. Diagnoza sytuacji i monitoring	11
2.1. Realizacja zadań	11
2.2. Realizacja celów	17
3. Aktywność administracji publicznej	18
3.1. Realizacja zadań	18
3.2. Realizacja celów	43
4. Rynek pracy i sytuacja społeczno-ekonomiczna	45
4.1. Realizacja zadań	45
4.2. Realizacja celów	53
5. Zdrowie	55
5.1. Realizacja zadań	55
5.2. Realizacja celów	58
6. Edukacja i kultura	59
6.1. Realizacja zadań	59
6.2. Realizacja celów	69
7. Środki społecznego przekazu	71
7.1. Realizacja zadań	71
7.2. Realizacja celów	75
8. Współpraca międzynarodowa	76
8.1. Realizacja zadań	76
8.2. Realizacja celów	78

CZEŚĆ III – PODSUMOWANIE I WNIOSKI	80
1. Podsumowanie Programu za lata 2004-2009	80
2. Wnioski w odniesieniu do kontynuacji Programu	82
2.1. Uwarunkowania międzynarodowe i krajowe	82
2.2. Wnioski w odniesieniu do założeń kontynuacji Programu	82
ZAŁĄCZNIKI	85
1. Zarządzenie nr 11 Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 lutego 2009 r. w sprawie Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji	86
2. Regulamin Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji	88
3. Skład Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji	90

CZĘŚĆ I – INFORMACJE OGÓLNE

1. Założenia Programu

Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009 przyjęty został przez Radę Ministrów 18 maja 2004 roku. Program jest wynikiem międzynarodowych zobowiązań Polski wynikających przede wszystkim z dokumentów końcowych Światowej konferencji przeciwko rasizmowi ONZ, która odbyła się w Durbanie w dniach od 31 sierpnia do 7 września 2001 roku.

Celem Programu jest zwalczanie ksenofobii i rasizmu, w tym antysemityzmu, oraz wykształcenie w społeczeństwie polskim szeroko pojętej kultury tolerancji.

Konstrukcja Programu opiera się na następujących założeniach: pierwszy rok służyć miał prowadzeniu badań i diagnozowaniu obszarów występowania dyskryminacji w Polsce. Rok drugi i trzeci to czas przeznaczony na działania edukacyjne – szkolenia, publikacje, kampanie społeczne, podnoszące świadomość oraz upowszechniające standardy i informujące o zobowiązaniach wynikających z uregulowań prawnych, a także okres wprowadzania niezbędnych zmian w prawodawstwie polskim. W czwartym roku zakładano dokonanie oceny funkcjonowania wprowadzonych zmian legislacyjnych. W piątym roku realizacji Programu powinna zostać przeprowadzona ocena dotychczasowego jego funkcjonowania.

Program składa się z ośmiu rozdziałów, z których każdy zawiera charakterystykę stanu prawnego obowiązującego w ramach omawianej problematyki, jego zgodności z założeniami Programu Działania z Durbanu, a także informację na temat zgodności obowiązującego prawa z wymogami Unii Europejskiej. W formie tabelarycznej przedstawione zostały cele i związane z nimi zadania.

Realizację Programu przewidziano na lata 2004-2009, przy czym na ostatni rok nie przewidziano nowych zadań, lecz ewaluację Programu. Ze względu na datę przyjęcia można zakładać, że pierwszy rok programu oznacza okres od połowy 2004 roku do połowy 2005 i – odpowiednio – kolejne lata. Przy takim założeniu program powinien być być zrealizowany do połowy 2009 roku.

Bezpośrednimi beneficjentami działań prowadzonych w ramach Programu są obywatele polscy należący do mniejszości narodowych i etnicznych, cudzoziemcy, w tym migranci i uchodźcy, oraz inne osoby, które mogą być obiektem dyskryminacji z przyczyn etnicznych, narodowościowych bądź rasowych.

2. Instytucje realizujące

Program jest realizowany przez właściwych ministrów, zgodnie z ustawą z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1548, z późn. zm.), centralne organy administracji rządowej, centralne instytucje publiczne, Rzecznika Praw Obywatelskich, nadawców publicznych oraz przez organy administracji rządowej w województwie, w ścisłej współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego

i organizacjami pozarządowymi – w tym organizacjami pożytku publicznego w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.).

W realizacji programu najważniejszą rolę odgrywały cztery instytucje, odpowiadające za około 60% zadań:

- Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (11 zadań)¹
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (9)²
- Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (6)³
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych (5)

Pozostałe zadania miały realizować:

- Ministerstwo Zdrowia (3)
- Ministerstwo Gospodarki i Pracy (2)⁴
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2)
- Ministerstwo Kultury (2)⁵
- Ministerstwo Nauki i Informatyzacji (2)⁶
- Ministerstwo Obrony Narodowej (2)
- Rada Ministrów (1)

oraz

- Rzecznik Praw Obywatelskich (1)
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (2)
- Nadawcy publiczni (3)

3. Koordynacja Programu

Początkowo koordynatorem Programu był Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Rada Ministrów rozporządzeniem z dnia 11 listopada 2005 roku zlikwidowała Pełnomocnika. Część jego zadań przekazano Departamentowi do spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, a część – Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji. Sprawa koordynowania Programu pozostała nierozstrzygnięta do lipca 2008 roku.

Decyzją z 22 lipca 2008 roku Rada Ministrów wyznaczyła Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania na koordynatora realizacji *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, zobowiązując jednocześnie Pełnomocnika do dokonania analizy Programu i zaproponowania w nim ewentualnych zmian⁷. W ramach swoich kompetencji, Pełnomocnik rozpoczął

---

¹ Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 3 listopada 2005 r. zlikwidowany został Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (Dz.U. Nr 222, poz. 1913). Koordynację Programu przejął w 2008 roku Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania. Nie przejął jednak zadań przypisanych Pełnomocnikowi Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn.

² Dodatkowe zadania MSWiA przejęło od Ministerstwa Kultury w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.).

³ Obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki.

⁴ Zadania Programu przejęło Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

⁵ Obecnie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

⁶ Zadania Programu przejęło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

⁷ Protokół ustaleń Nr 30/208 posiedzenia Rady Ministrów w dniu 22 lipca 2008 r.

działania zmierzające do powołania Zespołu Monitorującego Program oraz do zebrania wstępnych informacji o stanie realizacji Programu przez wszystkie instytucje.

4. Monitoring realizacji Programu⁸

4.1. Zespół Monitorujący

Monitoring realizacji Programu, w ramach celów i zadań objętych Programem, miał być prowadzony przez Zespół Monitorujący, w którego skład mieli wejść eksperci, przedstawiciele resortów oraz przedstawiciele wybranych organizacji pozarządowych. Zespół miał prowadzić regularny monitoring realizacji Programu od momentu rozpoczęcia jego wdrażania. Powierzono mu też opracowanie wskaźników realizacji celów Programu. Prace Zespołu, z których coroczne sprawozdanie miało być przekazywane Radzie Ministrów, koordynować miał Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn.

Do momentu likwidacji Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn w listopadzie 2005 roku, nie powołano Zespołu Monitorującego Program, chociaż odbywały się nieformalne spotkania robocze.

Działania zmierzające do utworzenia Zespołu Monitorującego rozpoczął Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania po przejęciu zadania koordynowania Programu w 2008 roku. Doprowadziły one w dniu 2 lutego 2009 roku do podpisania przez Prezesa Rady Ministrów zarządzenia w sprawie utworzenia Zespołu⁹. Zgodnie z zarządzeniem w składzie Zespołu Monitorującego, stanowiącego organ opiniotwórczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów, znaleźli się przedstawiciele resortów i instytucji realizujących program oraz przedstawiciele wybranych organizacji pozarządowych (Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Stowarzyszenie Nigdy Więcej, Stowarzyszenie Otwarta Rzeczpospolita, Fundacja Polskie Forum Migracyjne, Stowarzyszenie Pro Humanum)¹⁰. Przewodniczącym Zespołu jest Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania.

4.2. Zakres monitorowania

Monitorowanie Programu powinno obejmować:

- realizację zadań;
- realizację celów.

---

⁸ Poza bezpośrednimi zapisami Programu w uwagach dotyczących jego monitorowania wykorzystano część sugestii zawartych we „Wstępnej propozycji koncepcji monitorowania *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*”, opracowanej przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych. Załącznik do pisma Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, znak SRS-142-37(8)/05.

⁹ Zarządzenie nr 11 Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 lutego 2009 r. w sprawie Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji. Załącznik nr 1.

¹⁰ Skład Zespołu Monitorującego *Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* zawiera załącznik nr 3.

4.3. Realizacja zadań

W Programie ujęto 52 zadania, w tym 24 stałe, w następujących działach:

- Diagnostyka sytuacji i monitoring;
- Aktywność administracji publicznej;
- Rynek pracy i sytuacja społeczno-ekonomiczna;
- Zdrowie;
- Edukacja i kultura;
- Środki społecznego przekazu;
- Współpraca międzynarodowa.

Podstawę oceny wykonania zadań Programu powinny stanowić okresowe zestawienia, sporządzane przez koordynatora Programu na podstawie informacji przekazywanych przez instytucje odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań, zawierających dane o stopniu realizacji zadania i efektach prac oraz ewentualnych trudnościach.

Sprawozdanie z realizacji zadań *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* za okres od 18 maja 2004 do 31 maja 2005 roku zostało przekazane Radzie Ministrów 15 września 2005 roku¹¹. Od tego czasu sporządzane były jedynie informacje cząstkowe, przedstawiane między innymi Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz – w ramach monitoringu ONZ – jako odpowiedzi na pytania kwestionariuszy Wysokiego Komisarza do spraw Praw Człowieka ONZ.

Jesienią 2008 roku Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania zwrócił się do instytucji odpowiedzialnych za określone zadania Programu o przesłanie informacji o stanie ich realizacji. Wstępny raport z realizacji zadań *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009* został przedstawiony członkom Zespołu Monitorującego Program na jego pierwszym posiedzeniu, z prośbą o uzupełnienie i aktualizację, a na kolejnych posiedzeniach – do oceny. Obecna wersja Sprawozdania odzwierciedla stan wykonania zadań na 31 marca 2009 roku, z uzupełnieniami dokonanyymi w ramach konsultacji międzyresortowych.

4.4. Realizacja celów

Zadaniem Krajowego Programu było wdrożenie działań mających na celu zwalczanie ksenofobii i rasizmu, w tym antysemityzmu oraz wykształcenie w społeczeństwie polskim szeroko pojętej kultury tolerancji.

Strategicznym założeniem Programu było wypracowanie metod przeciwdziałania tym zjawiskom i podjęcie praktycznych kroków, w szczególności edukacyjnych, zapobiegawczych i podnoszących poziom świadomości społecznej, prowadzenie prac badawczych, w tym statystycznych, mających na celu określenie skali i zasięgu zjawisk ksenofobii i rasizmu, w tym antysemityzmu, występujących w Polsce oraz uświadomienie obywatelom ich praw i obowiązków.

---

¹¹ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. Podsekretarz Stanu. Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Pisma SRS-142-37(7)/05, SRS-142-37(8)/05.

Zestawienie celów strategicznych i szczegółowych w poszczególnych dziedzinach:

Cel strategiczny	Cele szczegółowe
Diagnoza sytuacji i monitoring	
Zapewnienie pełnej i skutecznej realizacji gwarancji prawnych dotyczących przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej i ksenofobii.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokonanie diagnozy występujących przypadków rasizmu, w tym antysemityzmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii. 2. Opracowanie wskaźników monitorowania zjawisk społecznych.
Aktywność administracji publicznej	
Podniesienie świadomości przedstawicieli administracji publicznej w zakresie społeczeństwa otwartego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie poziomu świadomości funkcjonariuszy publicznych i innych służb społecznych, w zakresie rozwiązań prawnych dotyczących zapobiegania i zwalczania dyskryminacji rasowej. 2. Zapewnienie powszechnego dostępu do bezpłatnej i kompleksowej pomocy prawnej dla ofiar ksenofobii lub nietolerancji.
Zwalczanie przejawów wykluczenia społecznego i marginalizacji migrantów, uchodźców i osób należących do mniejszości romskiej.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypromowanie na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, idei tolerancji, wielokulturowości, wieloetniczności i społeczeństwa otwartego.
Rynek pracy i sytuacja społeczno-ekonomiczna	
Zapewnienie równego dostępu, bez względu na rasę albo pochodzenie narodowe lub etniczne, do realizowanych programów zwalczających bezrobocie.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjęcie działań mających na celu likwidację stereotypów dotyczących zatrudniania kobiet i mężczyzn ze środowisk migrantów, uchodźców oraz przedstawicieli mniejszości romskiej. 2. Wypromowanie zasady przeciwdziałania dyskryminacji rasowej i ksenofobii wśród osób poszukujących zatrudnienia i pracodawców.
Eliminacja przypadków dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji z rynku pracy i zabezpieczenia społecznego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eliminacja regulacji dotyczących zatrudnienia, które w sposób bezpośredni lub pośredni mogą prowadzić do dyskryminacji migrantów, uchodźców lub osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych.
Poprawa sytuacji bytowej Romów.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa sytuacji mieszkaniowej Romów.
Zdrowie	
Zapewnienie kobietom, mężczyznom i dzieciom powszechnego dostępu do opieki zdrowotnej w pełnym wymiarze, bez względu na rasę, pochodzenie narodowe, etniczne, religię lub język.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypromowanie wśród kobiet, mężczyzn i dzieci ze środowisk migrantów, uchodźców i mniejszości romskiej praw człowieka – pacjenta, zachowań prozdrowotnych i świadomości prawa do odpowiedniej do potrzeb opieki zdrowotnej. 2. Zwiększenie świadomości pracowników służby zdrowia wszystkich szczebli w zakresie różnic kulturowych i światopoglądowych wynikających z rasy, pochodzenia narodowego, etnicznego, religii lub języka.

Edukacja i kultura	
Wprowadzenie problematyki dotyczącej przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji do materiałów dydaktycznych oraz systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienie programowego przygotowania przyszłych pedagogów do pracy w środowisku wielokulturowym. 2. Włączenie do programów edukacyjnych tematyki zwalczania i przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji w kontekście praw człowieka migrantów, uchodźców, osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych. 3. Włączenie problematyki dotyczącej przeciwdziałania uprzedzeniom i nietolerancji do programu międzynarodowej współpracy dzieci i młodzieży.
Wprowadzenie edukacji antyrasistowskiej poprzez sport.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podniesienie świadomości w zakresie metod przeciwdziałania zjawiskom rasizmu w sporcie.
Zagwarantowanie członkom mniejszości narodowych i etnicznych możliwości podtrzymywania i rozwoju własnej kultury oraz języka.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewnienie podtrzymania tradycji i ciągłości kultury mniejszości narodowych i etnicznych.
Środki społecznego przekazu	
Kształtowanie świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypromowanie idei wielokulturowości i wieloetniczności poprzez realizację programów edukacyjnych i kampanii społecznych. 2. Przeciwdziałanie i zwalczanie dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w środkach masowego przekazu.
Współpraca międzynarodowa	
Zapewnienie współpracy z organizacjami międzynarodowymi oraz ich wyspecjalizowanymi organami zajmującymi się zwalczaniem i przeciwdziałaniem rasizmowi i dyskryminacji rasowej.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Praw Człowieka nt. postępów w realizacji postanowień Konferencji z Durbanu w Polsce. 2. Upowszechnianie wiedzy o Konwencji ws. eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz o innych umowach międzynarodowych dotyczących przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii, a także o wynikających z nich prawach przysługujących jednostkom.

Cele Programu, jak wskazuje powyższe zestawienie, mające różny stopień szczegółowości i powiązania z wynikającymi z nich zadaniami, sformułowane są w sposób opisowy, bez podania wskaźników, które mogłyby posłużyć do oceny realizacji Programu. Za wskazane uznano zatem stworzenie listy wskaźników odnoszących się do poszczególnych celów Programu. Propozycje wskaźników miały zostać zgłoszone przez członków Zespołu Monitorującego Program, a następnie zaakceptowane przez Zespół i wykorzystywane w jego pracach. Zamiaru tego nie udało się zrealizować ze względu na wstrzymanie prac nad utworzeniem Zespołu Monitorującego.

Zakładano też, że podstawą do opracowania listy wskaźników wykonania celów Programu będzie opracowanie systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych pozwalających na ocenę zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii. Baza nie została jednak utworzona. Wyniki i zaawansowanie prac analitycznych w tym zakresie opisane zostały w drugiej części Sprawozdania, w punktach 2.1.3. oraz 2.1.4.

Lista wskaźników, jak zakładano, mogłaby obejmować także:

- wskaźniki zaproponowane przez instytucje realizujące Program;
- zewnętrzne oceny – na przykład oceny eksperckie oraz wyniki ankiet przeprowadzanych wśród organizacji pozarządowych.

5. Finansowanie

Finansowanie Programu przypisane zostało poszczególnym resortom lub instytucjom w ramach budżetów pozostających w dyspozycji właściwych ministrów, wojewodów oraz instytucji. Na jego realizację nie zostały wyodrębnione dodatkowe środki w budżecie państwa. Część zadań zrealizowano dzięki dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej. Dane o środkach finansowych przeznaczonych na realizację Programu nie stanowiły elementu monitoringu ani sprawozdań.

CZĘŚĆ II – REALIZACJA ZADAŃ I CELÓW PROGRAMU

1. Uwagi wstępne

1.1. Realizacja zadań

Zgodnie z założeniami *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009*, podstawę oceny wykonania zadań Programu powinny stanowić okresowe zestawienia, sporządzane przez koordynatora Programu na podstawie informacji przekazywanych przez instytucje odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań, zawierających dane o stopniu realizacji zadania i efektach prac oraz ewentualnych trudnościach. Zestawienia takie nie były jednak sporządzane regularnie przez cały okres wdrażania programu. Po kilku latach dostępność danych bywa ograniczona. Trudno też uzyskać jednorodne sprawozdania w sytuacji, gdy nie opracowano modelu przekazywania informacji.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania, jako koordynator *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, równoległe z podjęciem prac przygotowawczych zmierzających do powołania Zespołu Monitorującego Program, zwrócił się do instytucji odpowiedzialnych za realizację zadań Programu z prośbą o nadesłanie syntetycznych informacji o stanie i sposobie realizacji tych zadań oraz o ich skuteczności. Oddawały one stan na koniec marca 2009 roku, a następnie zostały uzupełnione w ramach konsultacji międzyresortowych. Trzeba jednak podkreślić, że na 2009 rok nie zapisano w Programie, kończącym się 30 czerwca, innych zadań poza podsumowaniem i oceną realizacji Programu.

Zestawienie nadesłanych materiałów, w układzie według rozdziałów Programu, przedstawione zostało poniżej.

1.2. Realizacja celów

Cele Programu mają różny stopień szczegółowości, sformułowane są w sposób opisowy¹², bez podania wskaźników, które mogłyby posłużyć do oceny realizacji Programu. Cele strategiczne i szczegółowe oraz odpowiadające im zadania nie zawsze są powiązane jasno, precyzyjnie i konsekwentnie. W założeniach Programu przewidziano stworzenie listy wskaźników odnoszących się do poszczególnych celów Programu. Propozycje wskaźników miały zostać zgłoszone przez członków Zespołu Monitorującego Program oraz instytucje realizujące Program, a następnie zaakceptowane przez Zespół i wykorzystywane w jego pracach. Jako dodatkowe źródło oceny wykorzystane miały być też oceny eksperckie i wyniki ankiet przeprowadzanych wśród organizacji pozarządowych. Zamiaru tego nie udało się zrealizować ze względu na brak koordynatora Programu i niepowołanie Zespołu Monitorującego.

Zakładano też, że podstawą do opracowania listy wskaźników wykonania celów Programu, a także do diagnozowania występowania zjawisk rasizmu, ksenofobii i nietolerancji, będzie opracowanie systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-

---

¹² Patrz tabela, s. 7-8.

demograficznych o zjawiskach rasizmu i ksenofobii, pozwalających na ocenę tych zjawisk. Działania zmierzające do utworzenia bazy nie wyszły jednak poza stadium diagnostyczne i zostały zaniechane.

W zaistniałej sytuacji wydaje się, że do oceny – przynajmniej częściowej – realizacji celów Programu wykorzystać można jedynie posiadane informacje, dotyczące sposobu i stopnia realizacji zadań, a także ogólną ocenę dokonaną przez członków Zespołu Monitorującego Program, wśród których są zarówno przedstawiciele wszystkich instytucji realizujących zadania zapisane w Programie, jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych, zajmujących się prawami człowieka i przeciwdziałaniem dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym. Wstępną wersję *Sprawozdania z realizacji Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* przedstawiono i poddano dyskusji i ocenie na posiedzeniu Zespołu Monitorującego w dniu 2 czerwca 2009 roku.

Ocena realizacji celów strategicznych i celów szczegółowych, w układzie według rozdziałów Programu, przedstawiona została po opisie realizacji zadań.

2. Diagnoza sytuacji i monitoring

2.1. Realizacja zadań

2.1.1. Przeprowadzenie analizy dotychczasowej praktyki prokuratorskiej i orzecznictwa w zakresie funkcjonowania w Polsce organizacji działających w oparciu o idee antysemickie lub rasistowskie oraz wypracowanie nowych standardów w zakresie delegalizowania takich organizacji

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Sprawiedliwości

Termin realizacji:
I rok¹³

Ocena wykonania:
Zadanie zrealizowane

Zadanie przewidziane jako jednorazowe, do realizacji w pierwszym roku Programu, to jest w roku 2005, zostało wykonane. Także w 2006 roku (dodatkowo) Prokuratura Krajowa podjęła działania zmierzające do ustalenia, czy w Polsce funkcjonują organizacje działające w oparciu o idee antysemickie lub rasistowskie. W szczególności polecono wszystkim prokuraturom apelacyjnym spowodowanie zbadania, czy w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych w podległych jednostkach prokuratur wystąpiły takie organizacje.

Jak wynikało z ustaleń, prokuratorzy nie stwierdzili – w ramach prowadzonych w tamtym okresie postępowań przygotowawczych – przypadków, aby na ich terenie funkcjonowały tego

---

¹³ Rok wdrażania programu.

rodzaju legalne organizacje. W związku z powyższym nie było potrzeby inicjowania przez poszczególne prokuratury okręgowe działań administracyjno-prawnych zmierzających do ewentualnej delegalizacji organizacji.

W 2007 roku Biuro Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej wystąpiło do Biura Postępowania Sądowego Prokuratury Krajowej o podjęcie stosownych działań administracyjno-prawnych w celu delegalizacji organizacji o nazwie Obóz Narodowo-Radykalny. Biuro zleciło stosowne działania Prokuraturze Okręgowej w Opolu, która w dniu 19 grudnia 2007 roku skierowała do Sądu Rejonowego w Opolu – VII Wydziału Krajowego Rejestru Sądowego wnioski o rozwiązanie stowarzyszenia zwykłego Obóz Narodowo-Radykalny (ONR) z siedzibą w Brzegu, ze względu na uporczywe naruszanie prawa polegające na propagowaniu faszyzmu. Wniosek powyższy oparty został na materiale dowodowym zebrany w postępowaniach przygotowawczych. Na mocy wyroku sądu rejonowego z 12 października 2009 roku ONR z siedzibą w Brzegu został rozwiązany.

W zakresie realizacji powyższych zadań Biuro Postępowania Przygotowawczego nie napotykało trudności. Stałe działania monitorujące w tym zakresie nie były prowadzone.

2.1.2. Upowszechnianie informacji statystycznych dotyczących wyników postępowań i orzeczeń sądowych z zakresu dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Sprawiedliwości

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

Od 2004 roku w Biurze Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej zadanie to traktowane jest jako stałe.

W celu realizacji zadania w dniu 10 maja 2004 roku Dyrektor Biura skierował do wszystkich prokuratorów apelacyjnych pismo informujące o celu i zadaniach *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, w tym zadaniach wynikających dla prokuratury, a następnie konkretyzując zadania, polecił:

- stałe monitorowanie przez prokuratury okręgowe spraw o przestępstwa popełnione na tle rasowym i etnicznym, poprzez obejmowanie ich nadzorem służbowym w celu wyeliminowania pochopnego odmawiania wszczęcia postępowań przygotowawczych lub ich umarzania z powodu znikomej społecznej szkodliwości tych czynów;
- okresowe badanie przez prokuratury apelacyjne (co kwartał) spraw tej kategorii zakończonych odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego lub jego umorzeniem oraz dokonywanie oceny zasadności tych decyzji, a następnie przekazanie do Biura Postępowania Przygotowawczego informacji o wynikach badania i podjętych działaniach.

Dodatkowo pismem skierowanym w grudniu 2006 roku do wszystkich prokuratur apelacyjnych, Dyrektor Biura Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Krajowej wskazał szczegółowo, jakie dane na temat tej kategorii postępowań winny być przekazywane do Biura w kwartalnych informacjach.

W ramach realizacji powyższego zalecenia prokuratury apelacyjne po zakończeniu każdego kwartału przesyłają do Biura Postępowania Przygotowawczego, informacje na temat spraw prowadzonych w jednostkach organizacyjnych prokuratur im podległych, ze wskazaniem czego one dotyczą, w jaki sposób zostały zakończone, czy sprawy były przedmiotem badań ze strony prokuratur nadrzędnych i jakie były wyniki ich kontroli w ramach nadzoru, a także czy w danym okresie zapadły w tej kategorii spraw orzeczenia sądowe i jakie.

Dane te są następnie analizowane w Biurze Postępowania Przygotowawczego i co kwartał sporządzony jest ogólny wykaz spraw o przestępstwa popełnione na tle rasowym i etnicznym, zawierający także podsumowanie wskazujące na sposób realizacji przez prokuratury zadań wynikających z *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*.

Ocena nadesłanych informacji wraz z uwagami i spostrzeżeniami, dokonywana przez Biuro Postępowania Przygotowawczego, jest z kolei przekazywana prokuratorom apelacyjnym, do wiadomości wszystkich jednostek prokuratury w kraju, w celu wykorzystania w bieżącej pracy i w szkoleniach prokuratorów.

W 2008 roku, z inicjatywy Biura Postępowania Przygotowawczego, Prokurator Krajowy podjął decyzję o udostępnianiu na stronie internetowej Prokuratury Krajowej (www.pk.gov.pl, w części dotyczącej sprawozdań) danych statystycznych o wynikach postępowań przygotowawczych w tej kategorii przestępstw oraz o sposobie realizacji zadań przez prokuratury. Na stronie zamieszczono wyciągi ze sprawozdań za rok 2007, I półrocze 2008 roku i rok 2008. Dane statystyczne z przedmiotowego zakresu – dotyczące postępowań i orzeczeń sądowych z zakresu dyskryminacji rasowej i ksenofobii – są udostępniane przez Prokuraturę Krajową na wniosek instytucjom i organizacjom pozarządowym. Są także upowszechniane na szkoleniach i konferencjach dotyczących problematyki dyskryminacji, na które są zapraszani przedstawiciele Prokuratury Krajowej.

Inne informacje statystyczne z zakresu działania sądownictwa, przede wszystkim powszechnego, ale także wojskowego, opracowywane są przez Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości. Wydział Statystyki pozyskuje dane statystyczne, w tym także dotyczące wszelkich form dyskryminacji, nietolerancji i ksenofobii, na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.) i wydawanych na jej podstawie aktów wykonawczych, a także w oparciu o ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.).

Niezmiernie ważne jest wskazanie, że dane o ofiarach przestępstw – w związku z przejawami wszelkich form dyskryminacji – mogą być zbierane w statystyce publicznej wyłącznie na zasadzie dobrowolności (artykuł 8 wspomnianej ustawy o statystyce publicznej i artykuł 27 ustawy o ochronie danych osobowych). Należy podkreślić, że dostęp do informacji – zagregowanych i podlegających rygorom wyżej wskazanych ustaw – jest pełny

i nieograniczony. Dane są udostępniane na wniosek osób, organizacji i instytucji, a także publikowane na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wydział Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości dysponuje także informacjami statystycznymi, pozyskiwanymi z Policijnego Sytemu Statystyki Przeszeczności „Temida”. Dane te prezentują między innymi wyniki postępowań dochodzeniowo-śledczych, także w sprawach o podłożu rasistowskim i ksenofobicznym.

Kolejną informacją gromadzoną przez Wydział Statystyki Ministerstwa są dane statystyczne prezentujące liczbę osób osądzonych w pierwszej instancji sądów powszechnych, rodzaje i wysokości kar, liczbę osób pokrzywdzonych – w tym kobiet i osób małoletnich.

Dane statystyczne o prawomocnych orzeczeniach wobec sprawców czynów zabronionych, tak nieletnich jak i dorosłych, Wydział Statystyki pozyskuje z Systemu Informatycznego Krajowego Rejestru Karnego, działającego na podstawie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz.U. Nr 50, poz. 580, z późn. zm.). Dane statystyczne obejmują szczegółowe informacje dotyczące między innymi środków i kar orzeczonych na podstawie obowiązującego Kodeksu karnego i ustaw szczególnych. Wyodrębniają one między innymi przestępstwa, w wyniku popełnienia których została pokrzywdzona osoba małoletnia. Zawierają informacje o wieku i płci sprawcy, miejscu popełnienia czynu, miejscu zamieszkania skazanego w podziale na miasto i wieś, oraz obywatelstwie. Dane statystyczne są zbierane, gromadzone i przetwarzane w cyklach rocznych.

Ponadto, w celu zapewnienia skutecznego egzekwowania przepisów prawa, Ministerstwo Sprawiedliwości organizowało szkolenia dla sędziów i prokuratorów, związane z tematyką przestępstw na tle rasowym i narodowościowym.

Szkolenia dla prokuratorów:

- 2005 – szkolenie dla 26 sędziów i 36 prokuratorów na temat przestępstw związanych z handlem ludźmi;
- kwiecień 2006 – szkolenie dla ok. 30 prokuratorów na temat *Przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na rasę i pochodzenie etniczne* (w ramach projektu Eurequality – we współpracy z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej);
- 2006/2007 – Podyplomowe Studia z zakresu Przeszeczności Zorganizowanej i Terroryzmu dla Prokuratorów, zorganizowane przez Krajowe Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego – uczestniczyło 103 prokuratorów z wydziałów do spraw przestępstwa zorganizowanej;
- 2007 – w ramach *Programu Wspólnotowego na rzecz Zwalczenia Dyskryminacji* Krajowe Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury we współpracy z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej zorganizowało cztery cykle szkoleniowe dla ok. 240 prokuratorów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji z powodu rasy, pochodzenia etnicznego, religii i wyznania, wieku oraz orientacji seksualnej.

Szkolenia dla sędziów:

- Grudzień 2006 – dwudniowe szkolenie dla 83 sędziów orzekających w sprawach karnych na temat *Wybrane zagadnienia postępowania wobec cudzoziemców*

w aspekcie ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach oraz ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

- Listopad 2008 – szkolenie dla sędziów orzekających w sprawach karnych, obejmujące zagadnienia odpowiedzialności karnej za nakłanianie do nienawiści rasowej i etnicznej.

2.1.3. Opracowanie systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównym Urzędem Statystycznym¹⁴

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:

Zadanie niezrealizowane – dokonano jednak diagnozy sytuacji pod względem prawnym i organizacyjnym

Prace przygotowawcze, które miały doprowadzić do opracowania bazy danych o przypadkach rasizmu, ksenofobii oraz dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym (nie podjęte przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn) rozpoczął w 2005 roku Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA) we współpracy z przedstawicielami służb podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości, Głównym Urzędem Statystycznym oraz organizacjami pozarządowymi.

W 2007 roku w ramach MSWiA przygotowane zostały wstępne założenia bazy danych, zmodyfikowane i uzupełnione następnie zgodnie z uwagami i sugestiami zgłoszonymi w trakcie roboczych konsultacji z wyżej wymienionymi podmiotami.

Utworzenie bazy danych o przypadkach rasizmu, ksenofobii i dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym miało służyć kilku celom:

- gromadzeniu zweryfikowanych informacji o konkretnych przypadkach występowania wyżej wymienionych zjawisk, które miały być wykorzystane przy przygotowywaniu i obronie sprawozdań z realizacji przez Polskę międzynarodowych konwencji, a także raportów i informacji przygotowywanych na potrzeby Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej czy Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie;
- monitorowaniu zjawisk rasizmu i ksenofobii (szczególnie ich przejawów, skali występowania, natężenia, sfer życia, których najczęściej dotyczą itd.);

---

¹⁴ Zadanie Programu nie zostało formalnie przejęte przez żadną z instytucji, jednak jednym z zadań Zespołu Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii, utworzonego w listopadzie 2004 roku w MSWiA, było i jest opracowanie i wdrożenie, we współpracy z innymi urzędami administracji rządowej, systemu gromadzenia danych społeczno-demograficznych, a także prowadzenie bazy danych o zjawiskach dyskryminacji etnicznej, rasizmu i ksenofobii.

- opracowywaniu szczegółowych programów przeciwdziałania rasizmowi i ksenofobii;
- opracowaniu projektów aktów normatywnych, jak również monitorowaniu skuteczności prawa i praktyki stosowania prawa w zakresie przeciwdziałania rasizmowi i ksenofobii oraz powiązanej z nimi dyskryminacji;
- kształtowaniu instrumentów, które mogą zostać wykorzystane przy zwalczaniu zjawisk rasizmu i ksenofobii.

Baza danych miała również zawierać informacje o tak zwanych dobrych praktykach w przeciwdziałaniu zjawiskom rasizmu, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, z uwzględnieniem podziału stosowanego przy gromadzeniu danych o przypadkach indywidualnych.

Zdiagnozowano główne przeszkody dla stworzenia bazy danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk dyskryminacji rasowej, ksenofobii i rasizmu.

Obejmują one:

Kwestie prawne:

- konieczność zachowania wymogu ochrony danych osobowych zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych;
- konieczność stworzenia podstawy prawnej projektowanej bazy w celu wyeliminowania ewentualnych roszczeń podmiotów lub osób fizycznych z tytułu umieszczenia informacji o nich w systemie;
- w przypadku włączenia do bazy danych informacji pochodzących z sądów – w zależności od ostatecznego charakteru bazy – zmiany wymagałyby regulamin organizacyjny Ministerstwa Sprawiedliwości, regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych, być może też ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych;
- charakter danych zgromadzonych w bazie nie powinien być sprzeczny z art. 8 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (w badaniach statystycznych z udziałem osób fizycznych nie mogą być obowiązkowo zbierane informacje dotyczące rasy, wyznania, życia osobistego oraz poglądów filozoficznych i politycznych).

Kryteria:

- określenie jednolitych kryteriów (pytań) o charakterze subiektywnym i obiektywnym, pozwalających zarejestrować, a następnie zakwalifikować dany przypadek.

Problemy związane ze współpracą instytucji:

- opracowanie zasad, na których odbywałaby się współpraca z Policją i Prokuraturą oraz sądami, w celu uzupełniania i aktualizowania danych, które zawierałaby baza, na przykład określenie podstawy prawnej, zakresu kompetencji, częstotliwości, zasad współpracy (dobrowolność czy obowiązek).

Warto odnotować także, że w latach 2006-2008, w ramach realizacji zadań nałożonych przepisami ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz w odpowiedzi na sygnały ze środowisk mniejszościowych i organizacji zajmujących się działaniami w zakresie ochrony praw człowieka, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zleciło, jako jedno z zadań publicznych, prowadzenie poradnictwa obywatelskiego dla ofiar dyskryminacji rasowej, etnicznej i narodowościowej. Ponadto

w ramach powyższych zadań w latach 2007 i 2008 podjęto próbę opracowania systemu poradnictwa obywatelskiego dla ofiar dyskryminacji oraz materiałów informacyjnych w tym zakresie. Działania szerzej opisane w punkcie 3.1.11. Sprawozdania.

W pracach nad systemem gromadzenia danych społeczno-demograficznych o zjawiskach rasizmu i ksenofobii nie przekroczono fazy diagnostycznej. Brak bazy danych skutkuje brakiem możliwości porównania danych, gromadzonych przez różne podmioty w Polsce, uniemożliwia też dokonanie właściwego doboru instrumentów wdrażania celów polityki antidyskryminacyjnej państwa. Zdarza się, że zebrane dane są rozproszone, niekompletne lub gromadzone w oparciu o zróżnicowane kryteria, co nie pozwala na zapewnienie ich spójności. Efektem tego jest brak wypracowanych wskaźników, które pozwoliłyby na ocenę efektywności zastosowanych rozwiązań prawnych lub programowych¹⁵.

2.1.4. Wdrożenie systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (zadanie nie przejęte przez żadną z instytucji)

Termin realizacji:

II rok

Ocena wykonania:

Zadanie niezrealizowane

Z powodu problemów przedstawionych w odniesieniu do realizacji zadania opisanego w punkcie 2.1.3. nie zakończono prac nad stworzeniem systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii. System nie został opracowany, wdrożony ani udostępniony.

2.2. Realizacja celów

2.2.1. Cel strategiczny: Zapewnienie pełnej i skutecznej realizacji gwarancji prawnych dotyczących przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Ocena realizacji celu:

Cel niezrealizowany

---

¹⁵ W listopadzie 2009 roku, po zakończeniu wdrażania *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zleciło wykonanie opracowania *Metodologia przygotowania bazy danych – analiza potrzeb i sposoby (kryteria) identyfikacji przypadków zdarzeń o charakterze dyskryminacyjnym, ksenofobicznym czy rasistowskim. Wskazanie przesłanek służących określeniu charakteru zdarzenia* (w ramach obecnie obowiązującego prawa). Opracowanie zostało zlecone w ramach zadania publicznego.

Cele szczegółowe:

1. Dokonanie diagnozy występujących przypadków rasizmu, w tym antysemityzmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 2.1.1. – 2.1.2.
2. Opracowanie wskaźników monitorowania zjawisk społecznych.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 2.1.3. – 2.1.4.

Prokuratura Krajowa podjęła szereg działań, które z jednej strony podniosły efektywność ścigania i karania przestępstw o podłożu rasistowskim i ksenofobicznym (na przykład nadzór służbowy prokuratur nadrzędnych), z drugiej zaś – zwiększyły dostępność informacji o podejmowanych działaniach i ich efektywności. Z zastosowaniem tych instrumentów i rozwiązań można wiązać wyeliminowanie w tego typu sprawach umorzeń ze względu na niską szkodliwość społeczną czynu, wzrost wykrywalności oraz zwiększającą się skuteczność aktów oskarżenia.

Kluczowe znaczenie dla realizacji celu miało jednak opracowanie bazy danych o przypadkach rasizmu i ksenofobii oraz o przypadkach dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym. Prace nad stworzeniem systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii zakończyły się niepowodzeniem. Przeprowadzona została jedynie analiza przeszkód prawnych i organizacyjnych. System nie został opracowany, wdrożony ani udostępniony. Nie zostały też wypracowane wskaźniki monitorowania zjawisk dyskryminacji rasowej i ksenofobii.

Prace nad wskaźnikami monitorowania zjawisk dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym oraz nad skutecznym i skoordynowanym zbieraniem danych o tych zjawiskach powinny być wznowione przy wykorzystaniu zgromadzonych już doświadczeń i dokonanych analiz.

Niezależnie od powyższych uwag warto odnotować, że w rozdziale „Diagnoza sytuacji i monitoring” cele i związane z nimi zadania nie są ze sobą wystarczająco jasno powiązane, co utrudnia ocenę stopnia skuteczności i celowości działań.

3. Aktywność administracji publicznej

3.1. Realizacja zadań

3.1.1. Opracowanie i rozpowszechnienie wśród przedstawicieli administracji publicznej publikacji zawierającej założenia *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz innymi podmiotami

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:
Zadanie zrealizowane

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn zlecił wydrukowanie 1000 egzemplarzy Programu. Publikacja została przekazana ministerstwu, jednostkom samorządu terytorialnego, jednostkom administracji wojewódzkiej, prokuraturom apelacyjnym, Komendzie Głównej Policji oraz organizacjom pozarządowym.

Pełny tekst *Krajowego Programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* oraz lista zadań nałożonych na MSWiA w ramach Programu, z podziałem na poszczególne lata, dostępna jest na stronie internetowej Ministerstwa.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania (od 2008 roku koordynator Programu) przekazał tekst Programu w ramach konsultacji z przedstawicielami organizacji pozarządowych i instytucji państwowych. Udostępnił też Program na swojej stronie internetowej.

3.1.2. Opracowanie i upowszechnianie w środowisku wojskowym materiałów dydaktycznych kształtujących postawy antyrasistowskie oraz zwalczających ksenofobię i nietolerancję

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Obrony Narodowej

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

W Siłach Zbrojnych systematycznie upowszechniane są specjalistyczne wydawnictwa dotyczące praw człowieka oraz międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych (ponad 25 tytułów), między innymi: *Podręcznik prawa wojennego w siłach zbrojnych* Frederika de Mulinena, *Podręcznik do nauki prawa wojennego w siłach zbrojnych*, oraz *Stosowanie MPHKG w walce*. Wykładowcy kształcenia obywatelskiego otrzymują materiały szkoleniowe. W 2007 roku w cyklu materiałów do edukacji obywatelskiej wydano zeszyt *Rasizm i ksenofobia. Kształtowanie postaw tolerancji*.

3.1.3. Opracowanie i upowszechnianie wśród służb policji, straży granicznej, służby celnej i więziennej, materiałów dydaktycznych kształtujących postawy antyrasistowskie oraz zwalczających ksenofobię i nietolerancję

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym, Ministerstwem Sprawiedliwości i Ministerstwem Finansów

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

W Policji materiały dydaktyczne kształtujące postawy antyrasistowskie oraz zwalczające ksenofobię i nietolerancję zostały opracowane w ramach różnych przedsięwzięć o charakterze szkoleniowym, realizowanych zarówno na poziomie centralnym (w Komendzie Głównej Policji i szkołach Policji), jak i lokalnym (w jednostkach terenowych Policji). Ponadto materiały takie były doraźnie opracowywane na potrzeby konkretnych szkoleń.

W 2004 roku Szkoła Policji w Słupsku opracowała materiały dydaktyczne i program szkolenia *Wzmacnianie polityki antydyskryminacyjnej*, w ramach doskonalenia zawodowego dla policjantów jednostek terenowych Policji. Pakiet ten był wykorzystywany w prowadzonych w ramach tego programu szkoleniach w jednostkach Policji, realizowanych w systemie kaskadowym. W listopadzie 2007 roku został wydany skrypt *Prawa człowieka*.

W ramach zorganizowanego we wrześniu 2008 roku w Szkole Policji w Słupsku seminarium szkoleniowego *Policyjne Forum Przeciwko Dyskryminacji* opracowane zostały materiały informacyjno-szkoleniowe, które są wykorzystywane w doskonaleniu policjantów w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji, prowadzonym przez pełnomocników Komendantów Wojewódzkich Policji oraz Komendanta Stołecznego Policji do spraw ochrony praw człowieka.

W związku z realizacją zajęć dydaktycznych z tematyki praw człowieka (w tym przeciwdziałania dyskryminacji), która występuje zarówno w programie szkolenia podstawowego jak i oficerskiego policjantów, w szkołach Policji opracowane zostały materiały dydaktyczne w postaci skryptów, opracowań i prezentacji multimedialnych z zakresu ochrony prawa człowieka. Materiały te są wykorzystywane przez nauczycieli w szkołach policyjnych, udostępniane słuchaczom szkół policyjnych w bibliotekach, a także upowszechniane w jednostkach terenowych Policji poprzez komórki komend wojewódzkich (KWP) i Komedy Stołecznej (KSP) Policji, koordynujące proces lokalnego doskonalenia zawodowego policjantów.

W ramach upowszechniania orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w szkołach Policji opracowywane są materiały dydaktyczne z tego zakresu, które następnie przesyłane są do KWP i KSP celem upowszechnienia w trakcie lokalnych szkoleń z tego zakresu.

W ocenie MSWiA związek pomiędzy ilością i jakością materiałów dydaktycznych opracowanych i wykorzystanych do szkolenia policjantów, a ilością zgłaszanych incydentów rasistowskich, czy efektywnością wykrywania spraw z tego zakresu nie jest łatwy do ustalenia. Wprowadzony na początku 2009 roku nowy katalog skargowy pozwoli na monitorowanie ilości skarg kierowanych do Policji w tym zakresie, jak i skali skarg na dyskryminujące zachowania samych policjantów. Niemniej, dostrzegalne jest zwiększenie świadomości policjantów w zakresie różnorodności społecznej, poszanowania praw mniejszości i ludzi o odmiennych cechach, a także zmiana sposobu działania Policji w związku z ewolucją społeczeństwa w kierunku różnorodności i wielokulturowości.

Straż Graniczna, Służba Celna i Służba Więzienna przygotowują i upowszechniają materiały dydaktyczne w ramach programów kształcenia opisanych w punkcie 3.1.5. Sprawozdania.

3.1.4. Włączenie do programu kształcenia obywatelskiego żołnierzy służby zasadniczej i do programów seminariów dla kadry zawodowej, tematyki dotyczącej zwalczania i przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji w kontekście praw człowieka

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Obrony Narodowej

Termin realizacji:
I rok (zadanie traktowane jako stałe)

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

Problematyka praw człowieka (w tym przeciwdziałania dyskryminacji rasowej) uwzględniona jest w programach kształcenia wszystkich korpusów osobowych żołnierzy. Szczególny nacisk położono na znajomość międzynarodowego humanitarnego prawa konfliktów zbrojnych oraz kształtowanie postaw zgodnych z tym prawem. Obligatoryjnie, we wszystkich korpusach osobowych, realizowany jest temat *Stosowanie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych w walce. Odpowiedzialność za naruszenie prawa wojennego*.

Przygotowanie żołnierzy do udziału w misjach obejmuje historię, prawo i kulturę państwa-celu misji (znajomość zwyczajów i zasad zachowania wobec rdzennej ludności). Żołnierze Polskich Kontyngentów Wojskowych otrzymują vademecum dotyczące państwa, na terenie którego wykonują zadania (Afganistan, Czad, Kosowo, Liban, Syria). Przedstawiciele Departamentu Wychowania i Promocji Obronności MON uczestniczą w pracach stałych komisji i zespołów do spraw upowszechniania międzynarodowego prawa humanitarnego.

3.1.5. Włączenie do programu kształcenia służb policji, straży granicznej, celnej i więziennej tematyki antyrasizmu, zwalczania i przeciwdziałania antysemityzmowi, ksenofobii i nietolerancji w kontekście praw człowieka migrantów, uchodźców, członków mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości

Termin realizacji:
I rok (zadanie traktowane jako stałe)

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

Policja

W 2008 roku, na podstawie decyzji Komendanta Głównego Policji, utworzona została sieć etatowych pełnomocników komendantów wojewódzkich Policji oraz Komendanta Stołecznego Policji do spraw ochrony praw człowieka, których zadaniem jest między innymi

upowszechnianie i propagowanie wśród policjantów problematyki ochrony praw człowieka, monitorowanie wszelkich zdarzeń o charakterze dyskryminacyjnym oraz inicjowanie i koordynowanie antidyskryminacyjnych przedsięwzięć Policji. Ważną częścią działalności pełnomocników jest działalność szkoleniowa realizowana w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego policjantów.

W celu zintensyfikowania przez Policję działań antidyskryminacyjnych, w komendach wojewódzkich Policji opracowano plany działań antidyskryminacyjnych oraz ochrony zabytków i cmentarzy mniejszości narodowych i etnicznych na lata 2008-2009. Programy te obejmują szereg działań o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym, w tym szkolenia z tematyki antidyskryminacyjnej. Koordynowane są przez pełnomocników do spraw ochrony praw człowieka.

Przedsięwzięcia w jednostkach szkoleniowych Policji

We wszystkich szkołach Policji prowadzone są zajęcia z dziedziny praw człowieka przeznaczone zarówno dla kursantów jak i kadry nauczającej. Tematyka obejmuje zagadnienia ogólne oraz kwestie szczegółowe – pod kątem specyfiki pracy w Policji i poszczególnych zagadnień, w tym dyskryminacji.

W ramach działalności dydaktycznej szkół oraz ośrodków szkolenia Policji na poziomie centralnym (w celu podnoszenia poziomu świadomości funkcjonariuszy Policji) realizowane są zajęcia z zakresu rozwiązań prawnych służących zapobieganiu i zwalczaniu dyskryminacji, kształtowaniu postaw antyrasistowskich oraz zwalczaniu ksenofobii i nietolerancji wśród policjantów.

W programie szkolenia podstawowego policjantów realizowana jest problematyka antidyskryminacyjna, praw człowieka i etyki zawodowej policjanta.

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie w latach 2006-2009 przeprowadziła pięć szkoleń z dziedziny praw człowieka w pracy Policji dla policjantów i funkcjonariuszy służby cywilnej. Tematyka praw człowieka obecna jest także w programie studiów wyższych pierwszego stopnia na kierunkach: Administracja, Bezpieczeństwo Wewnętrzne oraz Prawo Międzynarodowe.

W ramach doskonalenia zawodowego prowadzono szkolenie zawodowe *Rola praw i wolności człowieka w zarządzaniu Policją*, przeznaczone dla komendantów powiatowych i miejskich Policji. Ponadto zagadnienia dotyczące wyżej wymienionej problematyki są upowszechniane poprzez zaznajamianie policjantów z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Szkoła Policji w Katowicach opracowała materiały dydaktyczne (prezentacje multimedialne, filmy oraz skrypt dotyczący ochrony praw człowieka), które wykorzystywane są w doskonaleniu zawodowym prowadzonym w jednostkach terenowych Policji. W kontaktach z obywatelami kadra i słuchacze Szkoły kładą nacisk na edukację dzieci i młodzieży – poprzez gry i zabawy promowane są tolerancja i postawy antidyskryminacyjne.

Szkoła Policji w Pile realizuje program kursu specjalistycznego dla policjantów służby kryminalnej, wykonujących czynności operacyjno-rozpoznawcze oraz prowadzących postępowanie przygotowawcze.

Szkoła Policji w Słupsku zorganizowała dla słuchaczy szkoły przegląd filmów na temat ochrony praw i wolności człowieka, które pozyskano z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Ponadto kadra dydaktyczna wzięła udział w warsztacie edukacyjnym Stowarzyszenia Amnesty International *Prawa człowieka – edukacja – działanie*. W szkole realizowano także warsztaty na temat przeciwdziałania dyskryminacji dla policjantów-trenerów, którzy następnie realizowali takie szkolenia w ramach doskonalenia lokalnego w jednostkach terenowych Policji.

W 2006 roku Polska przystąpiła do *Programu zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego (LEOP – Law Enforcement Officers Programme on Combating Hate Crimes)*, który realizowany jest we współpracy z Biurem Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (ODIHR), a jego koordynatorem jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Pierwszym etapem wdrażania Programu było seminarium szkoleniowe *Policyjne Forum przeciwko Dyskryminacji*, zorganizowane we wrześniu 2008 roku w Szkole Policji w Słupsku. W przedsięwzięciu, oprócz funkcjonariuszy Policji, udział wzięli także przedstawiciele OBWE, MSWiA, Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania, Prokuratury Krajowej, mniejszości narodowych i etnicznych, a także organizacji pozarządowych zajmujących się tematyką dyskryminacyjną w Polsce. Zespół programowy powołany przez Komendanta Głównego Policji opracował, w ramach realizacji LEOP, program kursu specjalistycznego w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępstw z nienawiści. Program ten zakłada realizację szkoleń centralnych dla wybranej grupy policjantów z komend wojewódzkich i Komendy Stołecznej oraz szkół Policji, którzy następnie zrealizują szkolenia kaskadowe z tej tematyki w jednostkach terenowych Policji w ramach doskonalenia zawodowego lokalnego¹⁶.

Przedsięwzięcia w Komendach Wojewódzkich Policji oraz Komendzie Stołecznej Policji

We wszystkich KWP i KSP w latach 2006-2009 zorganizowano ponad sto różnego rodzaju szkoleń, konferencji oraz innych przedsięwzięć, służących szeroko pojętej ochronie praw człowieka, a liczbę przeszkolonych w ich ramach funkcjonariuszy można ocenić na kilkadziesiąt tysięcy.

Przedsięwzięcia te można podzielić na dwie grupy:

1. Wewnętrzne – szkolenia i doskonalenia zawodowe, których tematyka obejmuje integrację uchodźców, dyskryminację rasową, zakaz tortur, handel ludźmi, problematykę romską, antysemityzm, kontakt z ofiarami przestępstw.
2. Zewnętrzne – akcje mające na celu zapobieganie i zwalczanie przestępstw, których przejawem są: propagowanie informacji o pełnomocnikach do spraw ochrony praw człowieka (także w internecie), utrzymywanie na poziomie lokalnym stałych kontaktów z organizacjami mniejszości (wymiana informacji, budowa zaufania), spotkania z uczniami w szkołach i promowanie postaw antydyskryminacyjnych, wzmożone patrolowanie miejsc szczególnie narażonych na przestępstwa o charakterze rasistowskim (na przykład miejsc zgromadzeń, cmentarzy żydowskich), współpraca

---

¹⁶ Program został zatwierdzony do wdrożenia i realizacji we wrześniu 2009 roku, po zakończeniu *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*. Pierwsza edycja kursu odbyła się w listopadzie 2009 roku w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, a kolejne są planowane do realizacji w następnych latach.

z organizacjami studenckimi (zwłaszcza w odniesieniu do studentów zagranicznych), spotkania ze społecznościami lokalnymi z terenów funkcjonowania ośrodków dla cudzoziemców, prelekcje dla cudzoziemców (studentów zagranicznych, uchodźców).

Efektom przedstawionych powyżej działań jest dostrzegalne zwiększenie świadomości policjantów w zakresie różnorodności społecznej, poszanowania praw mniejszości i ludzi o odmiennych cechach, a także zmiana sposobu działania Policji w związku z ewolucją społeczeństwa w kierunku różnorodności i wielokulturowości.

Straż Graniczna

Z dniem 24 lipca 2008 roku został powołany nieetatowy Pełnomocnik do spraw Ochrony Praw Człowieka Komendanta Głównego Straży Granicznej (SG), natomiast w październiku 2008 roku powołano stały nieetatowy Zespół, który służy wzmocnieniu i wsparciu jego działań. Celem zdobycia dodatkowych kwalifikacji Pełnomocnik wraz z zespołem zostali skierowani na podyplomowe studium *Prawa i wolności człowieka*, zorganizowane przez Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk i Helsińską Fundację Praw Człowieka. Ukończyli je w marcu 2009 roku.

W związku z potrzebą uregulowania i usystematyzowania problematyki praw człowieka w Straży Granicznej, Komendant Główny SG polecił powołanie na szczeblu oddziałów Straży Granicznej nieetatowych pełnomocników do spraw ochrony praw człowieka, którzy od 2008 roku na poziomie ich działania realizują analogiczne zadania jak Pełnomocnik Komendanta Głównego Straży Granicznej.

Problematyka antydyskryminacyjna realizowana była na wszystkich etapach szkolenia funkcjonariuszy Straży Granicznej, zarówno w Centrum Szkolenia Straży Granicznej (CSSG) w Kętrzynie, jak i Centralnym Ośrodku Szkolenia Straży Granicznej (COSSG) w Koszalinie, w ramach prowadzonych tam szkoleń podstawowych oraz kursów: podoficerskiego, chorążych i oficerskiego.

Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie

Poniżej przedstawiony jest wykaz zajęć obejmujących zagadnienia zwalczania rasizmu, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji i dyskryminacji.

Szkolenie stacjonarne:

Szkolenie podstawowe:

- formy ochrony cudzoziemca na terytorium RP.

Szkoła podoficerska (służba przygotowawcza):

- formy ochrony cudzoziemca na terytorium RP;
- stereotypy i uprzedzenia;
- warsztat międzykulturowy (zagadnienia: pobudzanie empatii w kontaktach międzykulturowych).

Szkoła chorążych (służba przygotowawcza):

- formy ochrony cudzoziemca na terytorium RP;
- stereotypy i uprzedzenia;

- warsztat międzykulturowy (zagadnienia: pobudzanie empatii w kontaktach międzykulturowych).

Szkoła chorążych (specjalność do spraw cudzoziemców):

- formy ochrony cudzoziemca;
- status uchodźcy;
- przekazywanie cudzoziemca w ramach porozumień dublińskich;
- postępowanie z małoletnim cudzoziemcem.

Kurs oficerski:

- tolerancja jako element kompetencji kulturowych;
- wpływ kultury i religii na podziały społeczne;
- handel żywym towarem;
- formy ochrony cudzoziemca;
- status uchodźcy;
- przekazywanie cudzoziemca w ramach porozumień dublińskich;
- postępowanie z małoletnim cudzoziemcem.

Kurs oficerski (specjalność ochrona granicy państwowej):

- stereotypy i uprzedzenia.

Kurs oficerski (specjalność dochodzeniowo-śledcza):

- stereotypy i uprzedzenia;
- status uchodźcy i inne formy ochrony cudzoziemców na terytorium RP.

Szkolenie zaoczne:

Szkoła chorążych (specjalność: ochrona granicy państwowej):

- stereotypy i uprzedzenia;
- status uchodźcy.

Szkoła chorążych (specjalność: dla funkcjonariuszy Zarządu Zabezpieczenia Działań):

- europejska ochrona praw człowieka i formy ochrony cudzoziemców na terytorium RP.

Kurs oficerski (specjalność: dla funkcjonariuszy Zarządu Zabezpieczenia Działań):

- stereotypy i uprzedzenia;
- europejska ochrona praw człowieka i status uchodźcy.

Kursy doskonalące:

Zarządzanie środowiskiem międzykulturowym w Straży Granicznej – rok 2008, 2 edycje.

Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie

W ramach szkoleń kwalifikowanych dla funkcjonariuszy odbywających szkolenie specjalistyczne wymagane na pierwszy stopień oficerski w Straży Granicznej prowadzone są następujące zajęcia z przedmiotu *Wybrane zagadnienia prawa i taktyki kryminalistycznej*:

- europejskie systemy ochrony praw człowieka;
- handel ludźmi – forma międzynarodowej przestępczości transgranicznej;
- podstawy prawa międzynarodowego dla europejskich uregulowań dotyczących azylu i uchodźców.

W ramach kursów doskonalących:

- *Strategie komunikowania się z cudzoziemcami przebywającymi w aresztach w celu wydalenia* – zrealizowano pięć edycji szkoleń, przeszkolono w sumie 82 funkcjonariuszy ze wszystkich oddziałów SG.
- *Strategia komunikowania międzykulturowego funkcjonariuszy w służbie* – zrealizowano dwie edycje szkoleń, przeszkolono w sumie 28 funkcjonariuszy ze wszystkich oddziałów SG.
- *Przygotowanie i prowadzenie zajęć z zakresu komunikacji międzykulturowej* – przeprowadzono 2 zjazdy, przeszkolono 18 funkcjonariuszy ze wszystkich oddziałów SG.

Ponadto w dniach 11-13 kwietnia 2007 roku w Centralnym Ośrodku Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie odbyło się *Szkolenie funkcjonariuszy SG realizujących zadania służbowe w planowanych do uruchomienia ośrodkach strzeżonych i aresztach w celu wydalenia*. Do przeprowadzenia zajęć zostali zaproszeni prelegenci z Urzędu do Spraw Cudzoziemców, Policji, Służby Więziennej i Pogotowia Opiekuńczego. Jednym z bloków tematycznych szkolenia była specyfika obyczajowo-kulturowa grup narodowościowych z obszaru Wspólnoty Niepodległych Państw – wskazanie różnic kulturowych, wyznaniowych i klanowych wewnątrz poszczególnych państw.

W 2008 roku (3-6 czerwca, 2-5 września, 8-11 września) w Mielnie odbyły się 3 tury szkoleń, każdorazowo dla 18 funkcjonariuszy SG, organizowane przez Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć. Tematyka szkoleń obejmowała następujące zagadnienia: ochrona cudzoziemców, działania Unii Europejskiej w praktyce azylowej, warunki, jakie powinny być gwarantowane cudzoziemcom ubiegającym się o nadanie statusu uchodźcy. W dniach 1-5 września 2008 roku odbyło się szkolenie specjalistyczne *Społeczno-kulturowa identyfikacja cudzoziemców*, organizowane przez COSSG w Koszalinie.

W dniach 20-24 października 2008 roku w Cieszynie odbyło się szkolenie *Socjokulturowe wymiary identyfikacji cudzoziemców*.

W dniach 19-20 stycznia oraz 22-23 stycznia 2009 roku w Ośrodku Konferencyjno-Szkoleniowym Straży Granicznej „Strażnica” w Świdrze odbyły się dwie tury warsztatów szkoleniowych organizowanych przez Fundację Ocalenie dla funkcjonariuszy pionu do spraw cudzoziemców, zajmujących się problematyką postępowania z cudzoziemcami w jednostkach organizacyjnych SG. W programie szkolenia znalazły się tematy takie jak: kraje pochodzenia uchodźców i migrantów, integracja uchodźców w RP, różnice kulturowe, różnice religijne, psychologiczne aspekty bycia uchodźcą i migrantem. Łącznie przeszkolono 46 funkcjonariuszy.

Służba Celna

W 2005 roku opracowany został *Program działań w zakresie etyki zawodowej na lata 2005-2007*. W Programie uwzględniono między innymi zadania związane z kształtowaniem postaw antyrasistowskich oraz zwalczających antysemityzm, ksenofobię i nietolerancję. W związku z Programem opracowany został aneks do programu zasadniczego kursu celnego, tak aby uwzględniał on zagadnienia przeciwdziałania ksenofobii i nietolerancji. W tym samym roku do izb celnych przekazana została elektroniczna wersja *Krajowego programu*

przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009.

Funkcjonariusze celni w służbie przygotowawczej uczestniczą w szkoleniu z zakresu etyki zawodowej w Służbie Celnej, które swym zakresem obejmuje zagadnienia dotyczące dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, w szczególności:

- rodzaje uprzedzeń i ich definiowanie;
- przedmiot i źródła uprzedzeń;
- rodzaje postaw ludzkich charakterystycznych w sytuacjach uprzedzeń;
- uczucia pojawiające się w człowieku poddanemu dyskryminacji;
- stereotyp jako zjawisko podtrzymujące uprzedzenia;
- konsekwencje uprzedzeń (na przykład handel ludźmi);
- sposoby przeciwdziałania dyskryminacji, rasizmowi, ksenofobii i nietolerancji.

W latach 2005-2009 na zasadniczym kursie celnym z etyki zawodowej i zagadnień związanych z przeciwdziałaniem rasizmowi, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji przeszkolono 1714 funkcjonariuszy celnych, (w tym w 2005 – 215; w 2006 – 407, w 2007 – 353, w 2008 – 612, a do końca marca 2009 – 127 funkcjonariuszy).

W latach 2005-2009 (do końca marca) powyższy moduł szkoleniowy dodatkowo zrealizowano dla grupy 755 funkcjonariuszy celnych zwolnionych przez Szefa Służby Celnej z obowiązku udziału w części ogólnej zasadniczego kursu celnego.

W styczniu 2006 roku przeprowadzono szkolenie dla koordynatorów etyki zawodowej w Służbie Celnej. Szkolenie prowadził trener Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, wykładowca w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej. Obejmowało ono zagadnienia przeciwdziałania rasizmowi, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji. Przy pomocy trenera opracowano też program szkolenia z tego zakresu, przeznaczony do realizacji w izbach celnych. Program ten realizowany jest dla funkcjonariuszy w służbie stałej i ma na celu dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu zachowań społecznych takich jak: stereotypy i uprzedzenia będące źródłem rasizmu, ksenofobii i nietolerancji, sytuacje zawodowe wiążące się z negatywnym spostrzeganiem społecznym wśród funkcjonariuszy celnych i sposoby eliminacji takich postaw i zachowań oraz wypracowanie standardów postaw bezstronności, równego traktowania i odpowiedzialności funkcjonariuszy w celu zbudowania pozytywnego wizerunku Służby Celnej. Program obejmuje również zagadnienia związane z regulacjami prawnymi w zakresie dyskryminacji.

W latach 2005-2009 w izbach celnych wschodniej granicy Unii Europejskiej przeszkolono z tematyki przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji ogółem 1650 funkcjonariuszy celnych, (w tym: w Izbie Celnej w Białymstoku – 484, w Izbie Celnej w Białej Podlaskiej – 494, w Izbie Celnej w Olsztynie 282 oraz w Izbie Celnej w Przemyślu – 390 funkcjonariuszy).

Służba Więzienna

Zagadnienia związane z problematyką zwalczania i przeciwdziałania antysemityzmowi, ksenofobii i nietolerancji w kontekście praw człowieka zawarte są zarówno w programie nauczania kursu przygotowawczego, jak i w programach wszystkich specjalizacji szkół Służby Więziennej: podoficerskiej, chorążych i oficerskiej. Realizowane one są zarówno

bezpośrednio, to jest poprzez omawianie problematyki przeciwdziałania antysemityzmowi, ochrony praw migrantów, uchodźców oraz mniejszości narodowych i etnicznych, jak i pośrednio, przy okazji omawiania treści poświęconych ochronie praw człowieka, ze szczególnym naciskiem na ochronę praw osób przebywających w jednostkach penitencjarnych.

W latach 2008-2009 do szkół podoficerskiej i oficerskiej wprowadzone zostały nowe, skrócone programy nauczania. Nie spowodowało to jednak zasadniczego zmniejszenia liczby przedmiotów i godzin dydaktycznych, w trakcie których realizowana jest (głównie w sposób pośredni) wyżej wymieniona problematyka.

W szkole podoficerskiej, chorążych i oficerskiej z zakresu powyższej tematyki w 2004 roku zostało przeszkolonych łącznie 858 funkcjonariuszy, w 2005 – 987, w 2006 – 1477, w 2007 – 1323, w 2008 – 1961 funkcjonariuszy.

W trakcie kursu przygotowawczego (dla wszystkich nowo przyjętych funkcjonariuszy i pracowników więziennictwa) realizowane są następujące tematy z tego zakresu:

- europejskie konwencje jako źródło prawa – 1 godz.;
- Europejski Trybunał Praw Człowieka – 1 godz.;
- europejskie standardy traktowania więźniów – 1 godz.

Programy wszystkich szkół Służby Więziennej zawierają problematykę praw człowieka, realizowaną w czasie 24 godzin dydaktycznych w następujących blokach tematycznych:

- Wybrane zagadnienia prawa konstytucyjnego. Omawiane są w szczególności: konstytucyjne wolności, prawa i obowiązki oraz prawne mechanizmy ochrony praw i wolności.
- Międzynarodowe standardy postępowania z osobami pozbawionymi wolności. Omawiane są w szczególności: *Reguły Minimalne ONZ, Europejskie Reguły Więzienne, Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu*, organy i organizacje zajmujące się ochroną praw osób pozbawionych wolności.
- Ochrona praw migrantów, uchodźców oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
- Problematyka ochrony praw człowieka w prawie międzynarodowym.
- Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom (CPT).

Ponadto w jednostkach penitencjarnych prowadzona jest wobec więźniów różnorodna działalność profilaktyczna (indywidualna i grupowa), organizowana w ramach programów profilaktyki zachowań agresywnych, treningów zastępowania agresji oraz poradnictwa indywidualnego. Ma ona na celu utrzymanie stabilnej atmosfery wśród osadzonych, w tym zwłaszcza redukcję zachowań agresywnych i autoagresywnych (wynikających między innymi z nietolerancji wobec osób innej rasy, narodowości, czy grupy etnicznej).

Informacje o realizacji zadania – w odniesieniu do materiałów dydaktycznych – podane są też w punkcie 3.1.3. Sprawozdania.

3.1.6. Włączenie do programu kształcenia służb policji, straży granicznej, celnej i więziennej tematyki handlu ludźmi ze szczególnym uwzględnieniem kobiet migrantek

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości i Ministerstwem Finansów

Termin realizacji:

I rok (zadanie traktowane jako stałe)

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Decyzją Komendanta Głównego Policji z lipca 2004 roku szkoły policyjne zostały zobligowane do wprowadzenia problematyki handlu ludźmi do programu szkolenia specjalistycznego policjantów służby kryminalnej specjalności operacyjno-rozpoznawczej.

W ramach koordynowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji *Krajowego Programu Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi na lata 2003-2004* i kolejnych edycji Programu w latach 2005-2006 i 2007-2008 oraz w ramach stanowiącego ich kontynuację *Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010* przeprowadzono szereg szkoleń i konferencji z zakresu zwalczania handlu ludźmi, skierowanych do funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej.

Ważnym elementem walki z handlem ludźmi jest powołanie i działalność Centralnego Zespołu do Walki z Handlem Ludźmi, który utworzony został decyzją Komendanta Głównego Policji we wrześniu 2006 roku. W Komendach Wojewódzkich Policji oraz w Komendzie Stołecznej Policji funkcjonują Zespoły do Walki z Handlem Ludźmi. Ich zadaniem jest koordynowanie przedsięwzięć związanych ze zwalczaniem handlu ludźmi, a także pedofilii i pornografii dziecięcej w internecie, między innymi poprzez utrzymywanie kontaktów z podmiotami pozapolicyjnymi i samorządami lokalnymi pod kątem prewencji kryminalnej (prowadzone są między innymi prelekcje w szkołach), a także organizowanie szkoleń dla funkcjonariuszy innych pionów komend wojewódzkich oraz jednostek podległych.

W ramach realizacji zaleceń Komisarza Praw Człowieka Rady Europy dotyczących zintensyfikowania szkoleń dla funkcjonariuszy Policji na temat handlu ludźmi, prowadzonych w porozumieniu z organizacjami pozarządowymi, zespół powołany decyzją Komendanta Głównego Policji opracował założenia kursu specjalistycznego w zakresie zwalczania handlu ludźmi, wdrażanego w ramach kursów doskonalenia zawodowego. W 2009 roku w Szkole Policji w Pile zrealizowano dwie edycje tego szkolenia dla 48 funkcjonariuszy, a w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie jedną edycję dla 22 policjantów. Działania te prowadzone były w ramach *Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2009-2010*.

Ponadto w 2009 roku we wszystkich jednostkach Policji szczebla wojewódzkiego zostały przeprowadzone lokalne szkolenia zawodowe dla funkcjonariuszy pionu kryminalnego i prewencji. W szkoleniach szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom identyfikacji ofiar handlu ludźmi. Podobnie szkolenia specjalistyczne w zakresie problematyki handlu ludźmi są organizowane przez oddziały i szkoły Straży Granicznej.

Corocznie też, począwszy od 2007 roku, w ramach kolejnych edycji *Krajowego Programu Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi*, organizowane są warsztaty dla koordynatorów i członków Zespołów do Walki z Handlem Ludźmi w komendach wojewódzkich Policji oraz dla koordynatorów w oddziałach SG.

Komendant Główny Policji jest jednym z sygnatariuszy porozumienia zawartego w dniu 25 marca 2008 roku pomiędzy Policją, Urzędem do Spraw Cudzoziemców, Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR), MSWiA oraz organizacjami pozarządowymi w sprawie przygotowania i realizacji standardowych procedur reagowania i przeciwdziałania zjawisku przemocy związanej z płcią wśród cudzoziemców przebywających w ośrodkach azylowych. W wykonywaniu postanowień tego porozumienia i realizacji wypracowanych procedur uczestniczą pełnomocnicy do spraw ochrony praw człowieka oraz policjanci wyznaczeni lokalnie do współpracy z administracją ośrodków dla cudzoziemców. Wspólnie z pracownikami Urzędu do Spraw Cudzoziemców oraz przedstawicielami organizacji pozarządowych tworzą oni tak zwane Lokalne Zespoły Współdziałania, których celem jest zapobieganie i zwalczanie przemocy związanej z płcią wśród cudzoziemców przebywających w ośrodkach azylowych. Porozumienie przewiduje między innymi szkolenia dla członków Zespołów. Pełnomocnik KGP do spraw Ochrony Praw Człowieka bierze udział w pracach powołanej na mocy porozumienia Grupy Ewaluacyjnej. W jej pracach uczestniczą też przedstawiciele Straży Granicznej.

W 2008 roku, w ramach współpracy z Policją, między innymi w zakresie szkoleń dotyczących problematyki handlu ludźmi, w związku z realizacją przez Policję *Planu działań Policji na lata 2008-2009 mających na celu zwalczanie handlu ludźmi* wyznaczono trzech ekspertów z Komendy Głównej Straży Granicznej i Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie. Ich zadaniem jest koordynowanie przedsięwzięć w tym zakresie i opracowanie wspólnych programów szkolenia z problematyki handlu ludźmi.

W celu usprawnienia koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie wykrywania i zapobiegania przestępstwu handlu ludźmi, w Komendzie Głównej Straży Granicznej i oddziałach Straży Granicznej powołano nietatowych koordynatorów i zastępców koordynatorów do spraw zwalczania przestępstwa handlu ludźmi (13 koordynatorów, 12 zastępców). Do ich zadań należy między innymi koordynacja działań jednostek i komórek organizacyjnych Straży Granicznej, utrzymywanie kontaktów Straży Granicznej z Policją oraz koordynacja działań w ramach Programu wsparcia/ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi, w tym również w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania związane z ochroną ofiar.

Decyzją Nr 139 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 18 czerwca 2008 roku w Komendzie Głównej Straży Granicznej został powołany Zespół do spraw stałego monitoringu i koordynacji działań Straży Granicznej w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi.

W lutym 2009 roku Szef Służby Celnej zatwierdził nowy *Program etyki zawodowej w Służbie Celnej*. Program ten został rozszerzony między innymi o zagadnienia związane z handlem ludźmi. Szkolenia prowadzone w roku 2009 dla funkcjonariuszy celnych będących w służbie przygotowawczej obejmują już nową, uzupełnioną tematykę.

Wskazane wyżej przedsięwzięcia przyniosły wymierne efekty w postaci rosnącej z roku na rok liczby zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi. Przykładem może być liczba ofiar objętych *Programem wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi (cudzoziemca)*. Od 1 stycznia 2006 roku, w ramach czterech rocznych edycji Programu z pomocy skorzystało 69 cudzoziemców: w 2006 roku – 10 osób, w 2007 – 22 osoby, w 2008 – 24 osoby, a w 2009 – 29 osób (niektóre z ofiar korzystały z pomocy dłużej niż jeden rok). Ponad 90% ofiar objętych Programem to kobiety-migrantki.

W kwietniu 2009 roku, na podstawie zarządzenia Nr 13 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2009 r. oraz zarządzenia Nr 19 Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 marca 2009 r., utworzone zostało Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK). Zadanie dotyczące powołania i prowadzenia KCIK zostało zlecone przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Fundacji La Strada, organizacji pozarządowej wyłonionej w drodze otwartego konkursu. Od kwietnia do grudnia 2009 roku KCIK, w ramach zadania polegającego na wspieraniu i identyfikacji ofiar handlu ludźmi, asystowaniu ofierze podczas kontaktu z organami ścigania i wymiarem sprawiedliwości, wsparciu psychologicznym, zapewnieniu pomocy tłumacza, konsultacjach prawnych, zapewnieniu ofierze transportu na terenie kraju (dyspozycyjność przez 24 godziny na dobę), udzielił wsparcia 193 osobom, w tym 77 obywatelom Polski.

Przedstawiciele Wydziału Statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach projektu International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) *Trafficking in Human Beings, Data Collection and Harmonised Information Management Systems – DCIM EU* (realizowanego jako część *Krajowego Programu Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi*), uczestniczyli w marcu 2009 roku w spotkaniu z partnerami projektu – ekspertami z Czech, Słowacji, Portugalii, ICMPD i Advisory Board. Celem spotkania była wymiana doświadczeń i wypracowanie wskaźników gromadzenia danych statystycznych na temat osób zajmujących się procederem handlu ludźmi, a także ofiar tego przestępstwa. Dane statystyczne o prawomocnych skazaniach są dostępne, aczkolwiek wskazują na nieznaczną liczbowo skalę zjawiska.

Informacje o realizacji zadania w służbie więziennej podano w punkcie 3.1.5. Sprawozdania.

3.1.7. Nawiązanie stałej współpracy z Biurami Porad Obywatelskich oraz tzw. klinikami prawa funkcjonującymi na uniwersyteckich wydziałach prawa

Podmiot realizujący:

Rzecznik Praw Obywatelskich we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Rzecznik Praw Obywatelskich podpisał porozumienia o współpracy z następującymi podmiotami:

- Uniwersytecką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego (2001¹⁷);
- Kliniką Prawa, Studenckim Ośrodkiem Pomocy Prawnej przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego (2001);
- Studencką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku (2002);
- Centrum Informacji Administracyjnej przy Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Białymstoku (2002);
- Uniwersytecką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2002);
- Centrum Edukacji Prawnej przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego (2003);
- Kliniką Prawa przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego (2003);
- Kołem Naukowym „Studencka Poradnia Prawna” przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2003);
- Fundacją Akademia Iuris z siedzibą w Warszawie (2003);
- Związkiem Biur Porad Obywatelskich z siedzibą w Warszawie (2003);
- Kołem Naukowym „Uniwersytecka Poradnia Prawna” przy Instytucie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego (2004);
- Biurem Bezpłatnej Pomocy Prawnej z siedzibą w Prudniku (2005);
- Studencką Uniwersytecką Poradnię Prawną – Kołem Naukowym przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego (2005);
- Uniwersytecką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (2005);
- Uniwersytecką Studencką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (2005);
- Studencką Poradnię Prawną przy Kolegium Prawa Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Warszawie (2005);
- Fundacją Uniwersyteckich Poradni Prawnych z siedzibą w Warszawie (2006);
- Studencką Poradnię Prawną przy Wydziale Prawa Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie (2007).

Współpraca Rzecznika Praw Obywatelskich ze studenckimi poradniami prawa podejmowana jest w celu:

- zwiększenia dostępu każdej osoby do informacji o jej prawach i środkach ochrony tych praw;
- realizacji zadań w dziedzinie edukacji prawnej w zakresie ochrony praw i wolności człowieka i obywatela oraz przestrzegania tych praw przez organy władzy publicznej;
- podwyższenia poziomu wiedzy zawodowej i profesjonalnych umiejętności członków studenckich poradni prawa;
- stworzenia warunków dla lepszego kształcenia studentów w dziedzinie ochrony praw i wolności obywatelskich;

---

¹⁷ Rok podpisania porozumienia. Część porozumień podpisano przed przyjęciem *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*.

- wymiany doświadczeń i informacji w zakresie efektywnej ochrony praw człowieka i obywatela.

Wzajemne świadczenie pomocy w ramach posiadanych przez strony kompetencji odbywa się między innymi poprzez wymianę materiałów o charakterze analitycznym i informacyjnym (poradnie otrzymują nieodpłatnie publikacje Biura Rzecznika Praw Obywatelskich z serii: *Biuletyn RPO – Materiały, Informacja o pracy RPO* – kwartalnik oraz inne publikacje nieperiodyczne) oraz wspólne organizowanie seminariów, konferencji i szkoleń, między innymi konferencji *Dostęp do informacji i poradnictwa prawnego – rozwiązania systemowe* (6.10.2004) oraz konferencji *Dostęp obywateli do nieodpłatnej pomocy prawnej* (31.03.2005).

Do marca 2009 roku Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich wydało w serii *Informator RPO* ponad 50 poradników opracowanych przez studentów działających w uniwersyteckich poradniach prawnych. Część z opublikowanych materiałów została zamieszczona na stronie internetowej Rzecznika w zakładce „e-poradniki”.

W ramach prowadzonej współpracy poradnie prawne przekazują Rzecznikowi Praw Obywatelskich sprawy, które ich zdaniem wymagają interwencji ze strony Rzecznika. Są to zarówno sprawy klientów studenckich poradni prawnych, przekazane za zgodą tych osób, jak również sprawy o charakterze generalnym, na przykład dotyczące niewłaściwej praktyki urzędów lub potrzeby zmiany określonych przepisów prawa.

Ponadto Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich umożliwia członkom uniwersyteckich poradni prawnych odbycie praktyk studenckich.

3.1.8. Powołanie organu odpowiedzialnego za realizację polityki w zakresie zwalczania dyskryminacji i promowania równego traktowania

Podmiot realizujący:
Rada Ministrów

Termin realizacji:
I rok

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Stan obecny

Zadania rządowego organu do spraw równego traktowania oraz przeciwdziałania dyskryminacji na tle rasowym, etnicznym i narodowościowym wypełnia Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (w zakresie kompetencji Ministerstwa). Określone zadania realizują też, zgodnie z obowiązującymi przepisami, pozostałe ministerstwa i urzędy centralne.

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania, w randze sekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, został powołany rozporządzeniem Rady Ministrów

z 22 kwietnia 2008 roku¹⁸. Do Pełnomocnika należy realizowanie polityki rządu w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny oraz rodzinny.

Pełnomocnik realizuje zadania między innymi poprzez:

- opiniowanie rozwiązań prawnych – istniejących i projektowanych;
- analizowanie i monitorowanie sytuacji w zakresie równego traktowania;
- inicjowanie i koordynowanie działań zmierzających do zapewnienia równego traktowania i ochrony przed dyskryminacją;
- promowanie i upowszechnianie problematyki równego traktowania.

Od sierpnia 2008 roku w ramach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów funkcjonuje Biuro Pełnomocnika.

W listopadzie 2004 roku w ramach MSWiA utworzono Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii.

Do głównych zadań Zespołu należy:

- prowadzenie bazy danych o zjawiskach dyskryminacji etnicznej, rasizmu i ksenofobii;
- opracowanie i wdrożenie we współpracy z innymi urzędami administracji rządowej systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych;
- opracowywanie i aktualizowanie materiałów dydaktycznych dla Policji, Straży Granicznej i organów rządowej administracji zespolonej w województwie;
- prowadzenie analiz i sporządzanie raportów;
- podejmowanie – w zakresie realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne – działań na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym;
- inicjowanie i wdrażanie programów oraz strategii na rzecz przeciwdziałania i zwalczania rasizmu, dyskryminacji na tle etnicznym oraz ksenofobii.

Projekt ustawy o równym traktowaniu

Trwają prace nad rządowym projektem ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania.

W projektowanej regulacji proponuje się powierzenie wykonywania zadań w zakresie równego traktowania wynikających z ustawy Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Pełnomocnikowi do Spraw Równego Traktowania.

---

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania. Dz.U. Nr 75, poz. 450.

3.1.9. Opracowanie i przeprowadzenie szkoleń dla liderów lokalnych społeczności migrantów, uchodźców i osób należących do mniejszości romskiej w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Gospodarki i Pracy (obecnie Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), przy współdziałaniu jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych

Termin realizacji:

II i III rok (zadanie przeniesione na III-V rok)

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane w ograniczonym zakresie

W dniu 6 czerwca 2008 roku w ramach Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych powołano stały Zespół do spraw Romskich. W skład Zespołu do spraw Romskich weszło, obok przedstawicieli administracji rządowej, dwadzieścia osób reprezentujących organizacje mniejszości romskiej, wskazanych przez dwóch reprezentantów tej mniejszości w Komisji Wspólnej.

Spotkania Zespołu odbywają się średnio raz na kwartał. Na forum Zespołu szeroko omawiane są problemy dotyczące mniejszość romską w Polsce. Jedno ze spotkań poświęcono problematyce dyskryminacji Romów w życiu publicznym.

Informacje o realizacji zadania podane są także w punkcie 4.1.2. Sprawozdania.

3.1.10. Opracowanie i przeprowadzenie szkoleń dla przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej w zakresie tolerancji i społeczeństwa otwartego

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Gospodarki i Pracy (obecnie Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), przy współdziałaniu jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych

Termin realizacji:

II i III rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane w niewielkim zakresie

We wrześniu 2004 roku we Wrocławiu zostało zorganizowane szkolenie dla pełnomocników wojewodów do spraw mniejszości narodowych i etnicznych, na którym poruszane były zagadnienia dotyczące szeroko rozumianej dyskryminacji i sposobów zapobiegania temu zjawisku. Ponadto w ramach seminarium zorganizowanego dla

pełnomocników wojewodów w 2005 roku, jeden z bloków programu poświęcony był również zagadnieniom antydyskryminacyjnym.

Informacje o realizacji zadania podane są także w punkcie 3.1.11. Sprawozdania.

3.1.11. Realizacja konferencji i seminariów dla przedstawicieli administracji rządowej i samorządowej na rzecz podniesienia świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w oparciu o otwarte konkursy dla organizacji pozarządowych

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji i organizacjami pozarządowymi¹⁹

Termin realizacji:

II i III rok (zadanie traktowane jako stałe)

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane w niewielkim zakresie

Wypełniając zobowiązania wynikające z *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji** w listopadzie 2007 roku zorganizowało w Warszawie konferencję *Przeciwdziałanie rasizmowi, dyskryminacji na tle etnicznym i ksenofobii – współpraca, dobre praktyki oraz wyzwania na przyszłość*. W konferencji udział wzięli przedstawiciele administracji rządowej, organizacji pozarządowych oraz naukowcy. Szczegółowe informacje na temat konferencji, w tym program i materiały dydaktyczne, zostały zamieszczone na stronie internetowej MSWiA.

W latach 2006-2008 MSWiA zlecało raz w roku realizację zadań publicznych *Poradnictwo obywatelskie w sprawach dotyczących dyskryminacji z powodu pochodzenia etnicznego lub narodowości*. Celem było świadczenie nieodpłatnego i szeroko dostępnego poradnictwa obywatelskiego dla osób fizycznych będących ofiarami dyskryminacji z przyczyn rasowych, narodowościowych lub etnicznych, a także organizacja szkoleń i seminariów w celu podniesienia świadomości społecznej w zakresie postaw antyrasistowskich.

W ramach realizacji powyższych zadań zorganizowano:

- Debatę *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce* (2006, organizator: Stowarzyszenie na rzecz Osób Bezrobotnych), w której uczestniczyli przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych, administracji samorządowej, MSWiA oraz Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka;
- dyskusje panelowe: *Kraków i Małopolska – dziedzictwo wielu kultur* (26.09.2007, organizator: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie) oraz *Wielokulturowość w mediach* (7.12.2007, organizator: Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie).

---

¹⁹ Część zadań Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn przejęło Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Urząd do Spraw Cudzoziemców, nie będący formalnie podmiotem realizującym zadanie, realizował projekty o kluczowym znaczeniu dla zwalczania rasizmu i ksenofobii. Ich opisy zostały włączone do Sprawozdania.

- Szkolenia:
  - *Prawa mniejszości narodowych i etnicznych oraz cudzoziemców w polskim systemie edukacji*, skierowane do pracowników oświaty (13.12.2006, organizator: Ośrodek Praw Człowieka Uniwersytetu Jagiellońskiego, dla 30 osób); w ramach projektu wydany został poradnik prawny *Realizacja praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz cudzoziemców w Polsce*;
  - szkolenie dla prawników posiadających już wiedzę na temat prawa antydyskryminacyjnego (2008, organizator: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, dla 8 osób);
  - szkolenie dla doradców kierowników Biur Porad Obywatelskich (BPO) oraz pracowników Biura Związku BPO bez przygotowania prawnego (wrzesień-grudzień 2008, organizator: Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, dla 12 osób).

- Seminaria:
  - *Umiejętności prawnicze w ochronie praw podstawowych w Unii Europejskiej*, poświęcone ochronie praw podstawowych w Unii Europejskiej, zorganizowane przez Instytut na rzecz Państwa Prawa z Ośrodkiem Doskonalenia Umiejętności Prawniczych i Katedrą Prawa Unii Europejskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Helsińską Fundacją Praw Człowieka (2006);
  - seminarium zorganizowane przez Stowarzyszenie Pro Humanum, którego celem było wypracowanie wspólnego i jednolitego w skali kraju systemu poradnictwa obywatelskiego dla ofiar dyskryminacji rasowej, etnicznej lub narodowościowej, z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych, MSWiA oraz Policji; efektem było stworzenie przewodnika *Standardy udzielania porad obywatelskich ofiarom dyskryminacji rasowej, etnicznej lub narodowościowej* (2007);
  - seminarium dla pracowników socjalnych, kuratorów, urzędników, doradców Biur Porad Obywatelskich oraz przedstawicieli samorządów i policjantów, którego celem było poszerzenie wiedzy uczestników z zakresu diagnozy i klasyfikacji przypadków dyskryminacji, pracy z osobami dyskryminowanymi oraz możliwości prawnych związanych z przyjęciem sprawy o podłożu dyskryminacyjnym, a także zagadnień prawnych związanych z ochroną tak zwanych danych wrażliwych, zorganizowane przez Stowarzyszenie OVUM (2008).

Powyższe spotkania umożliwiły poszerzenie i wymianę wiedzy osobom, które w swojej codziennej pracy mogą mieć bezpośredni kontakt z incydentami na tle rasistowskim lub ksenofobicznym.

W ramach projektu *Równe prawa - przeciwdziałanie dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym*, zrealizowanym przez Stowarzyszenie Interwencji Prawnej w 2008 roku, została założona i jest aktualizowana antydyskryminacyjna strona internetowa – www.poradnik.interwencjaprawna.pl. Ponadto na podstawie informacji zebranych podczas udzielania porad obywatelskich, a także doświadczeń organizacji pozarządowych, sporządzono raport *Dyskryminacja cudzoziemców w Polsce. Diagnoza sytuacji*²⁰, w którym zaprezentowane zostały podstawowe problemy występujące w Polsce, związane z przestrzeganiem zasady niedyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym.

---

²⁰ Stowarzyszenie Interwencji Prawnej. *Analizy. Raporty. Ekspertyzy* 2008 nr 7.

Polska uczestniczyła w inicjatywie Unii Europejskiej **Europejski Rok Równych Szans dla Wszystkich 2007**, której celem było wsparcie walki z wszelkimi przejawami dyskryminacji. Za realizację Roku w Polsce odpowiedzialne było **Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej** (MPiPS), które wraz z organizacjami pozarządowymi, określiło krajową strategię i priorytety projektu. Cele Roku realizowane były przede wszystkim poprzez działania podejmowane przez organizacje pozarządowe, partnerów społecznych, szkoły i uczelnie wyższe. Organizowane były szkolenia, wystawy, akcje billboardowe i konferencje. Nagrano płyty i organizowano koncerty, powstała rozgłośnia radiowa Radio Głos Afryki. Część wydarzeń zrealizowana została bezpośrednio przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Przygotowano, między innymi, objazdową wystawę fotograficzną, prezentowaną na dworcach kolejowych w kilku największych miastach Polski, wyemitowano również spot telewizyjny.

W ramach Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich 2007 MPiPS podjęło inicjatywy, które miały na celu ukazanie wartości płynących z różnorodności jako wielkiej wartości społeczeństwa, na którą składają się wszyscy członkowie społeczności niezależnie od rasy i pochodzenia narodowego i etnicznego. Były to między innymi takie projekty jak *Różnorodność jest wartością*, *Wielość, która nas wzbogaca* (projekt przygotowany przez Towarzystwo Przyjaciół I Społecznego Liceum Ogólnokształcącego w Warszawie, skierowany do rodzin uchodźców politycznych, przebywających w ośrodkach dla uchodźców, oraz do tych uczniów szkoły, którzy są uciekinierami z własnych, ogarniętych wojną krajów) oraz projekt *Twoja szansa – wykorzystaj* (zrealizowany przez Związek Romów Polskich, celem projektu było przeciwdziałanie dyskryminacji dziewcząt i kobiet w środowisku romskim, promocja równości płci oraz kampania edukacyjna przeciw przemocy w rodzinie; w ramach projektu zorganizowano szkolenia w formie warsztatów, wypracowano model współpracy między grupami kobiet romskich, upowszechniono dobre praktyki, które mają przyczynić się do równouprawnienia kobiet romskich w rodzinie).

Kolejny projekt zrealizowany w ramach Roku Równych Szans dla Wszystkich to *Ciebie to też dotyczy. Reaguj na dyskryminację* – kampania społeczna zorganizowana przez Stowarzyszenie Kampania Przeciw Homofobii, obejmująca między innymi uruchomienie portalu internetowego www.multikulti.org.pl, poświęconego wszystkim rodzajom dyskryminacji i promującego przykłady przeciwdziałania temu zjawisku. Można w nim znaleźć reportaże, sylwetki ciekawych osób, wywiady, teksty eksperckie oraz bazę organizacji, które zajmują się walką z dyskryminacją. Inauguracja portalu odbyła się na festiwalu Multi Kulti, podczas którego przeprowadzono warsztaty *Edukacja o różnorodności w praktyce*, przeznaczone dla osób pracujących z dziećmi i młodzieżą oraz dla liderów organizacji pozarządowych. Zorganizowano też konferencję *Świat naprawić, czyli jak uczyć o różnorodności*.

Zrealizowano również projekty *Mój polski przyjaciel* (konkurs plastyczny, 2007) oraz *Razem przeciw dyskryminacji* (cykl działań edukacyjnych i promocyjnych prowadzonych w czterech województwach: opolskim, zachodniopomorskim, lubuskim i dolnośląskim, 2007).

Ponadto MPiPS aplikowało o środki z Komisji Europejskiej na realizację projektu z Programu Ogólnego PROGRESS, na działania promujące różnorodność, upowszechniające idee tolerancji i przeciwdziałania dyskryminacji.

MPiPS raz w roku organizuje konkurs na dotacje dla organizacji pozarządowych realizujących projekty, przede wszystkim w zakresie walki z dyskryminacją oraz na rzecz równego traktowania. W 2008 roku organizacje pozarządowe otrzymały środki na realizację inicjatyw dotyczących, między innymi, przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę i pochodzenie etniczne, orientację seksualną, wyznanie i religię, niepełnosprawność, stanowiących kontynuację działań realizowanych w ramach Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich 2007.

Urząd do Spraw Cudzoziemców (UdSC) w ramach bieżącej działalności podejmuje działania stanowiące wkład w realizację Programu utrzymując kontakty z władzami lokalnymi i społecznościami miejscowości, w których zlokalizowane są ośrodki dla cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy. Mieszkańcy ośrodków, przy wsparciu Urzędu, biorą udział w imprezach kulturalnych, w czasie których prezentują swoje zwyczaje, obrzędy oraz folklor. Powyższe działania mają na celu integrację cudzoziemców z polskim społeczeństwem oraz zapobieganie zjawiskom nietolerancji i ksenofobii.

Urząd do Spraw Cudzoziemców współpracował z organizacjami pozarządowymi w zakresie wspólnego tworzenia projektów w ramach Programu Inicjatyw Wspólnotowych (PIW) EQUAL. Projekty wdrażane były do połowy 2008 roku. Urząd do Spraw Cudzoziemców był partnerem w dwóch projektach realizowanych w ramach Tematu I – Wsparcie integracji społecznej i zawodowej osób ubiegających się o status uchodźcy. Programy partnerskie były realizowane z udziałem podopiecznych Urzędu, przebywających w ośrodkach dla cudzoziemców prowadzonych przez Biuro Organizacji Ośrodków UdSC.

Zasadniczym celem realizowanych projektów była aktywizacja zawodowa i społeczna cudzoziemców starających się o nadanie statusu uchodźcy. Programy zakładały organizację pomocy prawnej oraz psychologicznej, prowadzenie kursów zawodowych oraz komputerowych, zajęcia językowe i dydaktyczne poszerzające wiedzę o społeczeństwie polskim. Istotnym aspektem realizacji programów były kampanie społeczne mające na celu przybliżenie problematyki uchodźczej lokalnym i ogólnopolskim społecznościom.

Pierwszy projekt pod nazwą *@lterCamp – Partnerstwo na rzecz Rozwoju* (zakończony 30 czerwca 2008 roku) współtworzyli, obok UdSC: Polski Czerwony Krzyż, Związek Harcerstwa Polskiego, Stowarzyszenie Proxenia, Fundacja Ocalenie, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt ten realizowany był w ośrodku dla cudzoziemców w Czerwonym Borze w województwie podlaskim.

Drugi projekt pod nazwą *MUR – Możesz uczyć się rozumieć*, realizowany od listopada 2004 roku do marca 2008 roku, współtworzyli, obok Urzędu: Polska Akcja Humanitarna, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Mazowiecki Urząd Wojewódzki, IOM – Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji, Stowarzyszenie Praw Człowieka im. Haliny Nieć, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt *MUR* zlokalizowany był w ośrodku dla cudzoziemców w podwarszawskim Lininie.

Trzeci projekt pod nazwą *EDI – Edukacja dla integracji*, realizowany w latach 2005-2006, współtworzony był między innymi przez Ośrodek Praw Człowieka Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytecką Poradnię Prawną – Sekcję Praw Człowieka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Realizowany był w czterech ośrodkach dla cudzoziemców na terenie Polski.

Pomimo, że Urząd do Spraw Cudzoziemców nie współtworzył tego projektu, utrzymywał jednak aktywny kontakt z organizacjami partnerskimi w celu koordynacji działań, wymiany doświadczeń oraz zabezpieczenia lokalowego.

Czwarty projekt realizowany był w ramach Tematu A – Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją na rynku pracy. Nosił on nazwę *Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej – MCAZ*. Administratorem był Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt był adresowany do cudzoziemców o uregulowanym już statusie – osób z prawem do pobytu tolerowanego lub statusem uchodźcy. W jego ramach organizowane były także szkolenia i studia podyplomowe dla pracowników socjalnych, z których korzystali pracownicy Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Projekt został zakończony 31 marca 2008 roku.

Działania podjęte w ramach PIW EQUAL są z punktu widzenia Urzędu niezwykle istotne, ponieważ dają możliwość na wypracowanie tak zwanych dobrych praktyk, do ewentualnej implementacji w przyszłości, między innymi w innych ośrodkach dla cudzoziemców, w celu usprawnienia procesu preintegracji społecznej i zawodowej cudzoziemców. Spotkania w ramach partnerstw *@lterCamp* i *MUR* stanowiły też swoistego rodzaju platformę wymiany doświadczeń pomiędzy partnerami, która pozwoliła nawiązać ściślejszą współpracę. Współpraca ta przełożyła się na inne obszary aktywności Urzędu i organizacji partnerskich. Z tego punktu widzenia istotne było również uczestnictwo pracownika Urzędu w pracach Krajowej Sieci Tematycznej (KST) powołanej do Tematu I – Wsparcie integracji społecznej i zawodowej osób ubiegających się o status uchodźcy. Krajowa Sieć Tematyczna służyła między innymi wymianie poglądów i doświadczeń pomiędzy ekspertami zarówno podmiotów państwowych jak i organizacji pozarządowych. Działania KST koncentrowały się na ocenie rezultatów prowadzonych projektów pod kątem ich przyszłej replikowalności oraz przydatności.

Zrealizowane projekty to, mimo dużych problemów związanych w szczególności z finansowymi aspektami ich realizacji, nowa wartość w funkcjonowaniu ośrodków dla cudzoziemców. Na szczególną uwagę zasługują działania bezpośrednio ukierunkowane na beneficjentów ostatecznych.

Dobre praktyki wypracowane w ramach projektów to między innymi:

- Opieka mentora cudzoziemca sprawowana nad obcokrajowcami ubiegającymi się o nadanie statusu uchodźcy. Osoby te wspierają cudzoziemców, dzielą się swoimi doświadczeniami, motywują i zachęcają do aktywnego wejścia do polskiego społeczeństwa.
- Intensywne kursy języka polskiego prowadzone przez wyspecjalizowaną jednostkę. Działania tego typu wpływają bezpośrednio na wzrost efektywności nauczania języka polskiego. Interesującym rozwiązaniem jest połączenie nauki języka polskiego z przekazywaniem informacji na temat Polski, jej historii i kultury.
- Szkolenia zawodowe w trakcie procedury uchodźczej. Tego typu aktywność ułatwia cudzoziemcom wejście na polski rynek pracy, pozwala dokonać przekwalifikowania lub służy zdobyciu umiejętności najbardziej pożądanych na polskim rynku pracy.
- Praktyki i staże zawodowe. Ściśle wiążą się ze szkoleniami zawodowymi i w połączeniu z nimi umożliwiają sprawniejszą adaptację w społeczeństwie przyjmującym.
- Pomoc psychologiczna, odpowiadająca na jedną z najbardziej palących potrzeb zgłaszanych przez cudzoziemców. Wsparcie psychologiczne ma wartość

terapeutyczną oraz motywującą dla osób funkcjonujących od niedawna w nowej rzeczywistości.

- Pomoc prawna wraz z podnoszeniem świadomości prawnej wśród beneficjentów ostatecznych projektów. Działania tego typu wobec osób do niedawna funkcjonujących w całkowicie odmiennym systemie prawnym są niezbędne. Istotnym aspektem pomocy prawnej, z uwagi na możliwości finansowe cudzoziemców, jest jej nieodpłatność dla beneficjentów ostatecznych. Wsparcie prawne powinno być zapewnione w sposób zrozumiały dla cudzoziemców, przystępny i kompleksowy (w tym obszarze na szczególne uznanie zasługują działania prowadzone w ramach projektu *EDI*).
- Kursy, szkolenia i studia podyplomowe dla osób zajmujących się zagadnieniami związanymi z polityką migracyjną oraz działaniami na rzecz integracji cudzoziemców.

Interesującym rezultatem zakończonego 31 marca 2008 roku projektu *Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej* był telefon zaufania dla cudzoziemców, mający na celu dostarczenie najpotrzebniejszych informacji i wsparcie psychologiczne wraz z elementami motywacyjnymi.

Kluczowym czynnikiem determinującym możliwości realizacji wspomnianych dobrych praktyk oraz wypracowanych rozwiązań są względy finansowe, które zadecydują o kontynuowaniu działań oraz o skali ich replikowalności. Właśnie w tym obszarze można dostrzec najistotniejsze potrzeby oraz największe problemy. Istotnym utrudnieniem mogą być również ograniczone zasoby odpowiednio przygotowanej kadry pracowniczej.

W roku 2008 ośrodki dla cudzoziemców w Białymstoku, Łomży i Czerwonym Borze stały się współorganizatorami i uczestnikami *Pilotażowego Programu Usamodzielniania i Integracji Cudzoziemców ze Społecznością Lokalną w Województwie Podlaskim*. Program ten został opracowany we współpracy następujących instytucji: Podlaski Urząd Wojewódzki, Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie w Białymstoku i Łomży, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Zambrowie, Kuratorium Oświaty w Białymstoku, powiatowe urzędy pracy Województwa Podlaskiego, Komenda Wojewódzka Policji, Podlaski Oddział Straży Granicznej, Caritas Archidiecezji Białostockiej i Łomżyńskiej, Centrum Pomocy Migrantom i Uchodźcom, Fundacja Edukacji i Twórczości, Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia Bożego. Współpraca wszystkich wymienionych instytucji obejmuje realizowanie czynności pomocowych takich jak: załatwianie spraw meldunkowych, pomoc w uzyskaniu numerów PESEL i NIP, pomoc w poszukiwaniu mieszkań jeszcze na etapie pobytu w ośrodku, tworzenie dodatkowej możliwości nauki języka polskiego, ułatwienie dostępu do służby zdrowia, zwiększanie szans na rynku pracy poprzez organizowanie szkoleń w zakresie nabycia lub zmiany kwalifikacji zawodowych, pośrednictwo pracy ze szczególnym uwzględnieniem kulturowego charakteru cudzoziemców, bezpłatna pomoc prawna i poradnictwo psychologiczne.

Z inicjatywy ośrodków odbyły się także spotkania cudzoziemców z przedstawicielami Powiatowego Urzędu Pracy. Zaproszeni goście przekazywali praktyczne wskazówki w odniesieniu do poszukiwania pracy. Cudzoziemcy mieli okazję poznać zasady autoprezentacji, przedstawione zostały też oferty zatrudnienia.

Na uwagę zasługuje fakt intensyfikacji współpracy Urzędu do Spraw Cudzoziemców z organizacjami pozarządowymi w zakresie organizacji wolontariatu w ośrodkach dla cudzoziemców. Pozytywne doświadczenia współpracy ze Stowarzyszeniem Jeden Świat

(organizacja międzynarodowych workcampów w ośrodkach dla uchodźców w okresie wakacyjnym zapoczątkowana w 2006 roku) oraz Lubelskim Centrum Wolontariatu (ośrodek w Lublinie uzyskał tytuł placówki przyjaznej wolontariuszom) skłoniły kierownictwo Urzędu do podjęcia współpracy z Polską Fundacją im. Roberta Schumana. Od początku 2007 roku w trzech ośrodkach dla cudzoziemców (dwa ośrodki w Białymstoku i ośrodek w Łomży) realizowany jest program wolontariatu europejskiego, a placówki Urzędu goszczą wolontariuszy z różnych krajów europejskich. Ich zadaniem jest animacja wolnego czasu najmłodszych podopiecznych Urzędu. Działania tego typu wpływają na przyspieszenie procesu adaptacji w społeczeństwie przyjmującym poprzez zabawę i naukę. Także w dwóch warszawskich ośrodkach Urzędu realizowany jest program wolontariatu we współpracy z Centrum Inicjatyw Międzykulturowych. Planowane jest rozszerzenie współpracy i objęcie tą formą pomocy innych placówek Urzędu.

Obszar drugi współpracy z organizacjami pozarządowymi obejmuje szeroko pojęte działania o charakterze pomocy materialnej i edukacyjnej. W tym obszarze Urząd do Spraw Cudzoziemców wspiera aktywność organizacji pozarządowych, zapewniając pomoc logistyczną, dystrybucyjną, merytoryczną i koordynację. Do działań o charakterze edukacyjnym można zaliczyć prowadzenie kursów i szkoleń dla obcokrajowców oraz inne przedsięwzięcia integracyjne dla podopiecznych Urzędu w ośrodkach dla cudzoziemców. Pomoc materialna dla cudzoziemców obejmuje między innymi dostarczanie do ośrodków odzieży i obuwia oraz środków higieny osobistej. Na tym polu można wyróżnić działania prowadzone przez: Polską Akcję Humanitarną, Polski Czerwony Krzyż, Fundację Ocalenie, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Caritas Polska – Biuro Informacji dla Migrantów i Uchodźców, Caritas Archidiecezji Warszawskiej – Centrum Pomocy Migrantom i Uchodźcom, Ośrodek Migranta Fu Shenfu, ELEOS – Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia, Fundację Edukacji i Twórczości w Białymstoku, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej PSEP, Caritas Archidiecezji Lubelskiej – Centrum Pomocy Migrantom i Uchodźcom, Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu, Centrum Duszpasterstwa Młodzieży. W kwestii wspólnej organizacji pomocy materialnej i edukacyjnej niezwykle istotne jest udostępnianie przez Urząd do Spraw Cudzoziemców pomieszczeń w ośrodkach dla cudzoziemców, wspólna organizacja imprez takich jak Dzień Uchodźcy i zabezpieczenie dystrybucji przekazywanych darów.

Pod koniec 2008 roku Urząd do Spraw Cudzoziemców podpisał też umowę z Polskim Forum Migracyjnym, w ramach której UdSC przeznaczył kwotę 11 900 zł na organizację:

- spotkania dla przedstawicieli władzy lokalnej w Bytomiu;
- spotkania dla lokalnej szkoły i władz edukacyjnych w Bytomiu;
- spotkania dla organizacji pozarządowych i mediów w Bytomiu;
- spotkania otwartego dla mieszkańców Bytomia;
- spotkania dla mieszkańców, lokalnych organizacji pozarządowych i mediów w Katowicach.

Dalsza współpraca zależna jest od środków finansowych, jakie kierownictwo UdSC będzie mogło przeznaczyć na realizację wymienionych powyżej zadań.

Pracownicy Urzędu do Spraw Cudzoziemców uczestniczyli w badaniach społeczności cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy. Celem badań było poznanie potrzeb i problemów cudzoziemców, także w aspekcie integracji ze społeczeństwem polskim. Opracowania w tym zakresie powstały między innymi w Instytucie Polityki Społecznej

Uniwersytetu Warszawskiego, który był partnerem w projekcie @lterCamp²¹. Raporty z badań dotyczą zarówno kwestii związanych z postrzeganiem cudzoziemców przez społeczność lokalną, jak i postrzegania projektów preintegracyjnych przez samych cudzoziemców (badania autoewaluacyjne).

Badania wśród społeczności obcokrajowców prowadzi również Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR)²². Jest to coroczna ocena partycypacyjna (*participatory assessment*) w zakresie potrzeb i problemów osób starających się o nadanie statusu uchodźcy, uchodźców oraz osób objętych ochroną uzupełniającą. Od 2006 roku uczestniczą w nich przedstawiciele administracji publicznej oraz organizacji pożytku publicznego. Dla wszystkich interesariuszy związanych z problematyką uchodźstwa, badania te to istotny sprawdzian rzeczywistej sytuacji. Pracujący w ośrodkach i instytucjach zajmujących się uchodźcami i osobami ubiegającymi się o status uchodźcy zyskują wiedzę na temat praktycznych skutków wdrażanej przez siebie polityki i prowadzonych działań, a także poznają ludzi, których te działania dotyczą. Coroczne badania przynoszą szereg usprawnień systemowych oraz praktycznych zmian (sugerowanych między innymi przez zainteresowanych) – od poprawy jakości posiłków po otwarcie placów zabaw dla dzieci. Na mniejszą skalę, wyniki badań przyczyniły się do złagodzenia napięć i rozwiązania konfliktów.

3.2. Realizacja celów

3.2.1. Cel strategiczny: Podniesienie świadomości przedstawicieli administracji publicznej w zakresie społeczeństwa otwartego

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany częściowo

Cele szczegółowe:

1. Podniesienie poziomu świadomości funkcjonariuszy publicznych i innych służb społecznych, w zakresie rozwiązań prawnych dotyczących zapobiegania i zwalczania dyskryminacji rasowej.

Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 3.1.1. – 3.1.6.

2. Zapewnienie powszechnego dostępu do bezpłatnej i kompleksowej pomocy prawnej dla ofiar ksenofobii lub nietolerancji.

Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 3.1.7. – 3.1.8.

W odniesieniu do pierwszego celu szczegółowego zrealizowano wszystkie zadania i Program w znacznym stopniu spełnił oczekiwania w tym zakresie. Warto odnotować, że działania prowadzone w ramach Programu w istotny sposób zwiększyły zrozumienie zjawisk

---

²¹ Raporty i analizy Instytutu Polityki Społecznej UW. Seria *Raporty Migracyjne*. Nr 6/2005: *Cudzoziemcy poszukujący ochrony w Polsce. Analiza danych zastanych*. Opracowany pod kierownictwem Grażyny Firlit-Fesnak. Nr 7/2006: *Społeczność i instytucje lokalne wobec inicjatywy utworzenia ośrodka dla uchodźców*. Pod red. Grażyny Firlit-Fesnak i Łukasza Potockiego. Nr 8/2007: *Sytuacja cudzoziemców poszukujących ochrony w Polsce – raport z ogniskowanych wywiadów grupowych z cudzoziemcami mieszkającymi w ośrodku dla uchodźców w Czerwonym Borze*. Pod red. Grażyny Firlit-Fesnak i Łukasza Potockiego.

²² Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców. *Być uchodźcą. Promocja zagadnień wieku, płci i różnorodności*. Raporty A[ge] G[ender] D[iversity] M[ainstreaming].

rasizmu i ksenofobii, przede wszystkim wśród funkcjonariuszy służb utrzymania porządku publicznego. Spowodowały też wzrost wrażliwości na szkodliwość tych zjawisk oraz na problemy, jakie mogą dotyczyć osoby i grupy na nie narażone. Zadania w tym zakresie, wcześniej nie realizowane, są obecnie stałym elementem systemów szkolenia kadr. Zagadnienia ochrony praw człowieka, zwalczania rasizmu i ksenofobii oraz przestępstw o podłożu rasistowskim i ksenofobicznym na stałe weszły też do szkoleń pracowników i funkcjonariuszy służb. Inne grupy pracowników administracji publicznej objęte były działaniami w ramach Programu w bardzo niewielkim stopniu.

Działania skierowane na podnoszenie kwalifikacji administracji publicznej, w szczególności rozpoznawanie, przeciwdziałanie i zwalczanie dyskryminacji powinny być – po dokonaniu analizy najważniejszych potrzeb w tym zakresie – kontynuowane w znacznie szerszym zakresie, także w odniesieniu do grup nie objętych dotąd działaniami edukacyjnymi w wystarczającym stopniu.

W odniesieniu do drugiego celu szczegółowego, pomimo realizacji części zadań, nie osiągnięto wystarczającej ani nawet znaczącej skali pomocy prawnej dla ofiar dyskryminacji, nie uzyskano też widocznego postępu, zaś większość działań miała na celu podnoszenie kwalifikacji. Nie zakończony jest również proces ustawowego określenia odpowiedzialności instytucji publicznych w zakresie zapewnienia pomocy ofiarom dyskryminacji. Zapewnienie powszechnego dostępu do bezpłatnej i kompleksowej pomocy prawnej dla ofiar dyskryminacji rasowej i nietolerancji pozostaje jednym z najważniejszych celów administracji rządowej.

3.2.2. Cel strategiczny: Zwalczanie przejawów wykluczenia społecznego i marginalizacji migrantów, uchodźców i osób należących do mniejszości romskiej

Ocena realizacji celu:

Cel częściowo zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Wypromowanie na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, idei tolerancji, wielokulturowości, wieloetniczności i społeczeństwa otwartego.

Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 3.1.9. – 3.1.11.

Przeprowadzono szereg działań, które miały na celu zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego i promowały tolerancję i różnorodność. Postęp w zakresie realizacji celu osiągnięto głównie dzięki programom i inicjatywom Unii Europejskiej, prowadzonym na przykład w ramach Europejskiego Roku Równych Szans dla Wszystkich 2007 oraz PIW EQUAL. Działania te nie były przewidziane w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* i prowadzone były równoległe do niego. Na taką sytuację bezpośredni wpływ miał brak koordynacji, stałej ewaluacji i w związku z tym – brak możliwości aktualizacji zadań i celów Krajowego Programu, tak aby były adekwatne do zmieniającej się rzeczywistości społecznej i politycznej.

Istotne znaczenie odegrał też realizowany od 2004 roku na terenie całego kraju *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce*, którego zasadniczym celem jest doprowadzenie do pełnego uczestnictwa Romów w życiu społeczeństwa obywatelskiego i zniwelowanie różnic

dzielących tę grupę od reszty społeczeństwa. Podejmowane w ramach Programu działania mają charakter kompleksowy. Obejmują zadania z zakresu edukacji, poprawy sytuacji bytowej i socjalnej, zdrowia, przeciwdziałania bezrobociu, bezpieczeństwa, kultury, upowszechniania wiedzy o społeczności romskiej oraz edukacji obywatelskiej Romów.

Pomimo postępu cel – jako kluczowy dla budowy otwartego społeczeństwa – musi być nadal realizowany, a zadania temu służące poddane ocenie i kontynuowane po dokonaniu niezbędnych korekt.

4. Rynek pracy i sytuacja społeczno-ekonomiczna

4.1. Realizacja zadań

4.1.1. Przeprowadzenie analizy sytuacji migrantów, uchodźców oraz przedstawicieli mniejszości romskiej na rynku pracy

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Gospodarki i Pracy (zadanie przejęte przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej) we współpracy z Państwową Inspekcją Pracy, Pełnomocnikiem Rządu do spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn i organizacjami pozarządowymi²³

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane w ograniczonym zakresie

Realizacja zadania częściowo opisana w punkcie 4.1.2. Sprawozdania. Opisane działania nie miały jednak charakteru całościowej analizy.

4.1.2. Opracowanie systemu działań likwidujących stereotypy społeczne w obszarze zatrudnienia odpowiednio do wyników badań

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Gospodarki i Pracy (zadanie przejęte przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej) we współpracy z Państwową Inspekcją Pracy, Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn i organizacjami pozarządowymi, oraz Ministerstwo Rozwoju Regionalnego²⁴

Termin realizacji:

II i III rok (zadanie realizowane także w kolejnych latach)

---

²³ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, nie będące formalnie podmiotem realizującym zadania Programu, w okresie jego wdrażania realizowało projekty o kluczowym znaczeniu dla osiągnięcia celów Programu. Ich opisy – w odniesieniu do PIW EQUAL – zostały włączone do Sprawozdania w punkcie 4.1.2.

²⁴ Patrz przypis 23.

Ocena wykonania:

Zadanie częściowo zrealizowane

W ramach **Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL** zrealizowano 7 projektów o łącznym budżecie 30 mln zł, wdrażanych merytorycznie od 2005 do 30 czerwca 2008 roku:

- Inicjatywa na rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości Romów KXETANES – RAZEM;
- IRIS – Reintegracja społeczna i zawodowa kobiet – ofiar handlu ludźmi;
- Romowie na rynku pracy;
- Partnerstwo na rzecz aktywizacji zawodowej Romów poprzez narzędzia gospodarki społecznej;
- @lterCamp – Partnerstwo na rzecz rozwoju;
- MUR – Możesz się uczyć rozumieć. Integracja społeczna i zawodowa cudzoziemców;
- EDI – Edukacja dla integracji. Partnerstwo na rzecz uchodźców.

W ramach *Inicjatywy na rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości Romów KXETANES – RAZEM*, realizowanej przez Partnerstwo Inicjatywa na rzecz aktywizacji zawodowej Romów KXETANES-RAZEM, utworzone przez: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie działający przez Małopolską Szkołę Administracji Publicznej (lider), Stowarzyszenie Kulturalno-Społeczne Romów „Centrum Kultury Romów w Polsce” z siedzibą w Tarnowie, Międzynarodowe Centrum Partnerstwa – Partners Network z siedzibą w Krakowie oraz Uniwersytet Łódzki, prowadzone były działania na rzecz integracji społecznej i wyrównania szans społeczności romskiej na rynku pracy. Beneficjentami bezpośrednimi projektu były skupiska ludności romskiej pochodzące z okolic Nowego Targu, Nowego Sącza i Maszkowic (Bergitka Roma) oraz Tarnowa (Polska Roma). Partnerzy opracowali projekt Modelu Partnerstwa Lokalnego – zaangażowania lokalnych instytucji w stworzenie kompleksowej metody aktywizacji zawodowej, uwzględniającej specyficzne potrzeby społeczności romskiej. Opracowano metodykę doradztwa oraz zaproponowano odpowiednie szkolenia, zarówno zawodowe, jak i przygotowujące do prowadzenia własnej działalności gospodarczej (marketing, księgowość, zarządzanie, obsługa komputera). Oferta obejmowała doradztwo, szkolenia zawodowe oraz szkolenia z zakresu działalności gospodarczej i technologii informacyjnej (praktyczne wykorzystanie internetu jako źródła informacji i komunikacji), a także szkolenia z lobbingu na rzecz poprawy obecnej sytuacji Romów. W ramach Partnerstwa zostało powołane Centrum Aktywizacji Zawodowej Romów (CAZR), które pełniło funkcję inkubatora przedsiębiorczości, zapewniając usługi doradcze w zakresie księgowości, technologii informacyjnej, marketingu, dystrybucji i logistyki nie tylko Romom, ale całej społeczności lokalnej. Powstało także Forum Aktywizacji Zawodowej Romów. Jego zadanie to lobbuing na rzecz projektu, wspieranie merytoryczne, propagowanie dialogu społecznego, koordynowanie współpracy na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym oraz podejmowanie działań promocyjnych. W toku realizacji projektu zorganizowano cykl szkoleń miękkich dla grupy 80 osób (w tym 65 osób bezrobotnych), prowadzono doradztwo zawodowe, stworzono podstawy funkcjonowania CAZR, przeprowadzono ankiety wśród społeczności romskiej Małopolski i w otoczeniu społecznym Romów, prowadzono badania pogłębione wśród przedsiębiorców romskich, instytucji i przedsiębiorców funkcjonujących na rynkach lokalnych, zorganizowano szkolenia z kultury i tradycji romskiej dla osób związanych z realizacją Projektu. Opracowano też i wydrukowano publikacje: *Społeczność romska w kontekście rynku pracy*, *Otoczenie społeczne o Romach*, *Romowie przedsiębiorcy*. Przeprowadzono dystrybucję poradnika zawierającego zasady tworzenia instytucji wspierania przedsiębiorczości romskiej, przygotowano przewodnik seminaryjny, na który składają się materiały niezbędne do przeprowadzenia pełnowartościowego seminarium szkoleniowego z zakresu tworzenia

i funkcjonowania CAZR. Przygotowana została także baza podmiotów działających na rzecz aktywizacji zawodowej i rozwoju przedsiębiorczości Romów, zawierająca ponad 150 rekordów z podstawowymi danymi instytucji wspierających Romów w Polsce. Baza jest dostępna na stronie internetowej projektu www.kxetanes.msap.pl. W ramach projektu przygotowano i przeprowadzono 12 seminariów, na których przekazano uczestnikom wiedzę z zakresu tworzenia i funkcjonowania CAZR oraz 7 debat publicznych, propagujących wspieranie przedsiębiorczości wśród Romów i zwracających uwagę opinii publicznej na problemy tej społeczności. Zorganizowano też 27 indywidualnych spotkań z przedstawicielami władz publicznych, podczas których dyskutowano na temat problematyki bezrobocia wśród Romów oraz sposobów ograniczenia tego zjawiska.

W projekcie *IRIS – reintegracja społeczna i zawodowa kobiet – ofiar handlu ludźmi* (zakończonym w czerwcu 2007 roku) działania zostały zogniskowane wokół kompleksowego wsparcia psychologicznego i szkoleń zawodowych, tak aby osoby objęte programem miały szansę na realizację w życiu osobistym i zawodowym. Projekt tylko w części związany był z zadaniami zapisanymi w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, gdyż adresatami pomocy były wszystkie osoby, które doświadczyły przemocy, także cudzoziemki i cudzoziemcy. W skład Partnerstwa IRIS realizującego projekt wchodziły Fundacja La Strada, Fundacja Centrum Promocji Kobiet, Departament Pomocy i Integracji Społecznej MPiPS, Departament Rynku Pracy MPiPS, Ośrodek Pomocy Społecznej Dzielnicy Śródmieście m.st. Warszawy i Urząd Pracy m.st. Warszawy. Głównym rezultatem projektu był *Kompleksowy system wsparcia i szkoleń zawodowych, przygotowujących ofiary handlu ludźmi do aktywnego wejścia na rynek pracy*. Proponowany system wsparcia składa się z 6 modułów. Pierwszy z nich to model interwencji kryzysowej dla ofiary handlu ludźmi. Zakłada on konieczność zapewnienia ofierze: bezpieczeństwa osobistego (zapewnienie bezpiecznego schronienia), zorganizowanie pomocy medycznej, wsparcia socjalnego poprzez zaspokojenie podstawowych potrzeb, pomocy psychologicznej i pomocy prawnej. Kolejnym elementem systemu jest zapewnienie ofierze handlu ludźmi indywidualnego opiekuna – tak zwanego *case-managera*. System obejmuje też moduł aktywizowania zawodowego w środowisku lokalnym oraz wprowadzania na rynek pracy poprzez system staży zawodowych. W ramach projektu podjęto działania informacyjne i medialno-lobbingowe, skierowane do decydentów i opinii publicznej, mające na celu nadanie widoczności problemowi handlu ludźmi oraz działania edukacyjno-prewencyjne, skierowane do zidentyfikowanych grup ryzyka. Nawiązano również współpracę ponadnarodową z Niemcami, Wielką Brytanią i Włochami, które posiadały doświadczenie pracy w obszarze reintegracji zawodowej grup marginalizowanych, w tym migrantów. W ramach partnerstwa dzielono się dobrymi praktykami z pracy z migrantami, przede wszystkim w odniesieniu do środków i sposobów przekazywania informacji beneficjentom projektu.

Projekt *Romowie na rynku pracy*, którego administratorem było Stowarzyszenie Romów w Polsce, realizowany był w partnerstwie krajowym i ponadnarodowym. Projekt ukierunkowany był na poprawę sytuacji zawodowej i społecznej Romów, stanowiących grupę społeczną szczególnie narażoną na pozostawanie bez pracy. Na podstawie szerokiej diagnozy sytuacji tej grupy etnicznej wypracowano model działań odpowiadających jej potrzebom. Pilotaż prowadzony był w powiatach tatrzańskim i oświęcimskim, w Prudniku oraz w Gliwicach. Oprócz prac badawczych przeprowadzono działania wspierające wobec wybranej grupy Romów. Przygotowano dla nich szkolenia zawodowe, podnoszące kwalifikacje i ułatwiające funkcjonowanie na otwartym rynku pracy, a także kursy przygotowujące do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Kobiety zakwalifikowane

do projektu wzięły udział w osobnym bloku zajęć przygotowujących do radzenia sobie z tradycyjną w społeczności romskiej nieufnością wobec aktywności zawodowej i emancypacji kobiet. Spotkania były poświęcone problematyce równości płci, również w kontekście prawnym, zorganizowane zostały także warsztaty i treningi psychologiczne. W ramach projektu powstało Romskie Pośrednictwo Pracy, oparte na doświadczeniach partnera słowackiego. Jego zadaniem była współpraca z urzędami i biurami pośrednictwa pracy oraz organizacjami romskimi. Placówka ta miała organizować spotkania z potencjalnymi pracodawcami oraz służyć indywidualnym poradnictwem zawodowym. Drugą instytucją powołaną w celu promowania kultury romskiej i ułatwienia zatrudnienia jest Romska Agencja Artystyczna. Idea takiej placówki i standardy jej działania wzorowane są na doświadczeniach partnera czeskiego. Agencja odpowiada na zapotrzebowanie społeczne na folklor romski, wspierając wykonawców, promuje ich zatrudnianie i ułatwia im rozwój artystyczny. W konsekwencji realizowanego projektu w ewidencji Romskiego Pośrednictwa Pracy zarejestrowanych zostało 161 osób. Zorganizowano szereg kursów podnoszących kwalifikacje, takich jak: kurs kucharz małej gastronomii z modułami: BHP, pierwsza pomoc przedmedyczna, rozliczanie firmy – podstawy, zakładanie firmy, podstawy marketingu (uczestniczyło 25 osób); 2 kursy kotlarstwa, obejmujące moduły: cynowanie naczyń kuchennych (technologia), BHP, pierwsza pomoc przedmedyczna (uczestniczyło 31 osób); 2 kursy podstawowej obsługi komputera i internetu (dla 56 osób) oraz 3 kursy prawa jazdy kat. B dla 29 osób. Dzięki projektowi 6 osób zatrudnionych zostało w ramach umowy o pracę, 8 w ramach umów cywilno-prawnych, zaś 9 osób podjęło aktywizację zawodową w porozumieniu z lokalnymi urzędami pracy. W ramach projektu zatrudniano beneficjentów ostatecznych w zespole realizacyjnym, jak również w charakterze konsultantów romskich, specjalistów do spraw romskich i realizatorów badań terenowych. Zostali oni odpowiednio przeszkoleni w zależności od wykonywanych zadań. Ich udział okazał się nieoceniony w trakcie prac badawczych oraz rekrutacji uczestników szkoleń. Przedstawiciele beneficjentów ostatecznych brali udział w spotkaniach plenarnych oraz pracach Komitetu Doradczego. Zorganizowano 2 grupy uczestników szkoleń, w sumie 42 osoby. Zrealizowano 9 spotkań ponadnarodowych z udziałem przedstawicieli Czech, Polski, Włoch i Słowacji (w tym 5 spotkań roboczych, 3 konferencje koordynatorów oraz konferencję kończącą realizację projektu słowackiego). W czasie spotkań wymieniano doświadczenia wynikające z realizacji projektów, zwłaszcza w zakresie prowadzonych szkoleń oraz pośrednictwa pracy. W ramach projektu przygotowano też przewodnik dla poszukujących pracy.

W projekcie *Partnerstwo na rzecz aktywizacji zawodowej Romów poprzez narzędzia gospodarki społecznej*, administrowanym przez Międzynarodową Organizację do spraw Migracji, głównym rezultatem był *Model aktywizacji zawodowej Romów poprzez wspieranie tworzenia integracyjnych spółdzielni socjalnych*. Na model ten składają się kompleksowe rozwiązania mające na celu aktywizację zawodową Romów poprzez wspieranie tworzenia integracyjnych spółdzielni socjalnych – przedsiębiorstw dostosowanych do specyfiki społeczności romskiej, oferujących jej członkom miejsca pracy, a jednocześnie zdolnych do samodzielnego funkcjonowania na rynku. Model ten sprawdzany był w czterech lokalizacjach na terenie kraju: Szczecinek, Kraków, Olsztyn i Sławno, gdzie utworzono cztery spółdzielnie socjalne. Realizacja projektu odbywała się w kilku etapach. Pierwszym był audyt umiejętności posiadanych przez członków danej społeczności romskiej. Drugim – badania rynkowe, mające na celu określenie potencjału rynkowego działań gospodarczych, możliwych do podjęcia w oparciu o te umiejętności. W dalszych etapach dokonywany był nabór uczestników – Romów i nie-Romów – stanowiących grupy założycielskie przedsiębiorstw społecznych. Następnie prowadzono szkolenia obejmujące zarówno tak zwane umiejętności miękkie (negocjacje, współpraca w grupie, podejmowanie decyzji), jak i twarde (zasady

tworzenia, funkcjonowania, finansowania i zarządzania spółdzielnią, pozyskiwanie funduszy i zleceń, marketing). Spółdzielnie socjalne otrzymały wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności, były też wspierane merytorycznie przez cały czas trwania projektu. W ramach projektu zrealizowano film dokumentalny *Taborem do Europy*, przedstawiający przebieg projektu i rozdystrybuowano 1500 płyt DVD z tym filmem. Opracowano też podręcznik oceny umiejętności, materiały szkoleniowe do kursu *Wirtualna spółdzielnia*, podręcznik dla trenera kursu *Wirtualna spółdzielnia* – w języku romskim, polskim i angielskim. Zorganizowano również międzynarodową konferencję w Krakowie. Uczestniczyli w niej przedstawiciele międzynarodowych mediów romskich oraz organizacji romskich z całej Europy, w tym kilku znanych i prominentnych działaczy romskich, a także przedstawiciele ODIHR OBWE, Rady Europy oraz MSWiA. Konferencja była połączona z wizytą studyjną w jednej z romskich spółdzielni integracyjnych, założonych w ramach projektu. Prezentacja wyników projektu stała się przyczynkiem do dyskusji o metodach aktywizacji zawodowej Romów oraz – szerzej – o problemie bezrobocia wśród Romów.

Efekty realizacji projektów: *@lterCamp – Partnerstwo na rzecz rozwoju*; *MUR – Możesz się uczyć rozumieć. Integracja społeczna i zawodowa cudzoziemców* oraz *EDI – Edukacja dla integracji. Partnerstwo na rzecz uchodźców* zostały szczegółowo omówione w punkcie 3.1.11. Sprawozdania.

Działania służące badaniu sytuacji Romów na rynku pracy oraz likwidacji stereotypów społecznych w obszarze zatrudnienia prowadzone są też w ramach Poddziałania 1.3.1. – Projekty na rzecz społeczności romskiej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Tak zwany „komponent romski” będzie wdrażany w Polsce w latach 2007-2013, a łączna alokacja przeznaczona na jego realizację wynosi 22 mln euro.

4.1.3. Opracowanie materiałów informacyjnych dla pracodawców dotyczących obowiązku realizowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn bez względu na rasę, pochodzenie narodowe lub etniczne

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Państwową Inspekcją Pracy i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane

W 2004 roku Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) wydała – skierowaną do pracodawców – ulotkę *Jednakowe prawa – równe traktowanie*, dotyczącą obowiązku równego traktowania kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu. Wersja elektroniczna ulotki dostępna jest na stronie internetowej PIP.

4.1.4. Opracowanie materiałów informacyjnych dla pracowników i osób poszukujących zatrudnienia na temat prawnej ochrony zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn bez względu na rasę, pochodzenie narodowe lub etniczne, przysługujących w tym zakresie roszczeń i możliwości ich dochodzenia

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Państwową Inspekcją Pracy i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

II rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane

W 2005 roku Państwowa Inspekcja Pracy wydała w nakładzie 10 000 egzemplarzy ulotkę *Równouprawnienie w pracy – dyskryminacja, molestowanie, poniżanie*, adresowaną do pracowników i osób poszukujących pracy, poświęconą prawnej ochronie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu (bez względu między innymi na rasę, pochodzenie narodowe i etniczne) oraz przysługujących w tym zakresie roszczeń i możliwości ich dochodzenia. W 2008 roku PIP wydała kolejną ulotkę *Mobbing i dyskryminacja* (nakład 20 000 egzemplarzy). Ulotki zostały rozdane podczas udzielania bezpłatnych porad prawnych (około 60%) oraz różnego typu imprez informacyjnych i promocyjnych z udziałem PIP (około 40%). Wersje elektroniczne ulotek dostępne są na stronie internetowej PIP.

Problematyka dyskryminacji jest także przedmiotem porad prawnych udzielanych przez pracowników PIP w trakcie kontroli i dyżurów (w 2007 roku złożono 1 skargę na dyskryminację z powodu pochodzenia narodowego, nie wniesiono skarg na dyskryminację ze względu na pochodzenie etniczne lub rasę; w 2008 i 2009 roku nie wpłynęła żadna skarga na dyskryminację z powyższych powodów).

4.1.5. Opracowanie systemu monitorowania przestrzegania zasady równości w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia zawodowego, związków zawodowych, wynagrodzenia i zabezpieczenia społecznego migrantów, migrantek, uchodźców, uchodźczyń oraz mężczyzn i kobiet należących do mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Gospodarki i Pracy (zadanie przejęte przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), Państwową Inspekcją Pracy oraz Głównym Urzędem Statystycznym, Urzędem do Spraw Cudzoziemców oraz jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

III rok

Ocena wykonania:

Zadanie częściowo zrealizowane

Najważniejsze działania w ramach realizacji zadania opisane są w punkcie 4.1.6. Sprawozdania.

Główny Urząd Statystyczny w swoich badaniach statystycznych uwzględnia wymienioną problematykę i dysponuje danymi statystycznymi, mogącymi służyć do opisu zjawiska.

W zakresie współpracy międzynarodowej Główny Urząd Statystyczny współpracuje z Europejską Komisją Gospodarczą ONZ w ramach programu *Gender Statistics*, przygotowując między innymi do międzynarodowej bazy dane z zakresu: rodziny i gospodarstwa domowe, edukacja i nauka, zdrowie, rynek pracy, życie publiczne, przestępczość. Dane opracowywane są w podziale według płci i wieku. GUS współpracuje również z Unią Europejską (Eurostat) w zakresie obszaru badawczego Equality Statistics.

Ministerstwo Sprawiedliwości – Wydział Statystyki, współpracuje z Unią Europejską (Eurostat) w zakresie ujednoczenia i harmonizowania metodologii opracowywania statystyk na poziomie unijnym, a ponadto – w miarę zgłaszanych potrzeb – dostarcza szczegółowych danych między innymi z zakresu przestępczości.

4.1.6. Wdrożenie systemu monitorowania przestrzegania zasady równości w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia zawodowego, związków zawodowych, wynagrodzenia i zabezpieczenia społecznego migrantów, migrantek, uchodźców, kobiet uchodźców oraz mężczyzn i kobiet należących do mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Gospodarki i Pracy (zadanie przejęte przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej), Państwową Inspekcją Pracy i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

IV rok

Ocena wykonania:

Zadanie częściowo zrealizowane

Od 1 lipca 2007 roku do zadań Państwowej Inspekcji Pracy należy kontrola legalności zatrudnienia, innej pracy zarobkowej oraz wykonywania pracy przez cudzoziemców. Kontrole legalności zatrudnienia prowadzone są przez inspektorów pracy z uwzględnieniem przestrzegania zasady równego traktowania przy zatrudnianiu:

- W przypadku kontroli legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej badaniem obejmowane są zagadnienia odmowy zatrudnienia kandydata na wolnym miejscu zatrudnienia lub miejscu przygotowania zawodowego ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne, wyznanie, przynależność związkową i religię.
- W przypadku kontroli przestrzegania przez agencje zatrudnienia przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy badaniem objęta jest dyskryminacja przez agencję zatrudnienia osób, dla których poszukuje ona zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, ze względu na płeć, wiek,

niepełnosprawność, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, orientację seksualną, przekonania polityczne, wyznanie, przynależność związkową i religię.

Kontrola legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej polega na ujawnianiu przypadków wykroczeń określonych w art. 123 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.).

Inspektorzy pracy mają obowiązek kontrolować to zagadnienie, gdy powezmą wiadomość o przypadkach odmowy zatrudnienia ze względu na jedno lub więcej z kryteriów wyszczególnionych w wyżej wymienionym przepisie – na przykład na podstawie skarg czy ogłoszeń o pracy, zawierających kryteria dyskryminacyjne.

W przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów w zakresie omawianego zagadnienia inspektor pracy stosuje odpowiednie środki prawne (wystąpienie, postępowanie w sprawach o wykroczenia z art. 123 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy). Ponadto, zgodnie z art. 37 ust. 4 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. Nr 89, poz. 589, z późn. zm.), okręgowy inspektor pracy kieruje stosowne powiadomienie do właściwego starosty (w miastach na prawach powiatu – do prezydenta miasta).

W związku z kontrolami przestrzegania przez agencje zatrudnienia przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, w trakcie kontroli przestrzegania zakazu dyskryminacji inspektor pracy bada treść ogłoszeń o pracę i innych dokumentów pod kątem zamieszczania w nich kryteriów dyskryminujących. Przy kontroli tego problemu inspektor pracy opiera się na zeznaniach osoby, której agencja odmówiła poszukiwania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej (o ile będzie można taką osobę ustalić), ewentualnie na zeznaniach osób obecnych w trakcie rekrutacji. Dokonuje też przesłuchania w charakterze strony osoby reprezentującej agencję. Dowód w sprawie stanowią dokumenty (na przykład informacja skierowana do osoby ubiegającej się o pracę, zawierająca przyczynę odmowy poszukiwania zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej).

Po stwierdzeniu przypadków naruszenia warunków prowadzenia agencji zatrudnienia określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, inspektor pracy stosuje odpowiednie środki prawne, w szczególności:

- wystąpienie do kontrolowanej agencji;
- wniosek o ukaranie do sądu grodzkiego za wykroczenia z art. 121 ust. 1-3 i 6 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Jednocześnie okręgowy inspektor pracy powiadamia marszałka właściwego województwa o naruszeniu warunków prowadzenia agencji zatrudnienia określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, w szczególności o naruszeniu przez podmiot warunków prowadzenia agencji zatrudnienia, o których mowa w art. 19c ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (zakaz dyskryminacji).

4.1.7. Przeprowadzenie remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych na terenach zamieszkałych w większości przez przedstawicieli mniejszości romskiej

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Działania zmierzające do realizacji wyżej wymienionego zadania prowadzone są w ramach wdrażanego od 2004 roku *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Do 2008 roku na zadania związane z poprawą sytuacji bytowej przeznaczono prawie 12 mln zł ze środków budżetu państwa (każdego roku środki te zapisane są w rezerwie celowej przeznaczonej na realizację Programu). Większość z tej kwoty pochłonęły remonty istniejących budynków i mieszkań zamieszkałych przez Romów. W latach 2004-2008 wykonano na terenie całego kraju 1329 remontów oraz wybudowano 44 nowe obiekty mieszkalne. W celu poprawy warunków mieszkaniowych prowadzono również inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną oraz finansowano regulacje prawne gruntów, na których znajdują się domostwa Romów. Wyjaśnienie i regulacja stanu prawnego tych gruntów jest najczęściej warunkiem prowadzenia dalszych działań poprawiających warunki mieszkaniowe. Pomimo stałych nakładów na remonty i renowacje nie zaspokojono wszystkich potrzeb w tym zakresie.

4.2. Realizacja celów

4.2.1. Cel strategiczny: Zapewnienie równego dostępu, bez względu na rasę albo pochodzenie narodowe lub etniczne, do realizowanych programów zwalczających bezrobocie

Ocena realizacji celu:

Cel częściowo zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Podjęcie działań mających na celu likwidację stereotypów dotyczących zatrudniania kobiet i mężczyzn ze środowisk migrantów, uchodźców oraz przedstawicieli mniejszości romskiej.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 4.1.1. – 4.1.2. oraz 3.1.11.
2. Wypromowanie zasady przeciwdziałania dyskryminacji rasowej i ksenofobii wśród osób poszukujących zatrudnienia i pracodawców.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 4.1.3. – 4.1.4.

Podobnie jak w przypadku celu 3.2.2. (Zwalczanie przejawów wykluczenia społecznego i marginalizacji migrantów, uchodźców i osób należących do mniejszości romskiej), związanego z Rozdziałem 3 – Aktywność administracji publicznej, znaczny postęp w zakresie realizacji celu osiągnięto między innymi dzięki programom i inicjatywom Unii Europejskiej,

szczególnie tym, które realizowano w ramach PIW EQUAL. Działania te nie były przewidziane w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* i prowadzone były równoległe do niego, przy wykorzystaniu instrumentów, jakie daje członkostwo Polski w Unii Europejskiej.

Przeprowadzone działania nie miały charakteru systemowego. Obejmowały też tylko wybrane grupy, najczęściej te, które uczestniczyły w projektach realizowanych ze środków Unii Europejskiej.

Pomimo postępu, cel – jako jeden z kluczowych dla budowy otwartego społeczeństwa – musi być nadal realizowany, a zadania temu służące poddane ocenie i kontynuowane po dokonaniu niezbędnych korekt. Nie można też osiągniętego postępu uznać za satysfakcjonujący, szczególnie w odniesieniu do grup, które są w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, na przykład Romów i uchodźców. Warto też zauważyć, że nie ma konsensusu co do tego, jakie instrumenty obniżenia stopy bezrobocia w tych grupach są skuteczne.

4.2.2. Cel strategiczny: Eliminacja przypadków dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji z rynku pracy i zabezpieczenia społecznego

Ocena realizacji celu:

Cel częściowo zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Eliminacja regulacji dotyczących zatrudnienia, które w sposób bezpośredni lub pośredni mogą prowadzić do dyskryminacji migrantów, uchodźców lub osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych.

Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 4.1.5. – 4.1.6.

Generalnie – przepisy prawa i system ich monitorowania w odniesieniu do rynku pracy i zabezpieczenia społecznego pozwalają na eliminację dyskryminacji. Jednak w odniesieniu do grup w najtrudniejszej sytuacji (Romowie, uchodźcy) wskazana jest stała analiza i korekta przepisów i praktyki ich stosowania.

Problemem pozostaje brak wskaźników występowania zjawisk dyskryminacji oraz bardzo rzadkie wykorzystywanie przez osoby dyskryminowane dostępnych instrumentów prawnych, takich jak skarga do Państwowej Inspekcji Pracy.

4.2.3. Cel strategiczny: Poprawa sytuacji bytowej Romów

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Poprawa sytuacji mieszkaniowej Romów.

Zadanie służące realizacji celu opisane zostało w punkcie 4.1.7.

Systematyczne działania w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce* przyniosły poprawę sytuacji bytowej Romów w skali umożliwionej przez środki dostępne

w ramach Programu. Ewaluacja Programu pozwoli na sformułowanie wniosków odnośnie możliwych jego modyfikacji. Sytuacji mieszkaniowej Romów nie można jednak uznać za w pełni satysfakcjonującą.

5. Zdrowie

5.1. Realizacja zadań

5.1.1. Opracowanie i wdrożenie systemu promowania badań profilaktycznych i szczepień ochronnych dla osób pochodzenia romskiego

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Zdrowia i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Działania zmierzające do realizacji zadania prowadzone są w ramach wdrażanego od 2004 roku *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Do 2008 roku na zadania związane z poprawą sytuacji zdrowotnej przeznaczono ponad 1 mln zł. Działania mające na celu szeroko rozumianą profilaktykę zdrowotną realizowane są między innymi poprzez zatrudnianie i dofinansowanie pracy pielęgniarek środowiskowych, które niosą bezpośrednią pomoc medyczną, prowadzą poradnictwo medyczne, a także zajmują się dystrybucją zakupionych z dotacji leków i środków higieny osobistej. Liczba Romów objętych badaniami profilaktycznymi lub szczepieniami ochronnymi plasuje się mniej więcej na stałym poziomie w skali całego kraju – w 2005 roku badaniami objęto 1107 osób, w 2006 – 1056, w 2007 – 1441, a w 2008 – 1258.

5.1.2. Opracowanie i wdrożenie systemu dostępu do szczepień ochronnych osób przybywających do Polski i pozostających na jej terytorium dłużej niż 3 miesiące

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Zdrowia we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

System dostępu osób przybywających do Polski do szczepień ochronnych został opracowany w oparciu o ustawę z dnia 6 września 2001 r. o chorobach zakaźnych i zakażeniach (Dz.U. Nr 126, poz. 1384, z późn. zm.). System został wdrożony z dniem

wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2002 roku). Główną jego zasadą jest nałożenie na świadczeniodawców obowiązku uodpornienia czynnego osób przybywających na terytorium Polski i pozostających dłużej niż 3 miesiące, ale także zabezpieczenie epidemiczne wyżej wymienionej populacji poprzez prowadzenie badań mających na celu wykrywanie zakażeń i chorób zakaźnych u cudzoziemców przybywających z rejonów endemicznych występowania groźnych chorób zakaźnych. Ustawa zezwala na poddanie izolacji, kwarantannie lub hospitalizacji. Jednostkami uczestniczącymi w systemie szczepień są terenowe oddziały Narodowego Funduszu Zdrowia. Finansują one szczepienia (szczepienia DTP, WZW typ B, p/polio) i badania kwalifikacyjne do szczepień. Praktyczne trudności we wdrażaniu systemu obowiązkowych szczepień cudzoziemców związane są z przemieszczaniem się tych osób i ich ewentualną dalszą migracją.

5.1.3. Przeprowadzenie szkoleń z zakresu pierwszej pomocy dla wybranych osób zamieszkujących skupiska romskie oraz organizacja na tej podstawie systemu pierwszej pomocy

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Zdrowia, jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I i II rok (zadanie traktowane jako stałe)

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Działania zmierzające do realizacji zadania prowadzone są w ramach wdrażanego od 2004 roku *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Szkolenia były prowadzone przez pielęgniarki środowiskowe. MSWiA dofinansowywało działania w tym zakresie, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe, najczęściej w ramach tak zwanych białych dni.

5.1.4. Opracowanie i wdrożenie systemu zatrudniania pielęgniarek/pielęgniarzy środowiskowych pochodzenia romskiego

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Ministerstwem Zdrowia i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Działania zmierzające do realizacji zadania prowadzone są w ramach wdrażanego od 2004 roku *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*. Liczba zatrudnionych pielęgniarek środowiskowych systematycznie wzrasta. W 2005 roku zatrudniono 6 pielęgniarek, w 2006 – 13, w 2007 – 14, natomiast w roku 2008 – 35.

Niosą one – niekiedy z pomocą asystentów wywodzących się ze społeczności romskiej – bezpośrednią pomoc medyczną, prowadzą proste poradnictwo medyczne, a także zajmują się dystrybucją zakupionych z dotacji leków i środków higieny osobistej. Pielęgniarki środowiskowe, których działalność w środowisku romskim przynosi wymierne efekty, nie są – poza jednym wyjątkiem – pochodzenia romskiego. Wykonywanie zawodu lekarza lub pielęgniarki jest, zgodnie z tradycją większości Romów zamieszkujących Polskę, zagrożone wykluczeniem ze społeczności.

5.1.5. Opracowanie i wdrożenie systemu poszerzania wiedzy z dziedziny odmienności religijnych, kulturowych i etnicznych

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Zdrowia we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, akademiami medycznymi i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Celem podejmowanych działań jest zwiększenie świadomości pracowników ochrony zdrowia wszystkich szczebli w zakresie różnic kulturowych i światopoglądowych, wynikających z rasy, pochodzenia narodowego, etnicznego, religii lub języka oraz wpływu tych różnic na świadczenie usług medycznych. Programy studiów lekarskich i lekarsko-dentystycznych uwzględniają standardy Unii Europejskiej. Programy studiów na kierunkach lekarskim i lekarsko-dentystycznym przewidują naukę i praktyczną znajomość języka obcego na poziomie biegłości B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy, co powinno ułatwić komunikowanie się lekarza z pacjentem, który nie włada językiem polskim. Programy studiów medycznych uwzględniają także szkolenie z zakresu etyki, psychologii lekarskiej oraz socjologii w medycynie. W ramach tych przedmiotów przedstawiane są zagadnienia różnic kulturowych, rasowych i etnicznych. Program studiów na innych kierunkach studiów medycznych (analityka medyczna, dietetyka, farmacja, fizjoterapia, ratownictwo medyczne, techniki dentystyczne, zdrowie publiczne), podobnie jak programy na kierunkach lekarskim i lekarsko-dentystycznym, przygotowują absolwentów do pracy w środowisku niejednorodnym rasowo, narodowościowo i etnicznie.

Standardy kształcenia w zawodach medycznych stanowią załączniki do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz.U. Nr 164, poz. 1166, z późn. zm.). Zawierają one niezbędne treści kształcenia w zakresie programów i metod nauczania etyki, jak również sposobów kształtowania postaw etycznych studentów oraz nabywania przez nich umiejętności rozwiązywania w praktyce problemów etycznych.

5.1.6. Wprowadzenie do programu studiów medycznych aspektów kulturowych i światopoglądowych

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Zdrowia we współpracy z akademiami medycznymi i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane

Informacje o realizacji zadania podane w punkcie 5.1.5. Sprawozdania.

5.2. Realizacja celów

5.2.1. Cel strategiczny: Zapewnienie kobietom, mężczyznom i dzieciom powszechnego dostępu do opieki zdrowotnej w pełnym wymiarze, bez względu na rasę, pochodzenie narodowe, etniczne, religię lub język

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Wypromowanie wśród kobiet, mężczyzn i dzieci ze środowisk migrantów, uchodźców i mniejszości romskiej praw człowieka – pacjenta, zachowań prozdrowotnych i świadomości prawa do odpowiedniej do potrzeb opieki zdrowotnej.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 5.1.1. – 5.1.4.
2. Zwiększenie świadomości pracowników służby zdrowia wszystkich szczebli w zakresie różnic kulturowych i światopoglądowych wynikających z rasy, pochodzenia narodowego, etnicznego, religii lub języka.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 5.1.5. – 5.1.6.

Cel strategiczny i cele szczegółowe zostały zrealizowane w zakresie wyznaczonym przez zadania zapisane w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*. Wydaje się, że działania te (szczególnie w odniesieniu do celu szczegółowego 1) nie miały wystarczającej skali, aby postęp był widoczny. Dodatkowo ocenę sytuacji utrudniają problemy całego systemu opieki zdrowotnej w Polsce.

6. Edukacja i kultura

6.1. Realizacja zadań

6.1.1. Włączenie do programów doskonalenia nauczycieli treści związanych z edukacją o prawach człowieka oraz zasadami funkcjonowania w demokratycznym społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo i narodowościowo, w tym występowania zjawisk rasizmu, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji

Podmiot realizujący:

Placówki doskonalenia nauczycieli oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej)

Termin realizacji:

III i IV rok (zadania realizowane od 2004 roku)

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane

Realizacja idei praw człowieka w szkole, wychowanie do tolerancji i wzajemne poszanowanie praw jednostek i zbiorowości należą do priorytetów wychowawczych polskiego systemu edukacyjnego.

Oferta edukacyjna Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (CODN) – dla którego organem prowadzącym był Minister Edukacji Narodowej – co roku obejmowała szereg propozycji szkoleń, konferencji i warsztatów, które uzupełniane były publikacjami uwzględniającymi treści o tej tematyce.

Adresatami szkoleń byli między innymi: doradcy metodyczni, konsultanci, dyrektorzy szkół, nauczyciele, edukatorzy, przedstawiciele nadzoru pedagogicznego – wizytatorzy, koordynatorzy do spraw przestrzegania praw dziecka i ucznia w szkołach i placówkach oświatowych oraz wolontariusze i działacze organizacji pozarządowych.

Uczestnicy szkoleń zapoznawali się z tematyką praw człowieka w sposób aktywny, oparty na uczeniu się poprzez doświadczanie, przeżywanie, odkrywanie i rozumienie. Zagadnienia merytoryczne dotyczące treści praw człowieka prezentowano w formie wykładów, prowadzonych przez ekspertów w tej dziedzinie.

CODN przygotowywał również wolontariuszy z organizacji pozarządowych i studentów do prowadzenia edukacji rówieśniczej.

Główne cele programów związanych z edukacją praw człowieka to:

- upowszechnianie wiedzy na temat praw i wolności człowieka w środowisku oświatowym;
- wsparcie w zapewnianiu jakości pracy szkoły, uwzględniającej standardy praw człowieka;
- kształtowanie postaw szacunku dla prawa i zasad obowiązujących w społeczeństwie demokratycznym;
- przeciwdziałanie dyskryminacji, przemocy i agresji;
- wychowanie dla tolerancji i pokoju.

Bardzo ważnym przedsięwzięciem realizowanym we współpracy z Helsińską Fundacją Praw Człowieka był program *Rzecznik Praw Ucznia* (2004 i 2005 rok), obejmujący 160 godzin profesjonalnych szkoleń z zakresu praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem relacji rodzice/dzieci – władze oświatowe oraz realizacja ogólnopolskich badań nad stanem przestrzegania praw dziecka w szkołach. Adresatami programu byli wizytatorzy – reprezentanci wszystkich województw, sprawujący funkcję koordynatorów nadzoru nad przestrzeganiem praw ucznia i praw dziecka w szkołach i placówkach oświatowych.

Sieć trenerska *Trenerzy Edukacji o Prawach Człowieka* – powołana przy CODN w 2003 roku, poza bezpośrednimi działaniami edukacyjnymi umożliwia również wymianę doświadczeń zawodowych.

Publikacje CODN:

- *Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela* (2004);
- *Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą*. (2005, współwydawca Stowarzyszenie Szansa). Publikacja opracowana przez Radę Europy, przygotowuje do pracy z młodzieżą w obszarze praw człowieka, tolerancji i edukacji międzykulturowej;
- *Antydyskryminacja. Pakiet edukacyjny* (2005). Powstał w ramach projektu twinningowego PHARE 2002 *Wzmacnianie polityki antydyskryminacyjnej w Polsce*, prowadzonego wspólnie przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn i Instytut Praw Człowieka im. Ludwiga Boltzmana. W skład pakietu, przeznaczonego do pracy z dorosłymi oraz młodzieżą licealną i akademicką, wchodzi część treningowa ze scenariuszami zajęć, CD z aktami prawnymi z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji, plakat antydyskryminacyjny oraz ulotki dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji z różnych przyczyn. Bezpłatna dystrybucja tego pakietu odbywa się poprzez systemowe działania edukacyjne między innymi podczas szkoleń i konferencji promujących politykę równego traktowania.

6.1.2. Wskazanie w wojewódzkich placówkach doskonalenia nauczycieli osoby pełniącej funkcję nauczyciela konsultanta lub doradcy metodycznego dla nauczycieli zatrudnionych w szkołach, do których uczęszczają dzieci i młodzież objęte obowiązkiem szkolnym, a wywodzące się ze środowisk mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej)

Termin realizacji:

II i III rok

Ocena wykonania:

Zadanie częściowo zrealizowane

W 2009 roku w sześciu województwach działali doradcy metodyczni lub konsultanci dla nauczycieli języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego:

Język białoruski:

- doradca metodyczny w Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku (woj. podlaskie).

Język litewski:

- konsultant do spraw języka litewskiego w Centrum Edukacji Nauczycieli w Suwałkach (woj. podlaskie).

Język niemiecki:

- 3 doradców metodycznych w Opolu (woj. opolskie);
- współpraca z doradcami metodycznymi ze Stuttgartu, w zakresie nauczania języka niemieckiego w przedszkolach (woj. opolskie).

Język łemkowski:

- nauczyciel konsultant w Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Nowym Sączu (woj. małopolskie).

Język ukraiński:

- 3 nauczycieli konsultantów w woj. pomorskim;
- doradca metodyczny w Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie (woj. warmińsko-mazurskie);
- doradca metodyczny w Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie (woj. zachodniopomorskie).

Język regionalny – kaszubski:

- doradca metodyczny;
- koordynator do spraw nauczania języka kaszubskiego w Pomorskim Kuratorium Oświaty.

W kwietniu 2009 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej zwróciło się do kuratorów oświaty o przeanalizowanie stanu doradztwa metodycznego na rzecz nauczycieli języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz o podjęcie działań w celu powołania nauczycieli konsultantów i doradców metodycznych dla środowisk nauczycielskich, które zgłaszają taką potrzebę.

6.1.3. Wprowadzenie do podstawy programowej kształcenia ogólnego zapisów promujących tolerancję i poszanowanie odmienności etnicznej, w celu kształtowania postaw otwartości społecznej

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej) we współpracy z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

II rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane poza programem

Począwszy od 1 września 2009 roku w przedszkolach, klasach pierwszych szkoły podstawowej oraz w klasach pierwszych gimnazjum stosuje się nową podstawę programową kształcenia ogólnego, określoną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia

23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). W pozostałych klasach do zakończenia cyklu kształcenia stosowana będzie dotychczasowa podstawa programowa kształcenia ogólnego, określona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2002 r. Nr 51, poz. 458, z późn. zm.).

W dotychczasowej podstawie programowej kształcenia ogólnego podkreśla się między innymi poszanowanie praw innych, kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka i jego natury, dążenie do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, umiejętne godzenie wolności własnej z wolnością innych, kształtowanie postawy dialogu. Zadaniem wychowawczym nauczycieli jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie jako ludzi uczciwych, umiejących żyć z innymi i dla innych. W rozporządzeniu określono również podstawę programową przedmiotu *język mniejszości narodowej oraz język regionalny – język kaszubski*.

Nowa podstawa programowa kładzie nacisk na poprawę jakości kształcenia oraz wychowanie, które w efekcie pozwolą uczniom sprawnie i odpowiedzialnie funkcjonować we współczesnym świecie. Uwzględnia ona w szerokim zakresie treści nauczania dotyczące poszanowania godności człowieka, równości oraz praw człowieka. Dokument stanowi, że w rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, odpowiedzialności, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Zadaniem szkoły jest również podejmowanie odpowiednich kroków w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Treści nauczania dotyczące kształtowania postaw równości, szeroko rozumianej tolerancji, okazywania szacunku innym ludziom, jak również szacunku wobec siebie, przewidziano dla każdego etapu edukacyjnego. Znajdują się one w podstawach programowych wielu przedmiotów. Najbardziej wyraziste ich brzmienie można odnaleźć w wymaganiach szczegółowych przedmiotów takich jak *język polski, wiedza o społeczeństwie, etyka, wychowanie do życia w rodzinie, przyroda, biologia, wychowanie fizyczne, historia i społeczeństwo* (jako przedmiot gimnazjalny oraz jako przedmiot uzupełniający na IV etapie edukacyjnym).

Zagadnienia dotyczące podstawowych umiejętności życia w grupie, życia społecznego, uprawnień i obowiązków związanych z posiadaniem obywatelstwa polskiego oraz narodu i mniejszości narodowych uwzględnia podstawa programowa *wiedzy o społeczeństwie* na etapie gimnazjum. Wiedzę w zakresie praw człowieka, ochrony tych praw i wolności, narodu, ojczyzny i mniejszości narodowych, w tym przejawów ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu oraz potrzeby przeciwstawienia się tym zjawiskom, a ponadto wiedzę w zakresie pluralizmu kulturowego zdobędzie uczeń w ramach realizacji treści nauczania *wiedzy o społeczeństwie* w szkole ponadgimnazjalnej. Szerokie ujęcie zagadnień związanych ze „swojskością i obcością” przewidziano w podstawie programowej przedmiotu uzupełniającego: *historia i społeczeństwo* na IV etapie edukacyjnym.

W rozporządzeniu określona została również podstawa programowa przedmiotów *język mniejszości narodowej lub etnicznej* oraz *język regionalny – język kaszubski*. Przedmioty te są realizowane zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki

publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym (Dz.U. Nr 214, poz. 1579).

6.1.4. Ocenianie przez rzeczoznawców podręczników szkolnych na wszystkich poziomach nauczania pod kątem przedstawienia w sposób zgodny ze standardami międzynarodowymi problemów rasizmu, w tym antysemityzmu i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej) – usługa zlecona rzeczoznawcom

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane poza programem

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz.U. Nr 89, poz. 730) stanowi, że podręcznik przeznaczony do kształcenia ogólnego zawiera treści zgodne z przepisami prawa, w tym ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi.

Podręcznik do nauczania historii i geografii uwzględnia ponadto zalecenia dwustronnych komisji podręcznikowych oraz innych komisji i zespołów do spraw podręczników, działających na podstawie międzypaństwowych umów dotyczących współpracy w zakresie edukacji lub porozumień komitetów narodowych UNESCO.

Warunkiem dopuszczenia do użytku szkolnego podręcznika przeznaczonego do kształcenia ogólnego jest uzyskanie trzech pozytywnych opinii sporządzonych przez rzeczoznawców, w tym dwóch opinii merytoryczno–dydaktycznych oraz jednej opinii językowej. Opinie dotyczące podręczników sporządzają rzeczoznawcy wpisani na prowadzoną przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania listę rzeczoznawców do spraw podręczników.

W dniu 12 marca 2009 roku na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej został zamieszczony *List do rzeczoznawców*, informujący o konieczności analizy treści znajdujących się w podręcznikach pod kątem równego traktowania oraz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny i rodzinny.

6.1.5. Wprowadzanie do programów studiów wyższych problematyki praw człowieka

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) – we współpracy z uczelniami wyższymi i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

W rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków jakie musi spełnić uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe i makrokierunki (Dz.U. Nr 164, poz. 1166, z późn. zm.) określone zostały standardy kształcenia dla 118 kierunków studiów, które znajdują się na obowiązującej liście kierunków ustalonej przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W grupie treści podstawowych oraz treści kierunkowych następujących kierunków ujęto wprost problematykę praw człowieka: administracja, europeistyka, politologia, polityka społeczna, prawo, prawo kanoniczne, socjologia, sport, stosunki międzynarodowe, ratownictwo medyczne. Niezależnie od tego, w standardach kształcenia dla kierunków o profilu medycznym występuje szeroko pojęta problematyka praw pacjenta.

Na podstawie standardów kształcenia władze uczelni, w oparciu o programy nauczania, opracowują plany studiów.

6.1.6. Dofinansowanie projektów międzynarodowej współpracy dzieci i młodzieży, dotyczących poszanowania tożsamości narodowej i kulturowej oraz przezwycięzania barier, stereotypów i uprzedzeń zakorzenionych w mentalności i kulturze

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Edukacji Narodowej)
we współpracy z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane sukcesywnie

W 2008 roku w otwartym konkursie ofert na realizację zadania publicznego *Międzynarodowa współpraca szkół i wymiana młodzieży* na realizację 56 projektów (w tym 32 wdrażanych przez organy samorządowe i 24 przez organizacje pozarządowe) przyznano kwotę 1,6 mln złotych. Wiele projektów obejmowało współpracę dwu- i trójstronną. W pozostałych latach zadanie nie było realizowane.

6.1.7. Upowszechnianie zasad dotyczących zwalczania rasizmu i ksenofobii w sporcie, wypracowanych przez UEFA

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (obecnie Ministerstwo Sportu i Turystyki)
we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I i II rok

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane

Upowszechnianie zasad dotyczących zwalczania rasizmu i ksenofobii w sporcie, wypracowanych przez UEFA:

- Opracowane przez UEFA zasady zwalczania rasizmu (obejmujące między innymi wprowadzenie konsekwencji dyscyplinarnych wobec graczy dopuszczających się zachowań rasistowskich oraz egzekwowanie przez służby porządkowe zakazu rozpowszechniania i eksponowania treści rasistowskich) zostały włączone do *Regulaminu w zakresie bezpieczeństwa podczas rozgrywek organizowanych przez PZPN i Ekstraklasę S.A.*, przyjętego uchwałą nr X/110 z dnia 10 lipca 2007 roku Zarządu PZPN. Zgodnie z zapisami Regulaminu wdrażany i rozpowszechniany jest *Dziesięciopunktowy Plan Działania przeciwko Rasizmowi w Zawodowych Klubach Piłkarskich*. Organizatorzy rozgrywek piłki nożnej – Polski Związek Piłki Nożnej oraz Ekstraklasa S.A. – mają obowiązek jego stosowania.

Ministerstwo Sportu i Turystyki podejmuje też inne działania uwzględniające problematykę rasizmu w sporcie, w szczególności w ramach realizacji projektów edukacyjnych oraz inicjatyw nastawionych na wspieranie przedsięwzięć dotyczących przeciwdziałania patologiom w sporcie.

Działania realizowane w tym zakresie z udziałem Ministerstwa Sportu i Turystyki:

- Wspieranie publikacji i upowszechnianie informacji o inicjatywach w zakresie przeciwdziałania zjawiskom rasizmu w sporcie. Ministerstwo Sportu i Turystyki finansuje wydawnictwa analizujące problematykę zjawiska rasizmu w sporcie oraz kierunki działań profilaktycznych. W czasopiśmie *Sport Wyczynowy* ukazują się artykuły na ten temat i są one zamieszczane na stronie internetowej Centralnego Ośrodka Sportu w Warszawie, dostępnej także poprzez stronę internetową Ministerstwa. Na stronie Ministerstwa umieszczono odnośniki do stron internetowych organizacji pozarządowych, których celem jest krzewienie humanistycznych walorów sportu i *fair play* oraz integracja poprzez sport różnych grup i środowisk (na przykład Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Stowarzyszenie Parafiada).
- Współpraca ze Stowarzyszeniem Nigdy Więcej, prowadzącym działania zapobiegające rasizmowi i zwalczające to zjawisko, między innymi w sporcie. Wspólnie ze Stowarzyszeniem przeprowadzona była kampania *Wykopmy rasizm ze stadionów*.
- Współpraca z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji w opracowaniu ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. Nr 62, poz. 504), która weszła w życie 1 sierpnia 2009 roku. Ustawa dotyczy wzmocnienia porządku i bezpieczeństwa publicznego podczas imprez masowych, w tym masowych imprez sportowych. Zapisy ustawy ułatwiają eliminację zachowań zagrażających bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu, w tym ekscesów o podłożu rasistowskim.
- Udział w pracach Rady Bezpieczeństwa Imprez Sportowych oraz Stałej Grupy Ekspertkiej, działającej w ramach Rady. Rada Bezpieczeństwa Imprez Sportowych została powołana zarządzeniem nr 104 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 września 2008 r. Przedstawiciele Ministerstwa Sportu i Turystyki uczestniczą w pracach Rady

(w tym w charakterze wiceprzewodniczącego) oraz w działaniach Stałej Grupy Eksperckiej.

- Projekt *Kibice Razem*, przygotowany i prowadzony przez Spółkę PL.2012 – dotyczy zwalczania postaw przemocy w środowisku kibiców piłkarskich, poprzez długoterminową pracę pedagogiczną bezpośrednio z kibicami.
- Aktywny udział w międzynarodowej konferencji tematycznej *Unite Against Racism* (Warszawa, 3-4 marca 2009). Konferencja pod patronatem UEFA, miała na celu podkreślenie polityki „zero tolerancji dla rasizmu”. Problem rasizmu w kontekście turnieju UEFA EURO 2012 został poruszony w wystąpieniu wprowadzającym Ministra Sportu i Turystyki. Konferencja odbyła się po raz trzeci (w 2003 roku miała miejsce w Londynie, a trzy lata później – w Barcelonie). Spotkaniom patronują UEFA, związek zawodowy piłkarzy FIFPro oraz organizacja Futbol Przeciwko Rasizmowi w Europie (FARE).
- Wspieranie wartościowych inicjatyw realizowanych w zakresie edukacji kibiców oraz przedsięwzięć nastawionych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży, w tym projektu *Potrafię kibicować*. Projekt realizowany przy współudziale Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach oraz władz Mikołowa skupia się na działaniach promujących pozytywne zachowania wśród młodzieży uczestniczącej w imprezach masowych, głównie o charakterze sportowym. Finał przedsięwzięcia odbył się 21 maja 2009 roku podczas uroczystości na Stadionie Śląskim w Chorzowie.
- Realizacja zadań wspierających przeciwdziałanie występowaniu zjawisk patologicznych, w tym programu *Przeciwdziałanie poprzez sport agresji i patologii wśród dzieci i młodzieży*. Głównym zadaniem programu jest zredukowanie poziomu agresji i patologii młodego pokolenia poprzez stworzenie możliwości udziału dzieci i młodzieży w różnych formach aktywności fizycznej. Program oparty jest na finansowaniu ze środków unijnych, pozyskiwanych na szczeblu regionalnym. Program realizowany jest w formie ogólnopolskiej od roku 2009, na mocy porozumienia z dnia 5 listopada 2008 roku pomiędzy Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministrem Zdrowia, Ministrem Edukacji Narodowej oraz Ministrem Sportu i Turystyki. Dnia 3 sierpnia 2009 roku, na mocy podpisanego porozumienia, do programu włączyło się Ministerstwo Sprawiedliwości.

6.1.8. Wdrożenie systemu wspierania działalności wydawniczej organizacji mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Kultury (od 2005 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁵) we współpracy z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

---

²⁵ W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.).

Minister Kultury, poprzez systematyczne dotacje celowe z budżetu państwa, wspierał działania służące ochronie języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego, a także promocji kultur mniejszości narodowych i etnicznych. Jednym z priorytetów w 2004 roku była ochrona języka mniejszości narodowych, głównie poprzez ochronę rynku prasy i wydawnictw mniejszości narodowych i etnicznych.

Do najważniejszych czasopism wydawanych przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych, wspieranych z budżetu Ministra Kultury (w wielu przypadkach do 80% ogółu kosztów) można zaliczyć tygodniki: białoruska *Niwa*, ukraińskie *Nasze Słowo*, niemiecki *Schlesisches Wochenblatt*, dwutygodniki: *Słowo Żydowskie* i litewska *Aušra*, słowacki miesięcznik *Život*, romskie czasopisma *Rrom p-o Drom* i *Dialog – Pheniben*, a także dwujęzyczny miesięcznik *Czasopis* – wydawany przez Białorusinów i dwumiesięcznik *Nad Buhom i Narwoju* – wydawany przez Ukraińców z Podlasia. W 2004 roku dotacje Ministra Kultury otrzymało 38 czasopism mniejszości i 12 innych pozycji wydawniczych, na łączną kwotę 3,0232 mln złotych.

Od 2005 roku zadanie realizowane jest przede wszystkim poprzez system dotacji i konkursów ze środków budżetowych Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz w ramach *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce*.

W ramach wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji dotuje wydawanie gazet i czasopism (roczniki, półroczniki, kwartalniki, dwumiesięczniki, miesięczniki, tygodniki). Ze środków publicznych finansowane jest również wydawanie książek i innych publikacji służących podtrzymywaniu tożsamości kulturowej mniejszości (kalendarze, płyty itp.).

W 2005 roku środki przekazane przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na dotacje działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (w tym na działalność wydawniczą) wyniosły 5,9 mln zł, w 2006 – 10,9 mln zł, w 2007 – 12 mln zł, w 2008 – 14 mln zł, natomiast w 2009 – 13 mln zł.

6.1.9. Wdrożenie systemu wspierania podstawowej działalności kulturalnej organizacji mniejszości narodowych i etnicznych ze szczególnym uwzględnieniem kwestii przeciwdziałania dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Kultury (od 2005 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji²⁶) we współpracy z organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego

Termin realizacji:

Zadanie stałe

---

²⁶ W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.).

Ocena wykonania:
Zadanie realizowane

W 2004 roku priorytetami Ministra Kultury były następujące zadania:

- ochrona języka mniejszości narodowych, głównie poprzez ochronę rynku prasy i wydawnictw mniejszości narodowych;
- wspieranie podstawowej działalności kulturalnej organizacji mniejszości narodowych, przy zachowaniu dbałości o poziom artystyczny zespołów amatorskich;
- promowanie działalności kulturalnej poprzez cykliczne prezentacje twórczości.

Prezentacje kultury mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce realizowane są poprzez organizowanie festiwali, konkursów, spotkań literackich, przeglądów zespołów artystycznych. Do imprez mających zarówno duże znaczenie dla mniejszości jak i wywołujących szeroki oddźwięk wśród polskiej publiczności należą: organizowane przez mniejszość białoruską festiwale *Piosenka Białoruska* w Białymstoku oraz *Basowiszcz* w Gródku, odbywający się w cyklu dwuletnim Festiwal Kultury Ukraińskiej w Sopocie, litewski *Sąskrydis*, zorganizowany po raz pierwszy w 2003 roku Festiwal Kultury Niemieckiej we Wrocławiu i Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich *Romane Dyvesa* w Gorzowie Wielkopolskim. W 2004 roku z budżetu Ministra Kultury dofinansowano 91 takich przedsięwzięć.

W ramach podstawowej działalności kulturalnej organizacje mniejszości narodowych i etnicznych prowadzą kilkadziesiąt zespołów artystycznych, inicjują edukację kulturalną młodego pokolenia organizując seminaria, kursy, warsztaty artystyczne, jak również zajmują się upowszechnianiem wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych w Polsce oraz ich tradycji kulturowej. W 2004 roku wsparcie otrzymało 61 inicjatyw realizowanych w ramach działalności podstawowej. Łączna kwota dofinansowania z budżetu Ministra Kultury w roku 2004 wyniosła 5, 901 mln zł.

W 2005 roku w wyniku zmian kompetencyjnych, sprawy dotyczące kultury mniejszości narodowych i etnicznych zostały przekazane do MSWiA.

Artykuł 18 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. Nr 17, poz. 141, z późn. zm.) nakłada na organy władzy publicznej obowiązek podejmowania odpowiednich środków mających na celu wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości. Prawo przewiduje możliwość przekazywania – na zadania realizowane przez organizacje mniejszości lub instytucje kulturalne mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości – nie tylko dotacji celowych, ale także podmiotowych.

W 2005 roku środki przekazane przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na wspomniane dotacje wyniosły 5,9 mln zł, w 2006 – 10,9 mln zł, w 2007 – 12 mln zł, w 2008 – 14 mln zł, natomiast w 2009 – 13 mln zł.

Mimo zmian kompetencyjnych MKiDN w miarę możliwości finansowych w dalszym ciągu wpiera wybrane, wyróżniające się pod względem artystycznym przedsięwzięcia kultywujące kulturę mniejszości narodowych i etnicznych.

W ramach programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w latach 2005-2009 pomoc finansową uzyskały festiwale, konkursy, przeglądy, pakiety edukacyjne, warsztaty, premiery sztuk teatralnych, organizowane głównie przez organizacje pozarządowe reprezentujące środowiska mniejszości narodowych i etnicznych. Wszystkie one miały na celu prezentację i popularyzację kultury mniejszości oraz ukazanie związków z kulturą polską. Do najbardziej znanych tego rodzaju przedsięwzięć zaliczyć można Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie, Europejskie Spotkania Mniejszości Narodowych i Etnicznych *Pod Kyczerą*, Festiwal Kultury Ukraińskiej.

Osobną grupę przedsięwzięć stanowią zadania infrastrukturalne, wspomagające działalność organizacji mniejszości narodowych i etnicznych, które także wspierane są przez resort kultury. Należą do nich między innymi przygotowanie dokumentacji rewitalizacji obiektów zabytkowych związanych z kulturą danej mniejszości, remonty pomieszczeń, zakupy sprzętu niezbędnego do realizacji zadań. Przykładem tego rodzaju zadania jest dofinansowanie przygotowania dokumentacji związanej z rewitalizacją kompleksu synagogałnego w Kraśniku (rok 2006 – 120 000 zł).

W latach 2005-2009 na projekty związane ze wspieraniem kultury mniejszości narodowych i etnicznych przeznaczono z budżetu MKiDN kolejno: 2005 – 410 000 zł, 2006 – 417 000 zł, 2007 – 585 000 zł, 2008 – 768 000 zł, 2009 (po pierwszym naborze wniosków) – 980 000 zł.

6.2. Realizacja celów

6.2.1. Cel strategiczny: Wprowadzenie problematyki dotyczącej przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji do materiałów dydaktycznych oraz systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli

Ocena realizacji celu:

Cel częściowo zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Zapewnienie programowego przygotowania przyszłych pedagogów do pracy w środowisku wielokulturowym.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 6.1.1. – 6.1.2.
2. Włączenie do programów edukacyjnych tematyki zwalczania i przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i nietolerancji w kontekście praw człowieka migrantów, uchodźców, osób należących do mniejszości narodowych, etnicznych.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 6.1.3. – 6.1.5.
3. Włączenie problematyki dotyczącej przeciwdziałania uprzedzeniom i nietolerancji do programu międzynarodowej współpracy dzieci i młodzieży.
Zadanie służące realizacji celu opisane zostało w punkcie 6.1.6.

Większość zadań związanych z celem strategicznym była realizowana, nie zawsze jednak w stopniu w pełni satysfakcjonującym – można mieć wątpliwości co do skali prowadzonych działań i ich adekwatności wobec potrzeb. Jak wynika ze sprawozdania, w najmniejszym stopniu powiodły się działania związane z wprowadzaniem problematyki przeciwdziałania uprzedzeniom i nietolerancji do programów międzynarodowej współpracy dzieci i młodzieży.

Zadania z obszaru edukacji, skierowane zarówno do zagrożonych dyskryminacją mniejszości jak i do większości, jak wydaje się, powinny stanowić priorytet przyszłej skoordynowanej polityki rządu zmierzającej do likwidacji wszystkich form dyskryminacji rasowej, narodowościowej i etnicznej.

6.2.2. Cel strategiczny: Wprowadzenie edukacji antyrasistowskiej poprzez sport

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Podniesienie świadomości w zakresie metod przeciwdziałania zjawiskom rasizmu w sporcie.

Zadanie służące realizacji celu opisane zostało w punkcie 6.1.7.

Pomimo postępu w zakresie przeciwdziałania rasizmowi w sporcie i realizacji założeń Krajowego Programu w tym punkcie (ograniczał się on do upowszechnienia zasad wypracowanych przez UEFA), dalsze, szerzej zakrojone działania skierowane na eliminację ciągle widocznych zachowań rasistowskich i ksenofobicznych w sporcie wydają się konieczne. Działania takie są też zalecane – jako jeden z priorytetów – przez organizacje międzynarodowe.

6.2.3. Cel strategiczny: Zagwarantowanie członkom mniejszości narodowych i etnicznych możliwości podtrzymywania i rozwoju własnej kultury oraz języka

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Zapewnienie podtrzymania tradycji i ciągłości kultury mniejszości narodowych i etnicznych.

Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 6.1.8. – 6.1.9.

Stałe mechanizmy zapisane w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, wspomagane przez dodatkowe źródła finansowania, takie jak na przykład *Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce* oraz budżet Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wydają się stwarzać wystarczające ramy dla podtrzymania i rozwoju kultury mniejszości narodowych i etnicznych, a także Kaszubów – grupy posługującej się językiem regionalnym. Dają też możliwości ewaluacji i poprawiania systemu, w szczególności jego organizacyjnych i praktycznych rozwiązań.

7. Środki społecznego przekazu

7.1. Realizacja zadań

7.1.1. Utworzenie w mediach publicznych działów odpowiedzialnych za realizację problematyki społecznej, w tym praw człowieka

Podmiot realizujący:

Nadawcy publiczni we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I rok

Ocena wykonania:

Zadanie niezrealizowane

Podmioty odpowiedzialne za realizację zadania nie zrealizowały go, brak też informacji o ewentualnych działaniach w tym zakresie.

7.1.2. Realizacja kampanii krajowych i regionalnych na rzecz podniesienia świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w oparciu o otwarte konkursy dla partnerów społecznych

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z nadawcami publicznymi i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie niezrealizowane

Działania, w bardzo ograniczonym zakresie, prowadzone były między innymi przez instytucje uczestniczące w Europejskim Roku Równych Szans dla Wszystkich. Działania prowadzone w ramach Roku opisane zostały w punkcie 3.1.11. Sprawozdania. Nie wynikały one jednak wprost ze zobowiązań zapisanych w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*. Trzeba też podkreślić, że rola mediów publicznych w wyżej wymienionych przedsięwzięciach nie jest oceniana jako satysfakcjonująca, ani nawet jako znacząca. Zgodnie z Programem zaś powinna być wiodąca.

7.1.3. Przeprowadzenie analizy wydawanych w Polsce publikacji szerzących idee rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Rzecznikiem Praw Obywatelskich i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

I i II rok (zadanie przeniesione na IV-V rok)

Ocena wykonania:

Zadanie zrealizowane w ograniczonym zakresie

W celu realizacji zadania przygotowano na zlecenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji raport *Monitorowanie treści rasistowskich, ksenofobicznych i antysemitycznych w polskiej prasie*. Raport został opracowany przez pracowników Poznańskiego Centrum Praw Człowieka Instytutu Nauk Prawnych PAN. Pierwsza część opublikowana została w 2007 roku, druga – w roku 2008. Oba teksty znajdują się na stronie internetowej MSWiA. Badania miały jednak charakter incydentalny i ograniczony – nie przeprowadzono, zalecanej w raporcie, analizy obejmującej szerokie spektrum tytułów prasowych i innych publikacji, która mogłaby stanowić podstawę pełnej diagnozy sytuacji. Raport wskazujący na stosunkowo dużą dostępność publikacji o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym nie pociągnął też za sobą skonsolidowanych działań zmierzających do eliminacji takich publikacji z rynku wydawniczego i księgarskiego.

7.1.4. Opracowanie i wdrożenie systemu respektowania prawa dotyczącego zakazu propagowania ideologii promujących nienawiść rasową i dyskryminację w środkach masowego przekazu, w tym w mediach elektronicznych

Podmiot realizujący:

Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn we współpracy z Rzecznikiem Praw Obywatelskich oraz Ministerstwem Skarbu Państwa

Termin realizacji:

III i IV rok

Ocena wykonania:

Zadanie niezrealizowane

Podmioty odpowiedzialne za realizację zadania nie zrealizowały go, brak też informacji o ewentualnych działaniach w tym zakresie.

7.1.5. Włączenie problematyki przeciwdziałania i zwalczania zjawisk dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji do projektów badawczych KBN

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Nauki i Informatyzacji

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania nie zrealizował go, brak też informacji o ewentualnych działaniach w tym zakresie.

7.1.6. Wypracowanie katalogu środków służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawisk dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w środkach masowego przekazu

Podmiot realizujący:
Ministerstwo Nauki i Informatyzacji we współpracy z dostarczycielami usług internetowych i organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:
I i II rok

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Działania służące wypracowaniu środków służących przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawisk dyskryminacji rasowej i ksenofobii, szczególnie w telewizji i w internecie, prowadzone są między innymi przez Zespół do spraw przeciwdziałania dyskryminacji małoletnich w elektronicznych środkach masowego przekazu, powołany we wrześniu 2008 roku decyzją Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania. W jego pracach udział biorą przedstawiciele ministerstw i innych instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, przedstawiciele stacji telewizyjnych i portali internetowych oraz operatorów telefonii komórkowej. Działania prowadzone w ramach Zespołu nie wynikały jednak wprost ze zobowiązań zapisanych w *Krajowym programie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* i były inicjatywą Pełnomocnika.

7.1.7. Wprowadzenie do rad programowych mediów publicznych przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w publicznych ośrodkach telewizyjnych i rozgłośniach radiowych, w których nadawane są audycje mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji we współpracy z nadawcami publicznymi

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie częściowo zrealizowane

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, powołując rady programowe mediów publicznych, korzystała z kandydatur zgłaszanych przez organizacje mniejszości narodowych i etnicznych, zarówno do rad programowych oddziałów terenowych TVP S.A. jak i regionalnych rozgłośni Polskiego Radia. Ich liczba była różna w kolejnych latach, brak jednak danych odnośnie kolejnych kadencji. Mniejszości narodowe i etniczne wielokrotnie dawały wyraz niezadowoleniu w odniesieniu do trybu powoływania ich reprezentantów w radach programowych mediów.

7.1.8. Cykliczne konsultacje Rady Mediów Mniejszości [Narodowych i Etnicznych] z przedstawicielami mediów publicznych

Podmiot realizujący:
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji we współpracy z nadawcami publicznymi oraz Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Konsultacje odbywały się w latach 2004-2005, w następnych latach nie były prowadzone. Jak wynika z informacji uzyskanych przez MSWiA, Rada Mediów Mniejszości [Narodowych i Etnicznych] zawiesiła swą działalność w połowie 2006 roku.

7.1.9. Inicjowanie wspólnie z organizacjami mniejszości narodowych i etnicznych oraz nadawcami publicznymi cyklu szkoleń dla dziennikarzy wywodzących się z mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:
Nadawcy publiczni

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Według informacji z KRRiT trudna sytuacja finansowa Rady i kryzys finansowania mediów publicznych ze środków abonamentowych uniemożliwiają podejmowanie takich form współpracy z mniejszościami jak szkolenia dla dziennikarzy. Niektórzy nadawcy publiczni (na przykład Radio Gdańsk S.A.) prowadziły jednak takie szkolenia.

7.1.10. Wdrożenie systemu kształcenia dziennikarzy wywodzących się z mniejszości narodowych i etnicznych

Podmiot realizujący:
Nadawcy publiczni

Termin realizacji:
Zadanie stałe

Ocena wykonania:
Zadanie niezrealizowane

Zadanie nie jest realizowane z przyczyn opisanych w punkcie 7.1.9. Sprawozdania.

7.2. Realizacja celów

7.2.1. Cel strategiczny: Kształtowanie [przez media] świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji

Ocena realizacji celu:
Cel niezrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Wypromowanie idei wielokulturowości i wieloetniczności poprzez realizację programów edukacyjnych i kampanii społecznych.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 7.1.1. – 7.1.2.
2. Przeciwdziałanie i zwalczanie dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji w środkach masowego przekazu.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 7.1.3. – 7.1.10.

Zadania rozdziału „Środki masowego przekazu”, jak wynika z materiałów przekazanych przez instytucje wdrażające *Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, zostały wdrożone w najmniejszym stopniu, niewystarczającym, aby cel uznać za zrealizowany.

Znaczenie, jakie media odgrywają w życiu publicznym, każe uznać kształtowanie za ich pośrednictwem świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji za jeden z priorytetów przyszłej polityki antydyskryminacyjnej państwa.

8. Współpraca międzynarodowa

8.1. Realizacja zadań

8.1.1. Przygotowanie odpowiedzi na pytania ankiety Biura Wysokiego Komisarza oraz Specjalnego Sprawozdawcy Rady Praw Człowieka do spraw Walki z Rasizmem

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (obecnie z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Traktowania)

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

W okresie sprawozdawczym Biuro Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Praw Człowieka wielokrotnie zwracało się z prośbą o przygotowanie odpowiedzi w sprawie realizacji postanowień Konferencji w Durbanie. MSZ we współpracy z odpowiednimi resorami przesyła na bieżąco odpowiedzi na zapytania. Ostatnia odpowiedź na zapytanie w związku z rezolucją III Komitetu ONZ *Report of the Human Rights Council on the preparation for the Durban Review Conference (A/C.3/62/L.66)* została przesłana w marcu 2008 roku.

8.1.2. Analizowanie zaleceń ogólnych (*general comments*) opracowywanych przez Komitet do spraw Eliminacji Dyskryminacji Rasowej pod kątem usprawnienia strategii rządu w sprawie zwalczania rasizmu

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (obecnie z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Traktowania)

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Ministerstwo Spraw Zagranicznych na bieżąco informuje resorty, zgodnie z kompetencjami, o kolejnych sesjach Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD). Zalecenia ogólne Komitetu (jest ich 31, ostatnie z 2005 roku) dotyczące konkretnych artykułów Konwencji, znajdują się w kompetencji poszczególnych resortów. Należy zauważyć, że niektóre zalecenia Komitetu zostały uwzględnione przy tworzeniu *Krajowego Programu* (m.in. zalecenie 28 – *follow-up* Konferencji w Durbanie).

8.1.3. Opracowanie aktualizacji celów Krajowego Programu dla strategii realizowanej jako jego kontynuacja, w zakresie uwzględniającym zalecenia raportów międzynarodowych instytucji odpowiedzialnych za realizację praw człowieka

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn (obecnie z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Traktowania)

Termin realizacji:

V rok programu (2009)

Ocena wykonania:

Zadanie częściowo zrealizowane

MSZ bierze czynny udział w pracach Zespołu Monitorującego realizację *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*. W ramach tej współpracy przedstawiono zalecenia raportów międzynarodowych instytucji odpowiedzialnych za realizację praw człowieka odnoszące się do celów Programu, a szczególnie zalecenia wypracowane w ramach Konferencji Przeglądowej w sprawie rasizmu, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, która odbyła się w Genewie w kwietniu 2009 roku. Jednak w całym okresie realizacji Programu, ze względu na brak koordynatora, nie prowadzono oceny jego wdrażania ani aktualizacji jego celów.

8.1.4. Opracowanie systemu informowania o umowach międzynarodowych dotyczących przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej i ksenofobii

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Informacje o umowach międzynarodowych dotyczących przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej znajdują się na stronach internetowych MSZ oraz innych ministerstw i urzędów. Brak jest jednak zbiorczej informacji w tym zakresie.

MSZ w 2004 roku prowadziło kampanię *UN Awareness – Poznajmy ONZ*. Celem kampanii było przybliżenie działalności ONZ polskiemu społeczeństwu. W ramach tej kampanii zrealizowano następujące projekty:

- Stworzono podstronę internetową MSZ www.poznajmyonz.pl, która działała w latach 2004-2007. Były na niej umieszczone między innymi wszystkie najważniejsze dokumenty ONZ dotyczące zwalczania dyskryminacji rasowej.

- Zorganizowano, wspólnie z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, seminarium poświęcone antydyskryminacyjnej działalności ONZ. Uczestniczyli w nim przedstawiciele organizacji pozarządowych.
- Zorganizowano, wspólnie z Pełnomocnikiem Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn, seminarium dla przedstawicieli regionalnych inicjatyw antydyskryminacyjnych.

8.1.5. Zapewnienie powszechnego dostępu do tekstu Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz informacji na temat możliwości składania skarg indywidualnych przez jednostki lub grupy jednostek, które stwierdzają, że są ofiarami naruszenia przez Państwo któregokolwiek z praw wymienionych w Konwencji

Podmiot realizujący:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych we współpracy z organizacjami pozarządowymi

Termin realizacji:

Zadanie stałe

Ocena wykonania:

Zadanie realizowane

Tekst Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej jest dostępny na stronie MSZ w Intranetowej Bazie Traktatowej, na stronach internetowych resortów odpowiedzialnych za jej realizację (między innymi Ministerstwo Sprawiedliwości, MSWiA, Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania) oraz na stronach wielu organizacji pozarządowych.

Informacja na temat możliwości składania skarg indywidualnych dostępna jest między innymi na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Ponadto MSZ wykonuje inne zadania związane ze współpracą na arenie międzynarodowej w zakresie zwalczania rasizmu oraz promowania postanowień Konferencji przeciwko Rasizmowi (Durban 2001). Przedstawiciele MSZ brali udział w grupach roboczych Komisji Praw Człowieka ONZ, powstałych w związku z realizacją postanowień Konferencji w Durbanie. Informacje na temat przebiegu obrad i przyjętych dokumentów oraz wnioski z nich płynące były przesyłane do odpowiednich resortów.

8.2. Realizacja celów

8.2.1. Cel strategiczny: Zapewnienie współpracy z organizacjami międzynarodowymi oraz ich wyspecjalizowanymi organami zajmującymi się zwalczaniem i przeciwdziałaniem rasizmowi i dyskryminacji rasowej

Ocena realizacji celu:

Cel zrealizowany

Cele szczegółowe:

1. Informowanie Biura Wysokiego Komisarza ONZ do spraw Praw Człowieka na temat postępów w realizacji postanowień Konferencji z Durbanu w Polsce.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 8.1.1. – 8.1.3.
2. Upowszechnianie wiedzy o Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz o innych umowach międzynarodowych dotyczących przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji rasowej, ksenofobii, a także o wynikających z nich prawach przysługujących jednostkom.
Zadania służące realizacji celu opisane zostały w punktach 8.1.4. – 8.1.5.

Wszystkie zadania zapisane w rozdziale były realizowane – wynika to między innymi ze zobowiązań międzynarodowych Polski i mechanizmów monitoringowych, stanowiących ich część.

CZĘŚĆ III – PODSUMOWANIE I WNIOSKI

1. Podsumowanie Programu za lata 2004-2009

W okresie obowiązywania *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009* zaszły zmiany instytucjonalne, które miały bezpośredni wpływ na jego realizację. Początkowo koordynatorem Programu był Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Statusu Kobiet i Mężczyzn. Po jego likwidacji w 2005 roku, przez około trzy lata zadania koordynowania programu nie przekazano innej instytucji. Sytuacja ta uniemożliwiała skonsolidowane i terminowe działania, ich bieżącą ocenę i ewentualne proponowanie zmian w odpowiedzi na zmieniające się realia, w tym te wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Skrajnie niekorzystnie wpłynęła też na widoczność Programu i jego polityczną efektywność.

W lipcu 2008 roku decyzją Rady Ministrów na koordynatora Programu wyznaczono Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania.

Ponadto, dla zapewnienia właściwej realizacji i oceny *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, w lutym 2009 roku powołany został Zespół Monitorujący Program, który jest organem opiniodawczo-doradczym Prezesa Rady Ministrów. Do zadań Zespołu należy między innymi analiza Programu i przedstawienie propozycji zmian oraz przygotowanie założeń działań rządu stanowiących kontynuację Programu. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele resortów i instytucji realizujących program oraz przedstawiciele wybranych organizacji pozarządowych (Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Stowarzyszenie Nigdy Więcej, Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii – Otwarta Rzeczpospolita, Fundacja Polskie Forum Migracyjne, Stowarzyszenie Pro Humanum). Przewodniczącym Zespołu Monitorującego jest Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania.

W praktyce ustanowienie koordynatora Programu i powołanie Zespołu Monitorującego w ostatnim roku obowiązywania Programu pozwala na posumowanie – po raz pierwszy po prawie czterech latach braku oceny i sprawozdawania – działań przeprowadzonych w latach 2004-2009 oraz na zaplanowanie ich kontynuacji.

Z analizy materiałów nadesłanych przez instytucje realizujące *Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* wynika, że w ciągu pięciu lat wdrażania Programu (2004-2009), pomimo braku koordynacji do lipca 2008 roku, przeprowadzono szereg działań służących eliminacji rasizmu i ksenofobii z życia społecznego, między innymi:

- w podstawie programowej kształcenia ogólnego, na bazie której prowadzone jest kształcenie w polskich szkołach, uwzględniono kształtowanie u uczniów postaw tolerancji i eliminowanie postaw ksenofobicznych;
- programy nauczania i podręczniki dopuszczone do użytku w szkołach są oceniane pod kątem kształtowania postawy tolerancji i poszanowania praw mniejszości narodowych i etnicznych;
- przeprowadzono szereg szkoleń dla nauczycieli dotyczących przeciwdziałania dyskryminacji, wydano też publikacje omawiające powyższą problematykę;

- problematykę praw człowieka, w tym zagadnienia dyskryminacji, włączono do programów kształcenia Policji, Straży Granicznej, Służby Celnej i Służby Więziennej oraz wojska na wszystkich poziomach kształcenia;
- opracowywano i upowszechniano materiały dydaktyczne kształtujące postawy antyrasistowskie oraz zwalczające ksenofobię i nietolerancję dla Policji, Straży Granicznej, Służby Celnej i Służby Więziennej oraz wojska;
- utworzono sieć pełnomocników do spraw ochrony praw człowieka w Policji i Straży Granicznej;
- organizowano szkolenia dla sędziów i prokuratorów, w ramach których analizowano orzecznictwo w sprawach o przestępstwa na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym;
- organy porządku publicznego częściej niż przed wprowadzeniem Programu wszczynają postępowania w sprawach zdarzeń o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym;
- stałym nadzorem służbowym objęto prowadzone przez prokuratury sprawy o przestępstwa na tle rasowym; dane statystyczne odnośnie do tych spraw za okres od 2007 roku dostępne są w internecie, wcześniejsze – udostępniane są na życzenie;
- częściej niż przed wprowadzeniem Programu zapadają wyroki na podstawie przepisów Kodeksu karnego określanych jako bezpośrednio wskazujące na podłoże rasistowskie lub ksenofobiczne.

Osobnym problemem pozostaje, w jakim stopniu powyższe działania wynikały ze świadomej realizacji *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji*, a na ile z innych zobowiązań.

Nie wszystkie zaplanowane w Krajowym Programie zadania skutecznie zrealizowano, w szczególności:

- nie opracowano systemu gromadzenia i analizowania danych społeczno-demograficznych w celu monitorowania zjawisk rasizmu, dyskryminacji rasowej i ksenofobii – prace nad systemem na poziomie ogólnokrajowym nie wyszły poza fazę studialną i zostały zaniechane;
- nie zakończony jest proces pełnej implementacji dyrektyw równościowych Unii Europejskiej, w tym Dyrektywy 2000/43/WE – także w odniesieniu do powołania organu odpowiedzialnego za realizację polityki w zakresie równego traktowania i przeciwdziałania dyskryminacji;
- zadania mediów publicznych w odniesieniu do promowania praw człowieka, tolerancji oraz zwalczania uprzedzeń, między innymi poprzez udzielenie głosu przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych, nie były realizowane – zarówno w odczuciu zainteresowanych środowisk jak i przedstawicieli instytucji rządowych;
- skala podejmowanych przedsięwzięć i ich widoczność (przykładem może być poradnictwo dla ofiar dyskryminacji na tle rasowym, narodowościowym i etnicznym) była niewystarczająca.

Pomimo trudności w realizacji, Program wywarł wpływ na rozumienie i wrażliwość na szkodliwość zjawisk dyskryminacji, rasizmu i ksenofobii, szczególnie wśród urzędników państwowych oraz funkcjonariuszy służb utrzymania porządku publicznego. Podjęte w tej dziedzinie działania, wcześniej nie realizowane, są obecnie stałym elementem systemu. Zagadnienia ochrony praw człowieka i zwalczania dyskryminacji na stałe weszły do szkoleń pracowników i funkcjonariuszy służb.

2. Wnioski w odniesieniu do kontynuacji Programu

2.1. Uwarunkowania międzynarodowe i krajowe

Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009 jest realizacją międzynarodowych zobowiązań Polski, w szczególności wynikających z Deklaracji i Programu działania Światowej konferencji przeciwko rasizmowi, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, która odbyła się w Durbanie w 2001 roku. Przy tworzeniu Programu wzięto też pod uwagę inne międzynarodowe zobowiązania Polski, szczególnie te wynikające z członkostwa w Organizacji Narodów Zjednoczonych, Radzie Europy i w Unii Europejskiej.

Wszystkie zobowiązania międzynarodowe Polski w dziedzinie praw człowieka z 2004 roku pozostają w mocy. *Krajowy program przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* i jego realizacja w okresie obowiązywania, pozostawały w polu zainteresowania instytucji monitorujących wykonanie zobowiązań w obszarze praw człowieka, w tym przeciwdziałania i zwalczania dyskryminacji, w szczególności Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej ONZ, Rady Praw Człowieka ONZ, Komisarza Praw Człowieka Rady Europy, Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji.

Warto też odnotować, że w kwietniu 2009 roku w Genewie odbyła się Konferencja przeglądowa Światowej konferencji przeciwko rasizmowi – Durban II. Polska, chociaż nie uczestniczyła w Konferencji, popiera jej dokument końcowy. Nie nakłada on na państwa nowych zobowiązań, wzywa natomiast do dalszej implementacji postanowień konferencji w Durbanie w 2001 roku.

Celem *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* było zwalczanie ksenofobii i rasizmu, w tym antysemityzmu, oraz wykształcenie w społeczeństwie polskim szeroko pojętej kultury tolerancji. Zjawiska te nadal są obecne w życiu społecznym – ich natężenie nie zmniejszyło się w stopniu, który można by uznać za znaczący i uzasadniający rezygnację z kontynuacji Programu.

Decyzja Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 października 2009 roku o wyrażeniu zgody na kontynuację *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji* w latach 2010-2013, stanowi bardzo pożądaną i czytelną sygnal polityczny, świadczącym o wadze, jaką Rząd Polski przywiązuje do problematyki walki z rasizmem, ksenofobią i dyskryminacją na tle rasowym, narodowym i etnicznym. Sygnal taki oczekiwany był przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Decyzja Prezesa Rady Ministrów jest też odpowiedzią na postulaty organizacji międzynarodowych zawarte w raportach o przestrzeganiu praw człowieka w Polsce oraz daje możliwość stworzenia instrumentu skoordynowanej realizacji zaleceń przedstawianych Polsce przez te organizacje i ich organy.

2.2. Wnioski w odniesieniu do założeń kontynuacji Programu

Jak wskazują negatywne doświadczenia wynikające z wdrażania *Krajowego programu przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji 2004-2009*, oraz problemy, które pojawiły się w trakcie jego realizacji, kluczowe znaczenie

dla skutecznej implementacji Programu ma jego stała koordynacja i monitorowanie realizacji celów i zadań oraz dostosowywanie ich do zmieniających się realiów społecznych, ekonomicznych i politycznych, a także zapewnienie w budżecie państwa dodatkowych środków na jego realizację i ewaluację.

Cele nowego planu przeciwdziałania rasizmowi, ksenofobii i nietolerancji powinny być ustalone – i poddawane stałej ewaluacji – przez Zespół Monitorujący. Cele strategiczne i szczegółowe powinny być wyraźnie powiązane ze sobą, jasno sformułowane i istotne z punktu widzenia eliminacji zjawisk rasizmu, ksenofobii i nietolerancji z życia społecznego.

Instrumentem umożliwiającym ocenę są regularne, coroczne sprawozdania sporządzane według sformalizowanego kwestionariusza, który zawierać powinien nie tylko syntetyczny opis prowadzonych działań, ale też ocenę ich skuteczności i znaczenia dla poprawy sytuacji w poszczególnych dziedzinach życia społecznego.

Dyskusje przeprowadzone w 2009 roku w Zespole Monitorującym Krajowy Program wskazują, że nowy plan działań pod względem priorytetów powinien znacząco różnić się od tego realizowanego w latach 2004-2009. Znacznie większą wagę należy nadać – poprzez szeroko zakrojone działania edukacyjne – zwalczaniu stereotypów leżących u podstaw uprzedzeń i dyskryminacji oraz prezentowaniu korzyści (w tym demograficznych i ekonomicznych) wynikających z pełnego udziału w życiu społecznym grup i osób należących do mniejszości rasowych, narodowych i etnicznych.

Do nowego planu działań powinny zostać włączone także te zadania, których nie zrealizowano w poprzedniej edycji Programu w latach 2004-2009. Ich przegląd przedstawiono w części podsumowującej Program.

Dla działań, których celem jest przeciwdziałanie dyskryminacji rasowej, ksenofobii oraz związanej z tymi zjawiskami nietolerancji, nie należy wyznaczać ram czasowych, ale określić katalog stałych zadań, cyklicznie ocenianych i modyfikowanych na podstawie dokonanej ewaluacji.

Kluczowe znaczenie ma też nadanie odpowiedniej widoczności prowadzonym działaniom. Gwarantowałyby ona przekazanie wyraźnego sygnału, że nie ma tolerancji dla jakichkolwiek zachowań o charakterze rasistowskim i ksenofobicznym. Z tego punktu widzenia ważne są kampanie społeczne prowadzone we współpracy z mediami, ale też działania podnoszące skuteczność innych środków – w tym efektywnie i konsekwentnie stosowanych instrumentów prawa karnego – zmierzających do eliminacji rasizmu, ksenofobii i mowy nienawiści z dyskursu publicznego oraz kultury popularnej i sportu.

ZAŁĄCZNIKI

**ZARZĄDZENIE Nr 11
PREZESA RADY MINISTRÓW
z dnia 2 lutego 2009 r.
w sprawie Zespołu Monitorującego
Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii
i związanej z nimi Nietolerancji**

Na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 3 i ust. 2 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów (Dz. U. z 2003 r. Nr 24, poz. 199, z późn. zm.²⁷) zarządza się, co następuje:

§ 1. 1. Tworzy się Zespół Monitorujący Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji, zwany dalej „Zespołem”.

2. Zespół jest organem opiniodawczo-doradczym Prezesa Rady Ministrów.

§ 2. Do zadań Zespołu należy w szczególności:

- 1) monitorowanie i ocena realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji, zwanego dalej „Programem”;
- 2) analiza Programu i przedstawienie propozycji zmian w Programie;
- 3) przygotowanie założeń działań Rządu stanowiących kontynuację Programu.

§ 3. 1. W skład Zespołu wchodzi:

- 1) przewodniczący – sekretarz stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania;
- 2) zastępca przewodniczącego – osoba wskazana przez przewodniczącego Zespołu spośród członków Zespołu lub osób zaproszonych do pracy w Zespole na prawach członków;
- 3) członkowie – osoby wyznaczone przez:
  - a) Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania,
  - b) Ministra Edukacji Narodowej,
  - c) Ministra Finansów,
  - d) Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
  - e) Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
  - f) Ministra Obrony Narodowej,
  - g) Ministra Pracy i Polityki Społecznej,
  - h) Ministra Rozwoju Regionalnego,
  - i) Ministra Sportu i Turystyki,
  - j) Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji,
  - k) Ministra Spraw Zagranicznych,
  - l) Ministra Sprawiedliwości,
  - m) Ministra Zdrowia,
  - n) Komendanta Głównego Policji,
  - o) Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców,

---

²⁷ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717, z 2004 r. Nr 238, poz. 2390 i Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 169, poz. 1414 i Nr 249, poz. 2104 oraz z 2006 r. Nr 45, poz. 319, Nr 170, poz. 1217 i Nr 220, poz. 1600 oraz z 2008 r. Nr 227 poz.1505.

- p) Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego,
  - r) Komendanta Głównego Straży Granicznej;
- 4) osoby zaproszone przez przewodniczącego Zespołu do udziału w pracach Zespołu na prawach członków, wyznaczone przez:
- a) Głównego Inspektora Pracy,
  - b) Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji,
  - c) Rzecznika Praw Obywatelskich;
- 5) osoby zaproszone przez przewodniczącego Zespołu do udziału w pracach Zespołu na prawach członków, ze względu na pełnione funkcje publiczne lub społeczne lub powszechnie uznany dorobek w sprawach będących przedmiotem prac Zespołu w liczbie nie większej niż 5;
- 6) sekretarz wyznaczony przez przewodniczącego Zespołu spośród członków Zespołu.
2. Przewodniczący Zespołu może, spośród członków Zespołu i osób zaproszonych do pracy w Zespole na prawach członków, utworzyć podzespoły i grupy robocze w celu realizacji zadań Zespołu.

§ 4. 1. Przewodniczący Zespołu może zapraszać do udziału w pracach Zespołu, z głosem doradczym, ekspertów, przedstawicieli innych organów administracji państwowej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów, właściwych w sprawach będących przedmiotem prac Zespołu.

2. Przedstawiciele organizacji pozarządowych i eksperci uczestniczący w posiedzeniu Zespołu otrzymują zwrot kosztów podróży i zakwaterowania, poniesionych w związku z uczestnictwem w tym posiedzeniu, na zasadach przyjętych w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

3. Przewodniczący Zespołu może wnioskować do Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów o zlecenie opracowywania ekspertyz niezbędnych do realizacji zadań Zespołu.

§ 5. 1. Posiedzenia Zespołu zwołuje i prowadzi przewodniczący Zespołu.

2. Zastępca przewodniczącego Zespołu zastępuje przewodniczącego Zespołu w czasie jego nieobecności, w tym zwołuje posiedzenia i przewodniczy obradom Zespołu.

3. W przypadku nieobecności przewodniczącego Zespołu i zastępcy przewodniczącego Zespołu, czynności, o których mowa w ust. 2. wykonuje inny członek Zespołu wyznaczony przez przewodniczącego Zespołu.

4. Szczegółowy tryb pracy Zespołu określa regulamin uchwalony przez Zespół na pierwszym posiedzeniu Zespołu.

§ 6. Przewodniczący Zespołu przedstawia Radzie Ministrów, w terminie do 31 marca każdego roku, sprawozdanie z realizacji w roku ubiegłym zadań, o których mowa w § 2. Sprawozdanie sporządzane jest na podstawie materiałów przygotowanych przez organy i instytucje, odpowiedzialne za realizację zadań Programu.

§ 7. Obsługę Zespołu zapewnia Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.

§ 8. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Donald Tusk
PREZES RADY MINISTRÓW

ZAŁĄCZNIK NR 2

Załącznik do uchwały nr 1
Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej,
Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji
z dnia 17 marca 2009 r.

REGULAMIN Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji

§ 1. Regulamin Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji, zwanego dalej „Zespołem”, określa szczegółowy tryb pracy Zespołu, w szczególności przygotowywanie posiedzeń Zespołu oraz zasady podejmowania rozstrzygnięć.

§ 2.1. Zespół obraduje na posiedzeniach.

2. Posiedzenia Zespołu zwołuje przewodniczący Zespołu z własnej inicjatywy lub na wniosek członka Zespołu.

3. Posiedzenia Zespołu zwoływane są nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy.

4. Zawiadomienia o posiedzeniu Zespołu doręcza się członkom Zespołu oraz osobom zaproszonym do udziału w pracach Zespołu nie później niż na 10 dni przed datą posiedzenia Zespołu.

5. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, posiedzenia mogą być zwoływane z pominięciem zasad przewidzianych w ust. 4, pod warunkiem, że członkowie Zespołu otrzymali zawiadomienie o posiedzeniu Zespołu w sposób umożliwiający im zapoznanie się z jego treścią.

6. Zawiadomienie o posiedzeniu Zespołu zawiera w szczególności datę, miejsce i przewidywany czas posiedzenia, a także proponowany porządek posiedzenia, a w przypadku gdy przedmiotem porządku posiedzenia jest przyjęcie uchwały, zawiadomienie określa istotne elementy treści tej uchwały.

7. Zawiadomienie o posiedzeniu Zespołu oraz materiały mające być przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Zespołu przekazuje się członkom Zespołu oraz osobom zaproszonym do udziału w pracach Zespołu za pośrednictwem poczty lub poczty elektronicznej.

§ 3.1. Uchwały Zespołu zapadają zwykłą większością głosów.

2. W przypadku równej liczby głosów rozstrzyga głos przewodniczącego Zespołu.

3. Głosowania mają charakter jawny.

4. Uchwały podpisywane są przez przewodniczącego Zespołu.

§ 4. 1. Posiedzenia Zespołu są protokołowane. Za sporządzenie protokołów odpowiedzialny jest sekretarz Zespołu.

2. Protokoły zawierają w szczególności datę i porządek posiedzenia Zespołu, nazwiska i imiona obecnych na posiedzeniu członków Zespołu oraz osób zaproszonych do udziału w pracach Zespołu na prawach członków, przebieg obrad, treść powziętych uchwał i liczbę głosów na nie oddaną oraz zdania odrębne.

3. Do protokołu dołącza się listę obecności podpisaną przez uczestników posiedzenia Zespołu.
4. Protokół jest przyjmowany przez członków Zespołu na kolejnym posiedzeniu Zespołu.
5. Protokoły podpisują: przewodniczący Zespołu oraz sekretarz Zespołu.

§ 5. 1. Pomiedzy posiedzeniami, Zespół może prowadzić prace w ramach podzespołów i grup roboczych.

2. Zakres prac podzespołu lub grupy roboczej określa przewodniczący Zespołu.
3. Pracami podzespołu lub grupy roboczej kieruje osoba wskazana przez przewodniczącego Zespołu spośród członków Zespołu lub osób zaproszonych do udziału w pracach Zespołu na prawach członków.

§ 6. Do zadań sekretarza Zespołu należy zapewnienie właściwego przygotowania i sprawnej obsługi posiedzeń Zespołu, w szczególności:

- 1) opracowywanie projektów planów pracy Zespołu i porządków posiedzeń Zespołu;
- 2) koordynacja przygotowania oraz dostarczenia materiałów mających być przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Zespołu;
- 3) koordynacja zawiadamiania o posiedzeniu Zespołu;
- 4) uczestniczenie w posiedzeniach Zespołu;
- 5) zapewnianie sporządzania protokołów z posiedzeń Zespołu;
- 6) gromadzenie i przechowywanie dokumentacji Zespołu, w szczególności uchwał i protokołów z posiedzeń.

§ 7. Zmiana regulaminu Zespołu następuje w drodze uchwały Zespołu.

ZAŁĄCZNIK NR 3

Skład Zespołu Monitorującego Krajowy Program Przeciwdziałania Dyskryminacji Rasowej, Ksenofobii i związanej z nimi Nietolerancji

Przewodnicząca:	Elżbieta Radziszewska Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania
Zastępca przewodniczącej:	Grażyna Bernatowicz Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych
Członkowie – osoby wyznaczone przez:	
Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania	Wiesława Kostrzewa-Zorbas Główny Specjalista Sekretarz Zespołu
Ministra Edukacji Narodowej	Grażyna Płoszajska Główny Specjalista, Departament Kształcenia Ogólnego i Wychowania
Ministra Finansów	Artur Mazurkiewicz Koordynator ds. Etyki Zawodowej, Służba Celna
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Anna Wotlińska Główny Specjalista, Departament Edukacji Kulturalnej
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Barbara Wierzbička Dyrektor Departamentu Spraw Studentów i Doktorantów
Ministra Obrony Narodowej	Henryka Mikołajczyk-Bezak Główny Specjalista, Oddział Społecznych Problemów Służby, Departament Wychowania i Promocji Obronności
Ministra Pracy i Polityki Społecznej	Roszan Tosun Starszy Specjalista, Departament do spraw Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji
Ministra Rozwoju Regionalnego	Przemysław Herman Starszy Specjalista, Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym

Ministra Sportu i Turystyki	Henryk Janus Departament Kształcenia i Doskonalenia Zawodowego
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji	Danuta Głowacka-Mazur Dyrektor Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków Anna Malmon Koordynator Zespołu Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii, Departament Kontroli, Skarg i Wniosków
Ministra Spraw Zagranicznych	Aleksandra Mikuła III Sekretarz, Departament Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka
Ministra Sprawiedliwości	Marlena Gilewicz Naczelnik Wydziału Statystyki, Departament Organizacyjny Justyna Kowalczyk Główny Specjalista, Departament Organizacyjny
Ministra Zdrowia	Monika Przygucka Radca Ministra, Departament Zdrowia Publicznego
Komendanta Głównego Policji	Marcin Wydra Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji do spraw Ochrony Praw Człowieka
Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców	Natalia Knadel Naczelnik Wydziału Ogólnego, Biuro Organizacji Ośrodków dla Cudzoziemców Ubiegających się o Nadanie Statusu Uchodźcy
Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego	Alina Sobieszak Główny Specjalista, Wydział Badań nad Rodziną, Departament Badań Demograficznych Dorota Szaltys Naczelnik Wydziału Badań Migracji, Departament Badań Demograficznych
Komendanta Głównego Straży Granicznej	Andrzej Józwiak Pełnomocnik Komendanta Głównego Straży Granicznej do spraw Ochrony Praw Człowieka
Osoby zaproszone do udziału w pracach Zespołu na prawach członków, wyznaczone przez:	
Głównego Inspektora Pracy	Anna Jaworska Dyrektor Departamentu Prawnego

Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	Piotr Boroń Członek Rady Grażyna Bączkowska Dyrektor Departamentu Programowego Jarosław Firlej Wicedyrektor Departamentu Prezydialnego
Rzecznika Praw Obywatelskich	Mirosław Wróblewski Dyrektor Zespołu Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego Anna Błaszczak Radca, Zespół Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego
Osoby zaproszone do udziału w pracach Zespołu na prawach członków ze względu na pełnione funkcje publiczne lub społeczne lub powszechnie uznany dorobek w sprawach będących przedmiotem prac Zespołu, przedstawiciele:	
Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka	Agnieszka Mikulska
Stowarzyszenia Nigdy Więcej	Jacek Purski
Stowarzyszenia Otwarta Rzeczpospolita	Paula Sawicka Prezes Stowarzyszenia
Fundacji Polskie Forum Migracyjne	Agnieszka Kosowicz Prezes Fundacji
Stowarzyszenia Pro Humanum	Beata Machul-Telus Prezes Stowarzyszenia